

**Stop
violence**

Anita Kucharska

**POLSKIE PRAWO WOBEC
PRZEMOCY W RODZINIE
PRÓBA ANALIZY WYBRANYCH ZAGADNIENÍ**

EXANTE

Recenzenci
dr hab. Jadwiga Hanisz
dr Klaudia Pujer

Redaktor prowadzący
dr Klaudia Pujer

**POLSKIE PRAWO WOBEC PRZEMOCY W RODZINIE
PRÓBA ANALIZY WYBRANYCH ZAGADNIEŃ**

© Copyright by EXANTE
exante.com.pl, Wrocław 2016

Nie wszystkie prawa zastrzeżone: tekst niniejszej monografii jest dostępny na licencji
Creative Commons (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych.

Zezwala się na wykorzystanie publikacji zgodnie z licencją – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji licencyjnej oraz wskazania Wydawnictwa i Autorki jako właścicieli praw do tekstu.

Treść licencji jest dostępna na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>
(Źródło zdjęcia na okładce: pixabay.com/geralt, udostępnione na licencji

CC0 Public Domain, treść licencji jest dostępna na stronie:
<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.pl>).

Wersja elektroniczna monografii jest wersją pierwotną

WYDAWNICTWO EXANTE

Exante Conferences & Publications Sp. z o.o.
ul. Buforowa 24 lok. 10
52-131 WROCŁAW

tel. + 48 606 168 165
wydawnictwo@exante.com.pl
www.exante.com.pl

ISBN 978-83-65690-00-5

Anita Kucharska

**POLSKIE PRAWO WOBEC
PRZEMOCY W RODZINIE
PRÓBA ANALIZY WYBRANYCH ZAGADNIEŃ**

MONOGRAFIA

**EXANTE
Wrocław 2016**

SPIS TREŚCI

<i>Wykaz skrótów</i>	5
WPROWADZENIE	7
ROZDZIAŁ 1.	
CHARAKTERYSTYKA ZAGADNIENIA PRZEMOCY	9
UWAGI OGÓLNE	10
DEFINICJA PRZEMOCY	10
FORMY PRZEMOCY	14
PRZEMOC W RODZINIE A PRZEMOC DOMOWA.....	19
PODSUMOWANIE	20
ROZDZIAŁ 2.	
ZJAWISKO PRZEMOCY W POLSKICH RODZINACH – DIAGNOZA	21
STATYSTYKI POLICJI	22
PRZEPROWADZONE BADANIA	24
PRZEGLĄD NAJWAŻNIEJSZYCH WYNIKÓW BADAŃ	26
<i>Stereotypy – przemoc wobec dorosłych</i>	27
<i>Pośredni świadkowie przemocy</i>	28
<i>Bezpośredni świadkowie przemocy</i>	30
<i>Ofiary</i>	31
<i>Sprawcy</i>	31
<i>Zależność między byciem ofiarą a byciem sprawcą</i>	32
<i>Całkowity brak kontaktu z przemocą w rodzinie</i>	33
<i>Wpływ alkoholu na występowanie przemocy w rodzinie</i>	34
<i>Postawy wobec oferowanej pomocy oraz ocena jej skuteczności</i>	35
PODSUMOWANIE	36
ROZDZIAŁ 3.	
USTAWODAWSTWO W POLSCE A KWESTIA PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE	39
UWAGI OGÓLNE	40
NAJWAŻNIEJSZE AKTY PRAWNE DOTYCZĄCE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE	42
USTAWA Z DNIA 29 LIPCA 2005 R. O PRZECIWDZIAŁANIU PRZEMOCY W RODZINIE	45
<i>Uwagi ogólne</i>	45
<i>Nowelizacje ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie</i>	47
<i>Akty wykonawcze do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie</i>	52
<i>Zakres podmiotowy i przedmiotowy ustawy oraz użyte definicje</i>	53
PODSUMOWANIE	59
ROZDZIAŁ 4.	
PRAWO WOBEC OSÓB DOTKNIĘTYCH PRZEMOCĄ W RODZINIE	61
UWAGI OGÓLNE	62
USTAWA O PRZECIWDZIAŁANIU PRZEMOCY W RODZINIE – ZAKRES PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH OSÓB DOTKNIĘTYCH PRZEMOCĄ.....	64
PRAWO KARNE A SYTUACJA OSÓB DOTKNIĘTYCH PRZEMOCĄ W RODZINIE.....	67

<i>Uwagi ogólne</i>	67
<i>Rodzaje przestępstw mogących wystąpić w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie</i>	68
<i>Przepisy służące izolacji sprawcy od pokrzywdzonego</i>	77
<i>Uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym</i>	79
PRAWO CYWILNE A SYTUACJA OSÓB DOTKNIĘTYCH PRZEMOCĄ W RODZINIE	80
<i>Uwagi ogólne</i>	80
<i>Przepisy możliwe do wykorzystania</i>	81

ROZDZIAŁ 5.

PRAWO WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE..... 91

UWAGI OGÓLNE	92
USTAWA O PRZECIWDZIAŁANIU PRZEMOCY W RODZINIE – ZAKRES PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC	92
PRZEGLĄD PRAKTYCZNYCH INFORMACJI O PROGRAMACH KORYGUJĄCO-EDUKACYJNYCH W OPARCIU O DANE MINISTERSTWA SPRAWIEDLIWOŚCI.....	96
PODSUMOWANIE	98

ROZDZIAŁ 6.

DZIAŁALNOŚĆ ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ W ŚWIEŹLE USTAWY O PRZECIWDZIAŁANIU PRZEMOCY W RODZINIE 99

UWAGI OGÓLNE	100
ZADANIA POSZCZEGÓLNYCH PODMIOTÓW	101
KRAJOWY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE	104
ZESPÓŁ MONITORUJĄCY DO SPRAW PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE	105
ZESPÓŁ INTERDYSCYPLINARNY I GRUPA ROBOCZA	107
PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”	111
PODSUMOWANIE	114

ZAKOŃCZENIE..... 115

BIBLIOGRAFIA	121
PRZYDATNE MATERIAŁY	127
SPIS RYSUNKÓW	129
SPIS TABEL	129
SPIS WYKRESÓW.....	130

Wykaz skrótów

Akty prawne

k.c.	Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 380, z późn. zm.)
k.k.	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 1137)
k.p.c.	Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r. poz. 101, z późn. zm.)
k.p.k.	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.)
k.r.o.	Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 2082, z późn. zm.)
K. RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483)
u.o.p.	Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 355, z późn. zm.)
u.p.p.r.	Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 1390)
u.p.s.	Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 930)
zm.u.p.p.r.	Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 28, poz. 146)
ZTP	Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 283)

Organy i instytucje

KGP	Komendant Główny Policji
MPiPS	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
MS	Ministerstwo Sprawiedliwości
NIK	Najwyższa Izba Kontroli
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny

Publikatory

Dz.U.	Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej
Dz. Urz.KGP	Dziennik Urzędowy Komendanta Głównego Policji
M.P.	Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polski „Monitor Polski”

WPROWADZENIE

Co do tego, że prawo stanowi element niezwykle istotny z punktu widzenia funkcjonowania zarówno jednostek, jak i całego społeczeństwa, nie ma żadnych wątpliwości. Przemyślany i prawidłowo działający system oparty na dopasowanych do danej rzeczywistości przepisach prawnych pozwala na uporządkowanie życia społecznego oraz zapobieganie i zwalczanie występujących w nim patologii. Jedną z najistotniejszych sfer, której regulacją zajmuje się prawo, jest ta związana z rodziną, a jednym z obszarów - przeciwdziałanie występującej w niej przemocy.

Mogłoby się wydawać, że w XXI wieku problem przemocy rodzinnej w zasadzie nie powinien istnieć. Coraz większa świadomość przysługujących praw i wolności odpowiednio zabezpieczonych przepisami prawa w połączeniu z ogólnym przekonaniem o niezaprzeczalnej naganności agresywnych zachowań wobec innych ludzi w rezultacie powinna skutkować marginalną liczbą przypadków występowania przemocy domowej. Niestety, statystyki wskazują na coś wprost przeciwnego. Jak wynika z danych Policji w 2015 r. ofiarami przemocy w rodzinie padło 97 501 osób (w tym odpowiednio: 69 376 kobiet, 10 733 mężczyzn oraz 17 392 małoletnich). Co prawda to o 7 831 ofiar mniej niż w 2014 r., ale w porównaniu do lat 2013 i 2012 nastąpił wzrost o odpowiednio 10 704 oraz aż o 20 508 osób¹. Warto mieć na uwadze, że są to liczby dotyczące wyłącznie przypadków ujawnionej przemocy w rodzinie.

Powyższe świadczy o aktualności problemu, co bezpośrednio przekłada się na konieczność uregulowania przeciwdziałania przemocy w rodzinie w sposób jak najbardziej kompleksowy, aby móc w możliwie najpełniejszym wymiarze ochronić ofiary, a także zneutralizować skutki aktów przemocy, które już zaistniały.

Nie ulega zatem wątpliwości, że podejmowanie wspomnianej tematyki jest niezwykle cenne i pełni wiele przydatnych ról, do których należą m.in. funkcja:

- informacyjna – realizowana poprzez wskazanie ofiarom środków, dzięki którym mogą one uwolnić się od swoich oprawców,
- ochronna – polegająca na przyznaniu odpowiednich uprawnień osobom, które doświadczają przemocy domowej,
- prewencyjna (ogólna i indywidualna) – spełniająca swoje zadanie poprzez przedstawienie sprawcom przemocy procedur i czynności, jakie są wobec nich podejmowane, aby zapobiec podobnym sytuacjom w przyszłości,

---

¹ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> (dostęp *online* na 17.09.2016).

- organizacyjna – porządkująca podział zadań, jakie mają obowiązek spełniać poszczególne organy, służby czy instytucje.

Materia prawna związana z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, podobnie jak sam problem przemocy, stanowi zagadnienie wielopłaszczyznowe, które należy analizować pod przynajmniej kilkoma różnymi względami. Głównym celem niniejszej pracy jest próba ukazania złożoności tematyki przeciwdziałania przemocy domowej, która obecna jest na różnych szczeblach polskiej struktury prawnej. Przy tej okazji nastąpi zaprezentowanie różnego rodzaju przepisów dotyczących osób dotkniętych przemocą w rodzinie, odnoszących się do osób stosujących przemoc w rodzinie oraz nakładających obowiązki na organy, instytucje i służby w zakresie, w jakim przeciwdziałają one przemocy w rodzinie. Dodatkowo dokonane zostanie syntetyczne przedstawienie środków i mechanizmów, jakie można podejmować, w przypadku zwalczania i zapobiegania przemocy rodzinnej.

Paradoksalnie przemoc świadczy o słabości osoby, która ją stosuje. Przymus sprawcy względem ofiary niezależnie od rodzaju stosowanej przemocy powoduje nie tylko widoczne szkody, ale również ogromne, często niezauważalne krzywdy, których nie da się w żaden sposób naprawić. By zatem nie dopuścić do rozprzestrzeniania się tego wyjątkowo dotkliwego aktu bezprawia w przestrzeni domowej, ale zwalczać i zapobiegać wszelkim przejawom jego istnienia, warto podejmować działania uświadamiające społeczeństwo o istniejącym niebezpieczeństwie oraz przypominać i zachęcać osoby dotknięte przemocą w rodzinie, do przeciwstawienia się swoim oprawcom i skorzystania z przysługujących im praw, do czego poniższa publikacja ma być skromnym przyczynkiem.

ANITA KUCHARSKA

ROZDZIAŁ 1.
CHARAKTERYSTYKA
ZAGADNIENIA PRZEMOCY

Uwagi ogólne

Biorąc pod uwagę kwestię jak najdokładniejszego zaprezentowania problemu przemocy w rodzinie, należy dokonać wykładni podstawowych definicji i pojęć. Ze względu na złożoność podejmowanej tematyki, niejednokrotnie próba znalezienia jednego, właściwego sposobu rozumienia danego terminu może okazać się znacznie utrudniona, a nawet niemożliwa. Problemy, jakie mogą pojawić się podczas próby usystematyzowania pojęć w głównej mierze wynikają z istnienia wielu możliwości różnorodnego podejścia do analizowania danego zagadnienia, wśród których wymienić można chociażby perspektywę psychologiczną, socjologiczną, prawną, kryminologiczną czy wiktymologiczną. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że znaczenie pojęć pod wpływem różnych czynników, np. upływu czasu, zmian społecznych czy bardziej szczegółowej diagnozy danego zjawiska, może ulec przekształceniu. Pomimo trwania nieustannego procesu modyfikacji i aktualizacji definicji oraz podziałów związanych z zagadnieniem przemocy, w świetle przeprowadzenia uporządkowanego wywodu zasadne wydaje się zasygnalizowanie pewnych treści.

Definicja przemocy

W literaturze znaleźć można wiele definicji przemocy. Brak jednolitej linii dotyczącej tego, jak należy ją rozumieć często podnoszony jest w różnych opracowaniach². W zależności od próby ujęcia problematyki, z perspektywy której podejmuje się analizę przemocy, odnaleźć można, np. definicję prawną, psychologiczną czy socjologiczną.

Według podstawowego rozumienia zawartego w *Słowniku współczesnego języka polskiego* przemoc rozumiana jest na trzy sposoby – po pierwsze jako *nadużywanie siły, wykorzystanie przewagi fizycznej (militarnej) nad kimś dla osiągnięcia jakichś celów; też: użycie siły w celach przestępczych; gwałt, przymus, nacisk*; po drugie jako *władza, rządy bezprawne, narzucone siłą; ucisk, gwałt*; po trzecie jako *czyny sprzeczne z prawem, którym towarzyszy przymus fizyczny; nadużycie, bezprawie*³. Najbliższa rozumieniu przydatnemu w podejmowanych rozważaniach wydaje się być wersja pierwsza, chociaż oczywistym jest, że jest ona zdecydowanie niewystar-

---

² Zob. M. Czarkowska, *Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji*, LexisNexis, Warszawa 2014, s. 26-27.

³ *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. 2, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1998, s. 179.

czająca do zastosowania w kontekście przemocy, np. rodzinnej, gdyż ogranicza się wyłącznie do zwrócenia uwagi na fizyczny aspekt przemocy, bez choćby najmniejszej wzmianki o innych czynnikach pozbawionych całkowicie elementu fizycznego, a obecnych m.in. przy występowaniu przemocy psychicznej. Z tego powodu definicja słownikowa nie jest w praktyce wykorzystywana do opisywania przemocy w kontekście badań naukowych.

Na definicję socjologiczną – szerszą w swoim zakresie od ww. definicji słownikowej – uwagę zwróciła J. Mazur⁴. Według *Słownika socjologicznego* przemoc oznacza *jeden z głównych, obok groźby, środków przymusu, polegający na użyciu siły fizycznej, przez jednostkę czy grupę, często wbrew obowiązującemu prawu, w celu zmuszenia jakiejś osoby czy członków grupy do określonego działania czy też uniemożliwienia podjęcia działań lub do zaprzestania wykonywania czynności już rozpoczętej; także bezprawne narzucenie władzy*⁵. Powyższe wyjaśnienie swoim zakresem obejmuje zakres nieco szerszy niż definicja podstawowa – głównie ze względu na wymienienie celów, dla których przemoc została zastosowana. Mimo to również w tym przypadku, ze względu na położenie akcentu na stronę fizyczną, pozostawia przytoczone wyjaśnienie poza kręgiem precyzyjnych definicji przemocy i nie pozwala na szersze jest zastosowanie.

Zdecydowanie lepszymi propozycjami wydają się być definicje z dziedziny psychologii. Ich szczegółowego przeglądu w podziale na kryterium zachowania sprawcy, jego intencji oraz wywoływanych skutków dokonała M. Stożek⁶. Trzeba jednak zaznaczyć, że również w tym przypadku stworzone definicje nie są pozostawione bez wad i do ich zastosowania niezbędne jest nałożenie pewnego aparatu krytycznego. Głównym zarzutem zasadnie podnoszonym przez autorkę jest fakt, że zarówno definicje zbyt szerokie (np. bardzo ogólnikowa definicja Gilla – *przemoc to działania i warunki, które hamują spontaniczny rozwój wrodzonych, potencjalnych możliwości oraz naturalne dążenie do samorealizacji*)⁷, jak i zbyt wąskie (np. definicja S. Herzberger – *przemoc wobec dziecka rozumiana jako krzywdzenie, tzn. zamierzone użycie siły po to, aby zranić dziecko lub wyrządzić mu szkodę*)⁸ w sposób nieprawidłowy i znaczący rzutują na sposób diagnozowania problemu przemocy. Najczęściej można zauważyć

---

⁴ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria a rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002, s. 13.

⁵ K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Wydawnictwo Graffiti BC, Toruń 1988, s. 167.

⁶ Zob. M. Stożek, *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Instytut Psychologii Zdrowia. Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 2009, s. 15-21.

⁷ K. Browne, M. Herbert, *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, PARPA, Warszawa 1999, s. 15.

⁸ S. Herzberger, *Przemoc domowa. Perspektywa psychologii społecznej*, PARPA, Warszawa 2002, s. 16.

to w różnych statystykach, które w zależności od przyjętej definicji danego problemu, jak również sposobu jego prezentacji, w sposób znaczny różnią się od siebie wynikami. Stożek słusznie zwraca uwagę na to, że zasadniczym problemem w zbudowaniu idealnej definicji przemocy jest znalezienie „złotego środka” – tj. takie jej wyznaczenie, które z jednej strony pozwoli na dokładne określenie jej przesłanek, z drugiej jednak nie będzie aż nazbyt precyzyjne, by nie spowodować nadmiernego podmiotowego i przedmiotowego zawężenia. O innej równie istotnej trudności przy definiowaniu wspomina J. Słyk, który twierdzi, że brak oddania istoty zjawiska przemocy w licznych przypadkach skutkuje m.in. występowaniem błędów logicznych – *idem per idem* (to samo przez to samo) oraz *ignotum per ignotum* (nieznane przez nieznane)⁹.

W świetle obecnie istniejących definicji przemocy najbardziej adekwatną wydaje się być ta stworzona na potrzeby Niebieskiej Linii, według której przemoc to *zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie przeciw członkowi rodziny, naruszające prawa i dobra osobiste, powodujące cierpienie i szkody*¹⁰.

Takie ujęcie problemu pozwala na poszerzenie zakresu przedmiotowego, a w konsekwencji uznanie za przemoc m.in. czynności ucisku psychicznego czy ekonomicznego. Niemniej jednak definicja ta nie jest pozbawiona mankamentów – w przekonaniu Autorki przede wszystkim uzasadnione wydaje się zastąpienie słowa „działanie” słowem „zachowanie”. Nie jest bowiem pozbawione uzasadnienia twierdzenie, że przemoc może mieć także charakter zaniechania (dzieje się tak np. w przypadku jednego z rodzajów przemocy - zaniechania, gdy rodzic nie udziela pomocy w przypadku zagrożenia zdrowia lub życia chorego dziecka, do której jest ustawowo zobowiązany).

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” wyróżniło 4 konstytutywne elementy¹¹, których jednoczesne występowanie może świadczyć o zaistnieniu zjawiska przemocy. Do wspomnianych cech charakterystycznych należą:

---

⁹ J. Słyk, *Odbieranie dzieci rodzicom na podstawie art. 12a ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Warszawa 2015, s. 7, https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_S%C5%82yk%20J._Odbieranie%20dzieci%20rodzi-com%20na%20podstawie%20art%2012a%20ustawy%20z%20dn.29%20lipca%202005%20r.%20o%20przeciwdzia%C5%82aniu%20przemocy%20w%20rodzinie.pdf; (dostęp online na 18.09.2016).

¹⁰ <http://www.niebieskalinia.pl/edukacja/podstawowe-informacje-o-przemocy/definicje> (dostęp online na 17.09.2016).

¹¹ *Ibidem*.

1. intencjonalność: Sprawca działa z zamiarem wyrządzenia krzywdy ofierze – jego zachowanie jest świadome, a podejmowane czynności (lub beczynność) celowe;
2. nierównomierność rozkładu sił: Zawsze jedna ze stron jest silniejsza (sprawca) od drugiej (ofiara);
3. naruszenie praw i dóbr osobistych: bezprawne zachowanie oprawcy powoduje, że przysługujące ofierze prawa i dobra, np. w postaci prawa do integralności seksualnej czy nietykalności cielesnej zostają naruszone;
4. skutek w postaci wystąpienia cierpienia i bólu: niedopuszczalne zachowanie sprawcy pozostawia u ofiary pewien ślad o nacechowaniu negatywnym – może mieć on postać zarówno materialną, jak i niematerialną.

Na marginesie rozważań o definicjach warto wspomnieć o różnicy w rozróżnianiu pojęć przemocy i agresji. J. Mazur powołując się na T. Pilcha stwierdza, że zakres znaczeniowy przemocy i agresji jest bardzo podobny, a różnice występujące pomiędzy nimi subtelne – w gruncie rzeczy opierają się one na zamiśle sprawcy, jego intencjach. Z tego powodu przemoc określa się jako pewien sposób wykorzystywany do osiągnięcia jakiegoś celu, np. dorosłe dziecko uderza swojego schorowanego rodzica, aby móc zabrać mu jego pieniądze, natomiast agresja uważana jest za niejako cel sam w sobie – sprawca chce jedynie wywołać cierpienie u ofiary, np. starszy brat wyzywa młodszego brata, by sprawić mu przykrość¹². Zespół Stowarzyszenia „Niebieska Linia” w swoim opracowaniu zwraca uwagę na czynnik różnicujący przemoc i agresję, a mianowicie rozkład sił. W przypadku przemocy ofiara jest słabszą stroną od sprawcy – w bezpośrednim starciu nie podejmuje lub nie ma szans na podjęcie czynności, które miałyby zapobiec bezprawnemu zachowaniu dręczyciela. Z kolei w sytuacji agresji obie strony mają wyrównane szanse – ich zachowanie często jest podobne. Na agresję jednej ze stron, druga strona również odpowiada agresywnym zachowaniem¹³.

W literaturze oprócz pojęć przemocy i agresji przywołuje się również inne określenia związane z nieprawidłowościami zachodzącymi w rodzinach. Wśród nich wymienia się m.in. złe traktowanie, gniew, wrogość, złość, nadużycie, poczucie zagrożenia, konflikt, sytuacje trudne, zachowania rezygnacyjne (w tym np. samobójstwa), frustrację¹⁴.

Podsumowując powyższe rozważania, znalezienie idealnej definicji przemocy jest zadaniem niezwykle trudnym, o ile w ogóle możliwym do

---

¹² J. Mazur, *Przemoc...op. cit.*, s. 12.

¹³ <http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/7-przemoc-a-agresja> (dostęp online na 20.09.2016).

¹⁴ J. Mazur, *Przemoc... op. cit.*, s. 21-26.

zrealizowania. Wielość różnych opisów przemocy kładzie akcent na różne jej elementy w zależności od dziedziny, w jakiej się ją wykorzystuje. Występowanie przewagi sprawcy, zamiar skrzywdzenia ofiary czy występowanie pewnego rodzaju przymusu – to elementy, jakie zostały zawarte we wszystkich definicjach niezależnie od ich przeznaczenia. Myślę, że w poszukiwaniu przydatnej definicji kluczowe jest możliwie najbardziej elastyczne ujęcie przemocy, które będzie obejmowało różne rodzaje propozycji określenia istoty problemu ucisku, gdyż jakakolwiek próba arbitralnego narzucenia jednej, określonej definicji w większości przypadków może zakończyć się niepowodzeniem.

Formy przemocy

Współcześnie wśród najczęściej występujących form przemocy wyróżnia się:

- przemoc fizyczną,
- przemoc psychiczną,
- przemoc seksualną,
- przemoc ekonomiczną,
- zaniedbanie.

Wraz z upływem lat kanon rodzajów przemocy ulegał zmianom i stopniowemu rozszerzaniu. Początkowo bazę stanowiły przemoc: fizyczna, psychiczna i seksualna¹⁵, ale zwiększenie świadomości dotyczącej posiadanych praw i wolności w połączeniu z dokładniejszą diagnozą występujących rodzajów ucisku spowodowały, że również przemoc ekonomiczna oraz zaniedbanie znalazły swoje miejsce wśród kategorii z gatunku przemocy. Ciągłe zmieniająca się rzeczywistość oraz próba jej opisywania, by nadążyć za dokonującymi się przemianami pozwala przypuszczać, że w przyszłości do ww. katalogu zostaną dołączone kolejne rodzaje przemocy, np. związane z mediami elektronicznymi (przemoc elektroniczna).

Niejednokrotnie poszczególne rodzaje przemocy występują wspólnie – dzieje się tak przykładowo w przypadku przemocy fizycznej i seksualnej podczas gwałtu, ale również w momencie kumulatywnego wystąpienia przemocy psychicznej i ekonomicznej, gdy sprawca gnębi psychicznie swoją ofiarę w tym samym czasie uniemożliwiając jej podjęcie pracy i nie dostarczając środków na utrzymanie. Takie różnorodne wzmacnianie się różnych rodzajów przemocy może mieć charakter zarówno jednorazowy, jak i ciągły.

---

¹⁵ M. Stożek, *Zapobieganie... op. cit.*, s. 21.

W opracowaniach podejmujących tematykę przemocy rozróżnia się dwie podstawowe formy przemocy: aktywną, polegającą na dokonywaniu pewnych czynności przez sprawcę oraz bierną, opierającą się w głównej mierze na pewnym zaniedbaniu¹⁶. Na kanwie podstawowego podziału dokonywane są kolejne, np. dotyczące wszystkich członków rodziny - przemoc fizyczna, przemoc psychiczna, przemoc seksualna, zaniedbanie fizyczne, zaniedbanie psychiczne oraz nadopiekuńczość¹⁷, czy też bardziej kazuistyczne wyliczenie postaci przemocy, której doświadczać mogą kobiety i dziewczynki: przemoc psychiczna, nękanie, przemoc fizyczna, przemoc seksualna, przymusowe małżeństwa, okaleczanie narządów płciowych kobiet, przymusowa aborcja i sterylizacja, molestowanie seksualne¹⁸.

Przy okazji zasadnym wydaje się zasygnalizowanie jeszcze jednego podziału, który dotyczy występowania przemocy gorącej i chłodnej¹⁹. Przemoc gorąca to wszelkie zachowania o gwałtownym przebiegu. Najczęściej mają one charakter niekontrolowanych wybuchów agresji i przeważnie towarzyszą uciskowi fizycznemu lub psychicznemu. Za przykładowe zachowania zaliczane do tej kategorii uznać należy m.in. pobicie lub groźbę pobicia, szarpanie, ciągnięcie za włosy, gwałt. Z kolei przemoc chłodna to zaplanowana i świadoma realizacja planów ukierunkowanych na sprawienie komuś przykrości. Z reguły dotyczy ona przemocy psychicznej, ale może występować także przy przemocy ekonomicznej czy zaniedbaniu. Jej przebieg ma spokojny charakter, co niejednokrotnie wiąże się z długim okresem jej trwania. Zabranianie podjęcia pracy, zakaz spotykania się z rodziną/przyjaciółmi, wyśmiewanie czy szantaż emocjonalny to jedne z najbardziej typowych przykładów przemocy chłodnej. Wydaje się, że nie można jednoznacznie stwierdzić, który z ww. rodzajów jest bardziej dotkliwy dla ofiary. Z jednej strony przemoc gorąca może pozostawiać widoczne ślady, np. w przypadku pobicia, z drugiej jednak piętno psychicznego znęcania się pomimo braku możliwości wizualnego rozpoznania w wielu wypadkach wydaje się być jeszcze bardziej traumatycznym doświadczeniem dla osób, które zostały nim dotknięte.

Trafne propozycje definicji, które mogą zostać wykorzystane przy opisywaniu zjawiska przemocy, zawiera *Informacja o wynikach kontroli. Pomoc osobom dotkniętym przemocą domową* przygotowana w 2016 r. przez Departament Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby

---

¹⁶ K. Browne, M. Herbert, *Zapobieganie...op. cit.*, s. 25.

¹⁷ J. Mazur, *Przemoc... op. cit.*, s. 39-40.

¹⁸ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej sporządzona w Stambule 11 maja 2011 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 961), s. 11-13.

¹⁹ M. Mazur, *Procedury prawne ochrony praw kobiet oraz dzieci przed przemocą domową. Poradnik dla pracowników socjalnych*, Wydawnictwo Verlag Dashofer Sp. z o.o., 2013, s. 8-9.

Kontroli²⁰. Sprawozdanie z ww. kontroli w następujący sposób określa 4 typowe rodzaje zachowań o charakterze przemocy:

- przemoc fizyczna – *nieprzypadkowy, a więc niebędący skutkiem wypadku, akt zadania cierpienia fizycznego, którego konsekwencją mogą być uszkodzenia ciała. Najczęstsze formy przemocy fizycznej to: popychanie, rzucanie przedmiotami, policzkowanie, bicie rękami i pięściami po całym ciele oraz wyrzucanie z mieszkania;*
- przemoc psychiczna/emocjonalna – *obejmuje takie zachowania jak: poniżanie, zastraszanie, zawstydzanie, upokarzanie, narzucanie własnych poglądów, krytykowanie, szantaż, ograniczanie kontaktów z rodziną, przyjaciółmi, kolegami z pracy, a ich ostatecznym efektem jest zniszczenie pozytywnego obrazu własnej osoby i poczucia własnej wartości;*
- przemoc seksualna – *polega na zmuszaniu osoby do aktywności seksualnej wbrew jej woli, kontynuowaniu aktywności seksualnej, gdy osoba nie jest w pełni świadoma, bez pytania o jej zgodę lub gdy obawia się odmówić;*
- przemoc ekonomiczna – *uzależnienie finansowe od sprawcy poprzez kontrolowanie wydatków, odbieranie zarobionych pieniędzy czy uniemożliwienie podjęcia pracy zarobkowej.*

W powyższym ujęciu na krytykę zasługuje fakt, iż widoczny jest brak 5 – i zdaje się kluczowego w kontekście przemocy wobec dzieci, osób starszych czy niepełnosprawnych – rodzaju przemocy jakim jest zaniedbanie. Nie zawsze bowiem przemoc psychiczna jest w stanie oddać znaczenie, jakie niesie za sobą ten gatunek przemocy rodzinnej. Niemniej jednak opracowanie przedstawione przez NIK zawiera kluczowe dla każdego typu elementy, co pozwala na szybszą i łatwiejszą identyfikację oraz przyporządkowanie danego zachowania do określonego modelu przemocy.

Syntetyczne ujęcie rodzajów przemocy oraz przykładowych zachowań, które można zakwalifikować do poszczególnych jej typów zawiera tabela 1.

Uzasadnione wydaje się wspomnienie o skutkach, jakie wywołuje przemoc u osób, które jej doświadczyły. Oczywiście to, jakie konkretnie konsekwencje wystąpią w przypadku danej osoby, pozostaje kwestią indywidualną. Łączy się to z powszechnie znanym faktem, że każda osoba inaczej może odczuwać przemoc – każdy człowiek jest inny i nawet to samo zachowanie dokonane w identycznych warunkach, z tą samą częstotliwością, u dwóch różnych osób może zostać odebrane zupełnie inaczej.

---

²⁰ <https://www.nik.gov.pl/plik/id,10943,vp,13290.pdf> (dostęp online na 22.09.2016).

Tabela 1. Rodzaje przemocy i ich przykładowe formy

przemoc fizyczna - naruszenie nietykalności fizycznej	Intencjonalne zachowanie powodujące uszkodzenie ciała lub niosące takie ryzyko. Przykładowe formy: • popychanie, • szarpanie, • ciągnięcie, • szturchanie, • klepanie, • klapsy,	• ciągnięcie za uszy/włosy, • szczypanie, • kopanie, • bicie ręką/pięścią, • uderzenie w twarz - tzw. "policzek", • przypalanie papierosem, • duszenie, • krępowanie ruchów.
przemoc psychiczna - naruszenie godności osobistej	Zawiera przymus i groźby. Przykładowe formy: • obrażanie, • wyzywanie, • osądzanie, • ocenianie, • krytykowanie, • straszenie, • szantażowanie, • groźenie,	• nieliczenie się z uczuciami, • krzyczenie, • oskarżanie, • obwinianie, • oczernianie, • krzywdzenie zwierząt, • czytanie osobistej korespondencji, • ujawnianie tajemnic, sekretów, • wyśmiewanie, • lekceważenie.
przemoc seksualna - naruszenie intymności	Zmuszanie osoby do aktywności seksualnej wbrew jej woli, kontynuowanie aktywności seksualnej, gdy osoba nie jest w pełni świadoma, bez pytania jej o zgodę lub gdy na skutek zaistniałych warunków obawia się odmówić. Przymus może polegać na bezpośrednim użyciu siły lub emocjonalnym szantażu. Przykładowe formy: • wymuszanie pożycia, • obmacywanie, • gwałt, • zmuszanie do niechcianych praktyk seksualnych, • nieliczenie się z życzeniami partnerki/partnera, • komentowanie szczegółów anatomicznych, • ocenianie sprawności seksualnej/wyglądu.	
przemoc ekonomiczna - naruszenie własności	Celowe niszczenie czyjejś własności, pozbawianie środków lub stwarzanie warunków, w których nie są zaspokajane niezbędne dla przeżycia potrzeby. Przykładowe formy: • niszczenie rzeczy, • włamanie do zamkniętego osobistego pomieszczenia, • kradzież, • używanie rzeczy bez pozwolenia,	• zabieranie pieniędzy, • przeglądanie dokumentów/korespondencji, • dysponowanie czyjąś własnością, • zaciąganie pożyczek "na wspólne konto", • sprzedawanie osobistych lub wspólnych rzeczy bez uzgodnienia, • zmuszanie do spłacania długów.
zaniedbanie - naruszenie obowiązku do opieki ze strony osób bliskich	Rodzaj przemocy ekonomicznej. Przykładowe formy: • niedawanie środków na utrzymanie, • pozbawianie jedzenia, ubrania, schronienia, • brak pomocy w chorobie, • nieudzielenie pomocy, • uniemożliwianie dostępu do miejsc zaspokojenia podstawowych potrzeb: mieszkania, kuchni, łazienki, łóżka.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów z Niebieskiej Linii
<http://www.niebieskaLinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy>
 (dostęp online: na 19.09.2016).

Niemniej jednak na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji udało ustalić się katalog najczęściej występujących zaburzeń związanych z doznaniem przemocy. Przede wszystkim do skutków należy zaliczyć różne rodzaje obrażeń fizycznych w postaci m.in. blizn, zadrapań, skaleczeń czy złamań. Ta kategoria wydaje się być najłatwiejsza do zauważenia czy identyfikacji – dzieje się tak, ponieważ z tego rodzaju następstwa przemocy są dobrze widoczne. Do drugiej grupy trzeba zakwalifikować skutki występujące w sferze psychicznej: np. ataki paniki, lęki, nerwica, brak pewności siebie, zaburzenia osobowości, bezsenność, problemy z własną seksualnością, strach przed zbliżeniem, niechęć do nawiązywania bliższych kontaktów (w tym intymnych), poczucie osamotnienia. Niewątpliwie w tym przypadku stwierdzenie zaistnienia ww. następstw nie jest ograniczone wyłącznie do obserwacji rzeczywistości, ale wymaga współpracy i otwartości ze strony ofiary, która wyraża chęć na podzielenie się swoimi wewnętrznymi refleksjami. Ostatni typ skutków łączy się z występowaniem przemocy ekonomicznej i można oznaczać przykładowo całkowite uzależnienie finansowe, brak własnych środków, niemożność podjęcia pracy czy brak środków do życia. Potwierdzenie wystąpienia skutków ekonomicznych przemocy jest kwestią sporną, ponieważ w wielu wypadkach granica, np. środków niezbędnych do życia może różnić się w zależności od przyjętych kryteriów.

W przekonaniu Autorki w najbliższym czasie dojdzie do kolejnych zmian w strukturze podziałów teoretycznych związanych z rodzajami przemocy, a następną odmianą będzie przemoc związana z mediami elektronicznymi dokonywana za pośrednictwem Internetu (przemoc elektroniczna), np. w postaci przemocy dokonywanej na portalach społecznościowych, forach internetowych czy stronach www. Pierwsze oznaki występowania takiego procederu są zauważalne. Do cech wyróżniających wspomniany wyżej rodzaj przemocy przynależą: anonimowość sprawców, bezpruderyjny sposób ataku ofiary, bezrefleksyjne szykanowanie, z którym związane jest poczucie bezkarności dręczycieli, ogromna liczba osób, które biernie przypatrują się przepuszczanym atakom albo podsycają sprawcę do dalszego znęcania się nad ofiarą, w zasadzie nieograniczony zasięg terytorialny, do którego docierają naganne zachowania osoby dokonującej przemocy (często takie czynności są dokonywane nie tylko w obrębie danej społeczności, ale całego regionu czy nawet w skali globalnej) oraz poczucie bezradności osoby doświadczającej przemocy w obliczu braku istnienia skutecznych instrumentów do walki z niezwykle pręźnie rozwijającą się kategorią przemocy.

Biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, że zjawisko przemocy charakteryzuje się przede wszystkim wielością kryteriów, ze względu na które można dokonać próby jej typologizacji czy kategoryzacji. Przede

wszystkim podkreślenia wymaga fakt, że nie da się w sposób ostateczny zamknąć listy rodzajów przemocy, ponieważ wraz ze zmianami dokonywanymi się w społeczeństwie, także sposób rozumienia przemocy ulega pewnym przekształceniom. Nacisk kładziony na poszczególne elementy licznych definicji przemocy zmienia się nieustannie, co tylko potwierdza tezę postawioną przez Gellesa i Strausa, a przywołaną przez I. Pospiszyl, że przemoc podlega procesom politycznym²¹. Z tego powodu powinnością osób badających i zajmujących się zjawiskiem przemocy, jak również ustawodawcy jest bieżące monitorowanie przypadków zachodzącej przemocy i wnikliwa analiza połączona z aktualizacją dokonanych już podziałów teoretycznych oraz dotyczących ich przepisów prawnych.

Przemoc w rodzinie a przemoc domowa

W opracowaniach podejmujących zagadnienie przemocy można spotkać się z dwoma wzajemnie wykluczającymi się postawami wobec pojęć wzajemnych relacji przemocy w rodzinie i przemocy domowej.

Według pierwszej koncepcji „przemoc w rodzinie” obejmuje wszelkie zachowania pomiędzy członkami danej rodziny. W praktyce oznacza to, że może ona występować, np. między małżonkami, rodzicami a dziećmi, rodzeństwem czy też nawet teściem a synową. W tym przypadku kluczowy jest fakt przynależności do tej samej jednostki rodzinnej. Z kolei „przemoc domowa” miałaby odmienne - węższe znaczenie, gdyż ograniczałaby się wyłącznie do relacji intymnych łączących małżonków/partnerów²².

Drugie podejście stosuje pojęcia „przemocy w rodzinie” i „przemocy domowej” wymiennie, nie dokonując rozróżnienia w ich znaczeniu. Charakter więzi łączących sprawcę i ofiarę nie ma tu żadnego znaczenia. Rozumienie takie zdaje się sankcjonować Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, która definiuje przemoc domową jako *wszelkie akty fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej przemocy występujące w rodzinie lub gospodarstwie domowym lub pomiędzy byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy też nie*²³. Co więcej, już w preambule ww. aktu prawnego do ofiar przemocy domowej zakwalifikowano dzieci (a zatem pośrednio wskazano na możliwość występowania przemocy na linii rodzice-dzieci czy też dziadkowie-wnuki), co wyklucza istnienie wyłącznie pewnej seksualnej więzi jako ele-

---

²¹ I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994, s. 14.

²² M. Stożek, *Przemoc...op. cit.*, s. 23-24.

²³ *Konwencja...op. cit.*, s. 3.

mentu konstytucyjnego do zaistnienia przemocy domowej. Powyższy tok rozumowania potwierdzają m.in. komentarze do Konwencji Stambulskiej²⁴.

Na gruncie obowiązujących w Polsce aktów prawnych, a zwłaszcza w kontekście definicji przemocy wprowadzonej przez Ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (której szczegółowe omówienie znajduje się w dalszej części pracy) uzasadnione wydaje się zamienne używanie pojęć „przemoc w rodzinie” oraz „przemoc domowa”.

Podsumowanie

Znalezienie jednej definicji przemocy, która w sposób wyczerpujący realizowałaby postulaty wszelkich środowisk, które zajmują się jej badaniem, a także innymi związanymi z nią aspektami obecnie wydaje się być zadaniem trudnym, o ile w ogóle możliwym do realizowania. Niemniej jednak warto podejmować kolejne próby jej aktualizacji, zwłaszcza ze względu na to, że podobnie do zmian zachodzących w społeczeństwie, tak i w przypadku aktów ucisku i bezprawia ich charakter i rodzaje w sposób ciągły podlegają częściowym zmianom.

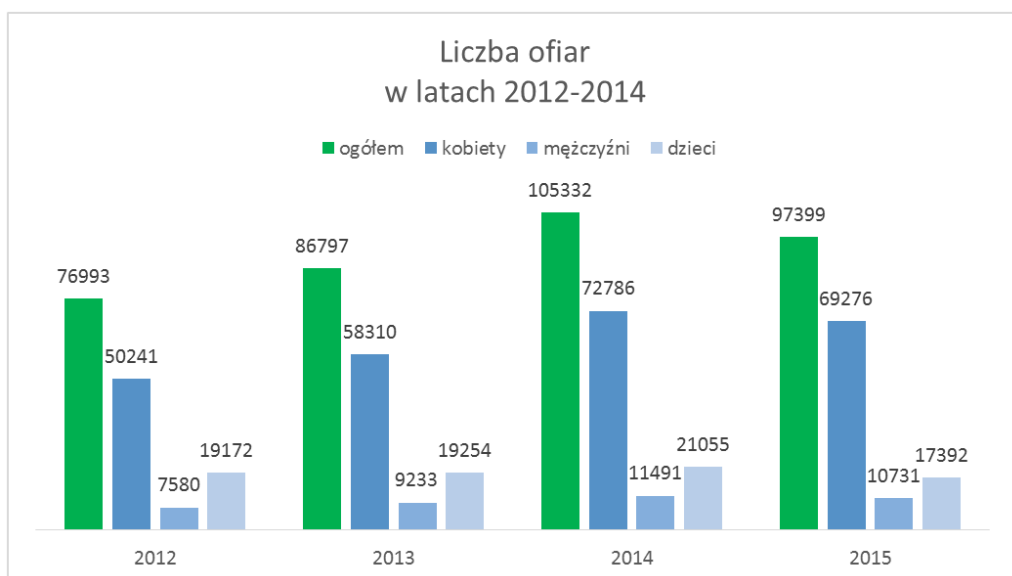
---

²⁴ E. Kowalewska-Borys, *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, Difin SA, Warszawa 2015, s. 35.

ROZDZIAŁ 2.
ZJAWISKO PRZEMOCY
W POLSKICH RODZINACH
- DIAGNOZA

Statystyki Policji

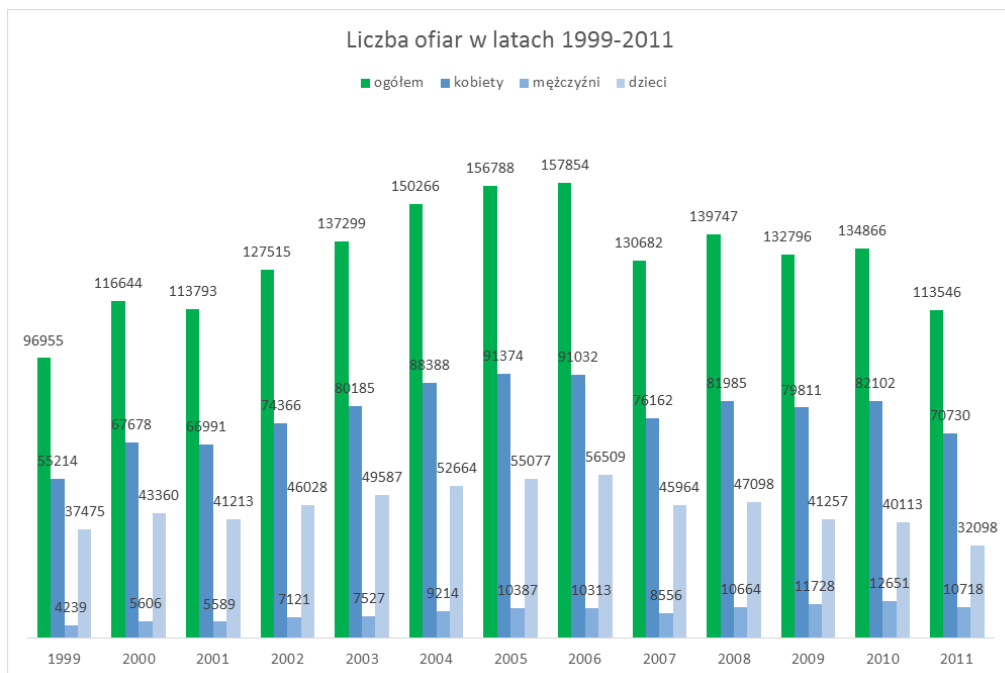
Przy analizie występowania zjawiska przemocy w rodzinie, zwłaszcza pod kątem liczby: ofiar, sprawców oraz założonych Niebieskich kart należy zwrócić szczególną uwagę na dokonywane co roku statystyki Policji. Porównanie danych z kilku, a nawet kilkunastu lat pozwala na stworzenie pewnego obrazu przemocy, jakiej doświadczają w swoich domach Polacy. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że od 2012 r. w statystyka Policji obejmuje ofiary objęte procedurą Niebieskiej Karty wyłącznie przez Policję, nie uwzględniając liczby ofiar, którym pomoc została udzielona przez inne uprawnione do tego organy i instytucje – wykres 1.

Wykres 1. Liczba ofiar przemocy objętych procedurą „Niebieskiej Karty” w latach 2012-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> (dostęp online: 20.09.2016).

Jak wynika z danych zebranych przez Policję liczba ofiar przemocy domowej w latach 2012-2014 systematycznie wzrastała. W roku 2014 dotkniętych przemocą zostało aż 105 332 osób. W statystykach widać wyraźnie, że płeć w ogromnym stopniu determinuje to, czy dana osoba jest ofiarą. Na przestrzeni lat, to kobiety w przeważającej mierze stawały się ofiarami przemocy w rodzinie. Co więcej udział procentowy kobiet w ogólnej liczbie ofiar przemocy co roku wzrastał o 2 punkty procentowe i wynosił odpowiednio: 65% dla 2012 r., 67% dla 2013 r., 69 % dla 2014 r. i 71% dla 2015 r. – wykres 2.

Wykres 2. Liczba ofiar przemocy objętych procedurą „Niebieskiej Karty” w latach 1999-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzynie/50863,Przemoc-w-rodzynie.html> (dostęp online: 20.09.2016).

Wykres 2 ilustruje liczbę ofiar uwzględnionych w statystykach Policji przed nowelizacją z 2012 r. Na pierwszy rzut oka można zauważyć, że w porównaniu do statystyk z ostatnich lat ogólna liczba ofiar była wyższa. Wynika to z faktu, iż obecnie pomocy w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie udzielają także inne organy i jednostki, np. ośrodki pomocy społecznej czy gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych. Jak wynika z powyższych danych najwięcej, bo niemalże 158 tys. osób zostało dotkniętych przemocą w 2006 r. Najmniejsza liczba ofiar została zaobserwowana na samym początku prowadzenia statystyk – w roku 1999 r. i wynosiła 97 tys. osób. Niezmiennie liczba kobiet – ofiar znacznie przewyższa liczbę mężczyzn. Warto zwrócić uwagę na to, że liczba przypadków, w których to dzieci były ofiarami przemocy domowej od roku 2006 r. spadła o prawie 43%.

Przeprowadzone badania

Na przestrzeni ostatnich lat Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zleciło szereg badań, mających na celu analizę zjawiska przemocy w rodzinie. Niektóre raporty będące podsumowaniem przeprowadzonych prac prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Badania wykonane na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki w latach 2007-2015, których przedmiotem była analiza zjawiska przemocy w rodzinie

Nazwa badania	Ankietowani	Data badania
1	2	3
Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.	• badanie ogólnopolskie	październik 2007 r.
Badanie dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci. Raport z badania TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.	• badanie ogólnopolskie • badanie profesjonalistów	lipiec 2008 r.
Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Polska Akademia Nauk. Instytut Psychologii dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.	• badanie ogólnopolskie • badanie profesjonalistów	2009 r.
Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce wobec kobiet i wobec mężczyzn. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.	• badanie ogólnopolskie • badanie profesjonalistów	listopad 2010 r.
Diagnoza dotycząca osób stosujących przemoc w rodzinie: przemoc w rodzinie z perspektywy dorosłej populacji Polski. MillwardBrown SMG/KRC dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.	• badanie ogólnopolskie • badanie profesjonalistów • badanie uczestników programów edukacyjno-korekcyjnych	2011 r.

1	2	3
Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców. WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (2014 r.) w ramach Projektu pn. „Rodzina polska wolna od Przemocy” dla Programu Operacyjnego PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014.	• badanie ogólnopolskie • badanie profesjonalistów	2014 r.
Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych Raport z badania ogólnopolskiego 2015 r. oraz badania porównawczego z lat 2009-2015 Polska. Polska Akademia Nauk. Instytut Psychologii dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.	• badanie ogólnopolskie	2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

<http://www.mpips.gov.pl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie-nowa/ogolne/diagnoza-zjawiska-przemocy-w-rodzinie-w-polsce/> (dostęp online na 20.09.2016).

Zdaniem Autorki przeprowadzenie szczegółowych ogólnopolskich badań skierowanych zarówno do zwykłych obywateli, jak i profesjonalistów zajmujących się zagadnieniem przemocy w rodzinie wydaje się być bardzo dobrym pomysłem. Wyniki pozwalają na poznanie społecznego rozeznania w kwestii przemocy domowej i mogą stać się pomocne w wytyczeniu odpowiednich rozwiązań wdrażanych w ramach rządowych i samorządowych projektów nakierowanych na zwalczanie i zapobieganie przemocy w rodzinie. Ponadto bodziec w postaci opinii sędziów, prokuratorów czy kuratorów (na co dzień stykających się z problemem przemocy domowej) na temat sposobu funkcjonowania procedur może przyczynić się wprowadzenia pewnych niezbędnych modyfikacji, które usprawnią istniejące już mechanizmy, a także zapewnią lepszą ochronę ofiarom.

Przegląd najważniejszych wyników badań²⁵

Jedyną możliwością skutecznego przeciwdziałania przemocy w jakimkolwiek środowisku jest jego dokładne zbadanie, poznanie jego członków, ich sposobu myślenia, poglądów czy reakcji na określone bodźce. Takie działanie wpływa na dobór adekwatnych do danej sytuacji, skutecznych środków, które mogą pozwolić na ograniczenie lub całkowitą eliminację pewnych patologicznych zachowań.

Poniżej zostały przedstawione wybrane fragmenty ogólnopolskich badań przeprowadzonych w ciągu ostatnich 9 lat:

- badania z 2007 r.: *Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*²⁶;
- badania z 2008 r.: *Badanie dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci. Raport z badania TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*²⁷;
- badania z 2010 r.: *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce wobec kobiet i wobec mężczyzn. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*²⁸;
- badania z 2014 r.: *Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców. WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (2014 r.) w ramach Projektu pn. „Rodzina polska wolna od Przemocy” dla Programu Operacyjnego PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014*²⁹.

---

²⁵ Wszystkie dane pochodzą z badań, których wykaz znajduje się w tabeli nr 2 [przyj. Aut.].

²⁶ http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/wyniki_badan_13.11.07.pdf (dostęp *online* na 21.09.2016).

²⁷ http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/dzieci_spol.pdf (dostęp *online* na 21.09.2016).

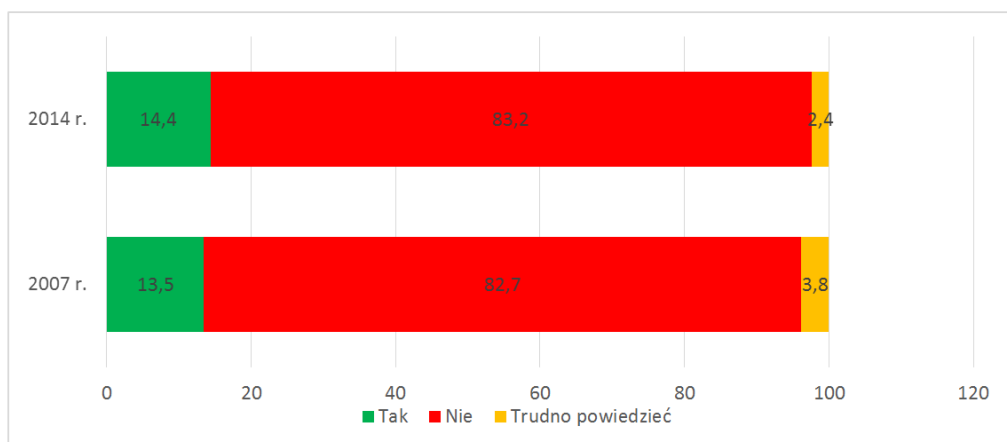
²⁸ http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1-2010_%20Raport-ogolnopolski_K-M_01-03-11.pdf (dostęp *online* na 21.09.2016).

²⁹ http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1-NOWA%20STRONA/Pomoc%20spoleczna/przemoc%20w%20rodzinie/RC1-3.pdf (dostęp *online* na 21.09.2016).

Materiały zostały zestawione w taki sposób, by można było porównać odpowiedzi, jakich udzielili ankietowani, a przy tym mieć możliwość obserwacji ewentualnych zmian dotyczących problemu przemocy w rodzinie zachodzących na przestrzeni lat w świadomości Polaków³⁰.

Stereotypy – przemoc wobec dorosłych

Jedno z najważniejszych pytań zadanych ankietowanym dotyczyło tego, czy możliwe są sytuacje, w których przemoc jest usprawiedliwiona. Różnice w odpowiedziach z 2007 i 2014 roku nie są znaczące. Zdecydowana większość Polaków uważa, że przemoc nigdy nie może być usprawiedliwiona. Takiej odpowiedzi udzieliło w 2007 r. 82,7 % osób, a w 2014 r. 83,2 %. Nieco bardziej niepokojący może być fakt, że odpowiednio 13,5 % oraz 14,4 % ankietowanych uważa, że akty przemocy w pewnych okolicznościach mogą zostać usprawiedliwione – wykres 3.

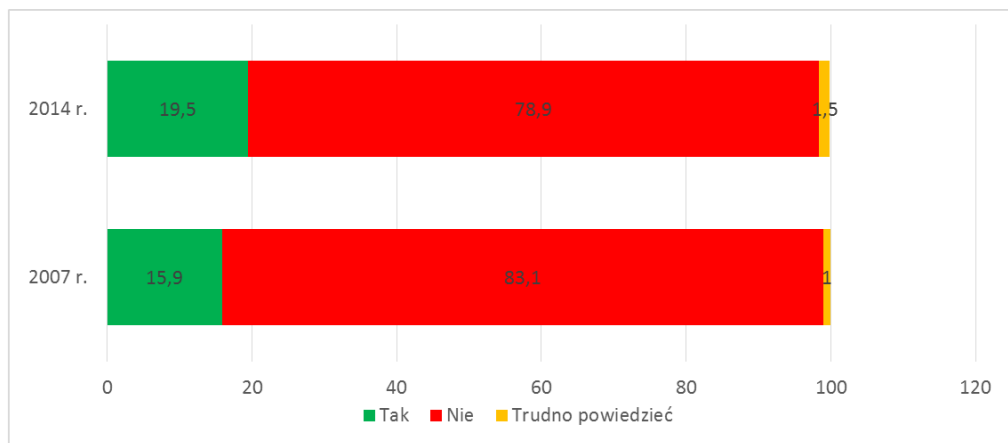

Wykres 3. Czy możliwe są sytuacje, w których przemoc jest usprawiedliwiona?

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

³⁰ Osoby odpowiedzialne za diagnozę z 2014 r. ze względu na pewne różnice w przeprowadzaniu badań w latach 2007 r., 2008 r., 2010 r. oraz 2014 r. (określone przez nie „różnicami metodologicznymi”) zalecają zachowanie ostrożności w wyciąganiu kategorycznych wniosków na podstawie zestawienia odpowiedzi z lat wcześniejszych z najnowszymi wynikami, sugerując, że „nieuprawnione byłoby szersze wnioskowanie o zmianach trendu, na co mogłyby wskazywać powierzchowne porównania wyników”. Szerzej o problemie w porównywaniu badań: Zob. *Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców.*

Kolejną niezwykle istotną kwestią było pytanie o stosunek do stwierdzenia: „O przemyca można mówić tylko wtedy, gdy na ciele ofiary widać wyraźne ślady, np. siniaki.” To z pozoru niepozorne pytanie dało możliwość sprawdzenia wiedzy i stanu świadomości Polaków w zakresie istniejących rodzajów przemyca. Pytanie wprost odnosiło się do przemyca fizycznej, całkowicie pomijając pozostałe cztery rodzaje przemyca domowej, np. niedającą żadnych cielesnych oznak zewnętrznych przemyca psychiczną – wykres 4.

Wykres 4. Czy o przemyca można mówić tylko wtedy, gdy na ciele ofiary widać wyraźne ślady, np. siniaki?

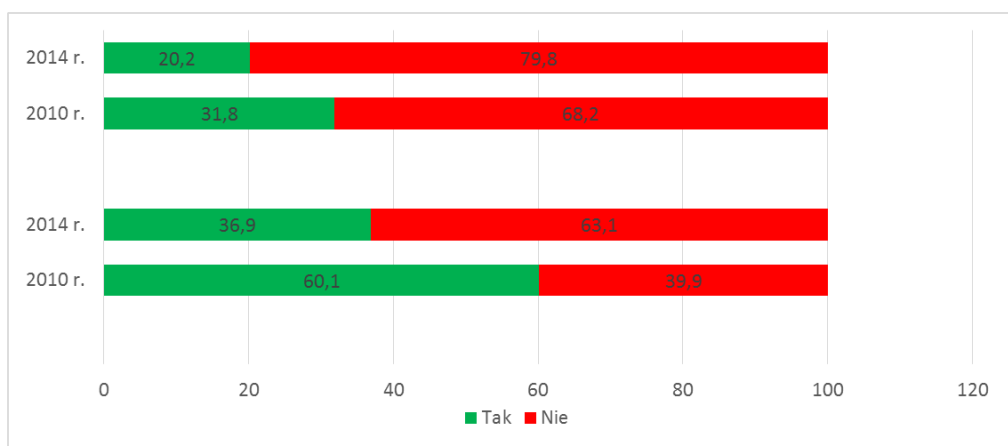
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Odpowiedzi mogą wydać się zaskakujące, ponieważ aż 19,5% respondentów stwierdziło, że czynnikiem niezbędnym do zaistnienia przemyca są widoczne obrażenia fizyczne. Dodatkowo liczba osób, dla których jedynie możliwe do zobaczenia skutki są dowodem na zaistnienie przemyca w porównaniu do 2007 r. zauważanie wzrosła z poziomu 15,9 %. Fakt, iż co piąta ankietowana osoba udzieliła takiej odpowiedzi może napawać pewnym niepokojem – wykres 4.

Pośredni świadkowie przemyca

Pośredni świadkowie przemyca to osoby, które znają przypadki przemyca w rodzinie. W 2007 r. o zetknięciu się z problemem przemyca w rodzinie wobec kobiet mówiło 60,1%, a wobec mężczyzn 31,8% ankietowanych. W porównaniu do roku 2014 r. liczba ta znacząco spadła, gdyż o podobnych doświadczeniach podczas badań wspomniało odpowiednio 36,9% i 20,2% osób. Można zastanawiać się, skąd tak duża różnica – w końcu po-

między badaniami upłynęło zaledwie 4 lata – wykres 5. Być może na udzielone odpowiedzi wpływ miała dająca się zaobserwować w społeczeństwie tendencja do osłabiania więzi i coraz luźniejszych kontaktów rodzinnych, społecznych i towarzyskich. Swoiste „zamknięcie się” na osoby spoza wąskiego kręgu rodzinnego powinno się rozpatrywać jako czynnik rzutujący na znajomość sytuacji rodzinnej oraz problemów zachodzących w danych familiach. Poza tym prawdopodobne jest, że powyższy wynik jest efektem przemyślanego i zaplanowanego zachowania wielu ludzi, które przewiduje, że problemów rodzinnych nie wynosi się na zewnątrz, a co za tym idzie również liczba osób, które byłyby poinformowane o zaistnieniu przypadków przemocy byłaby znacznie ograniczona.

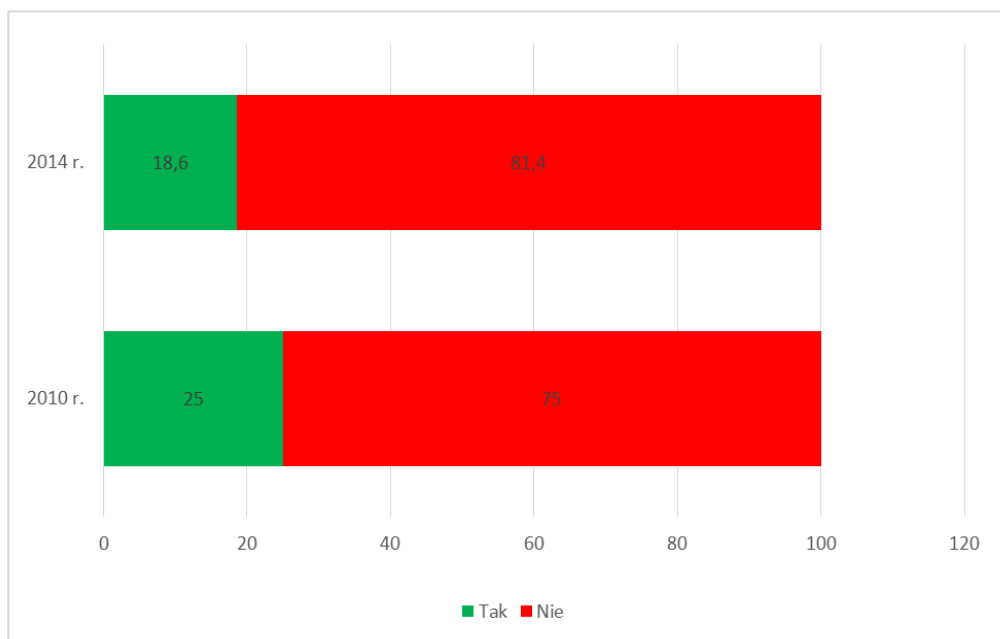
Wykres 5. Czy Pan/i osobiście zna - w swoim otoczeniu, sąsiedztwie - takie rodziny, o których Pan/i słyszała lub wie, że dochodzi w nich do różnych form przemocy?

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Na marginesie warto wspomnieć, że w przypadku przemocy wobec dzieci liczba respondentów deklarujących znajomość istnienia ww. problemu istotnie wzrosła z 44% w 2008 r. do 47,1% w 2014 r. Różnica ta może być spowodowana bardziej świadomym rozeznaniem i rozpoznaniem wśród rodzajów przemocy stosowanej wobec dzieci (np. jako skutek obecności licznych kampanii społecznych obecnych w przestrzeni publicznej).

Bezpośredni świadkowie przemocy

Z zebranych danych z 2014 r. wynika, że bezpośrednimi świadkami przemocy było 18,6% respondentów. Jest to liczba znacznie mniejsza, gdyż w 2010 r. co czwarta ankietowana osoba była świadkiem przemocy wobec innego członka swojej rodziny – wykres 6.

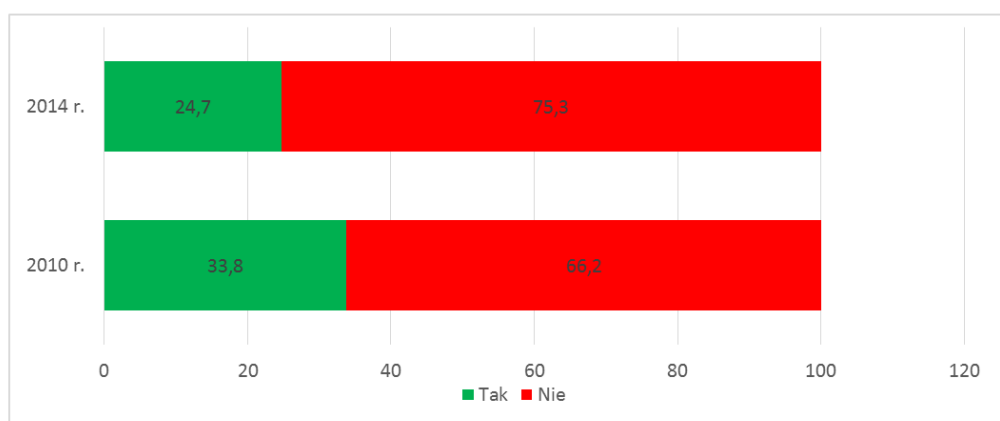
Wykres 6. Z tego co Pan/i wie lub przypuszcza – czy zdarzyło się kiedykolwiek, że inny członek lub inni członkowie gospodarstwa domowego, w którym Pan/i mieszka lub mieszkał/a byli traktowani w ten sposób? – niezależnie od formy przemocy

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Oczywiście zasadnym wydaje się zadanie pytania, skąd tak duża zmiana – odpowiedzi można wskazać przynajmniej kilka. Do najbardziej prawdopodobnych zaliczyć należy: faktyczne zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie, niechęć przed ujawnieniem informacji o byciu bezpośrednim świadkiem przemocy w rodzinie (np. ze względu na to, że strach związany z potępieniem moralnym/wewnętrznymi wyrzutami sumienia jako konsekwencjami obojętności wobec mającego miejsce aktu przemocy), brak świadomości zaistnienia aktu przemocy – wykres 6.

Ofiary

Odsetek osób, które przyznały się do doświadczenia jakiegokolwiek z form przemocy w 2014 r. wyniósł 24,7%. Oznacza to, że co czwarty ankietowany padł kiedyś ofiarą przemocy w rodzinie. W porównaniu do roku 2010 liczba w sposób znaczący uległa zmniejszeniu, bo aż o 9,1 punktów procentowych. Jeśli chodzi o uwarunkowania płciowe, to z deklaracji ankietowanych wynika, że osobami doświadczającymi przemocy domowej zostają częściej kobiety – 26,8% niż mężczyźni – 22,3%. Także tutaj nastąpił wyraźny spadek wśród deklarujących, ponieważ w 2010 r. dane te wynosiły odpowiednio – 39% i 28% - wykres 7.

Wykres 7. Czy w swoim życiu doświadczyłeś jakiegokolwiek rodzaju przemocy w rodzinie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

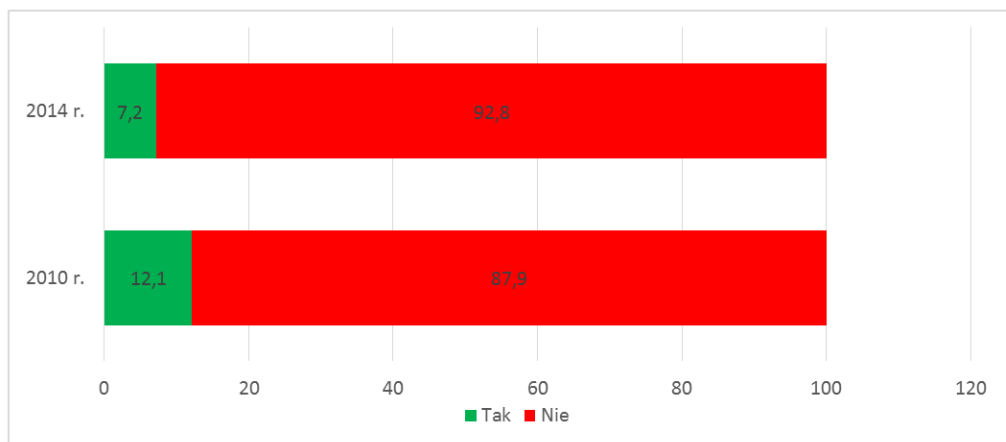
Przyczyn, dla których nastąpiła tak duża zmiana może być kilka, np. rzeczywiste zmniejszenie się liczby aktów przemocy dokonywanych w rodzinach, wstyd przed przyznaniem się do bycia ofiarą przemocy domowej, brak świadomości co do bycia ofiarą, niechęć do przyznania przed samym sobą o fakcie przynależności do grupy osób dotkniętych przemocą w rodzinie – wykres 7.

Sprawcy

Jak zostało podkreślone w badaniu liczba sprawców ze względu na to, że określona została w oparciu o dobrowolnie przeprowadzane ankiety, powinna być traktowana z pewnego rodzaju rezerwą. Z tego względu odsetek

osób, które dopuściły się przemocy w rodzinie jest „nie mniejszy od”³¹. W 2014 r. do stosowania przemocy w rodzinie przyznało się 9,3% ankietowanych. Mianem sprawcy określiło się 8,7% kobiet oraz 10,0% mężczyzn. Jeśli zestawimy te dane z odpowiedziami respondentów z 2010 r., to okaże się, że liczba sprawców spadła o blisko 50 % z poziomu 17,4% (odpowiednio 16,6% kobiet i 18,3% mężczyzn) – wykres 8.

Wykres 8. Czy w swoim życiu byłeś sprawcą jakiegokolwiek rodzaju przemocy w rodzinie?

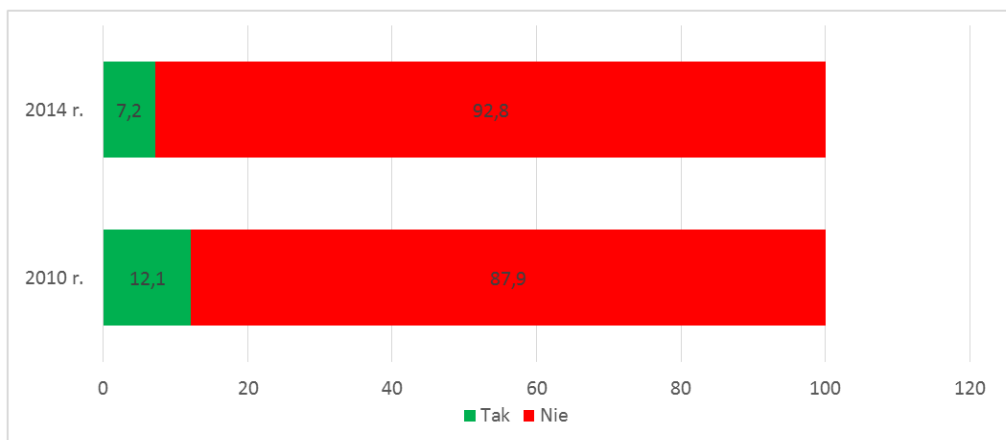
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Podobnie jak i w przypadku ofiar, także i tutaj spadek liczby respondentów odpowiadających twierdząco na zadane pytanie uległ bardzo dużemu zmniejszeniu. Do prawdopodobnych przyczyn takiego stanu rzeczy należą: wstyd przed przyznaniem się do bycia domowym dręczycielem, nieświadomość sobie, że dane zachowanie podlega kwalifikacji do kategorii przemocy domowej, umniejszanie znaczenia swojego bezprawnego zachowania, próba wyparcia z pamięci dokonanego aktu przemocy, czy realny spadek liczby sprawców w polskich rodzinach.

Zależność między byciem ofiarą a byciem sprawcą

Interesującym pytaniem było to badające korelację pomiędzy byciem ofiarą w dzieciństwie a sprawcą przemocy w późniejszym okresie – wykres 9.

³¹ http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1-2010_%20Raport-ogolnopolski_K-M_01-03-11.pdf, s. 96 (dostęp online na 21.09.2016).

Wykres 9. Czy byłeś zarówno ofiarą, jak i sprawcą jakiegokolwiek rodzaju przemocy w rodzinie?

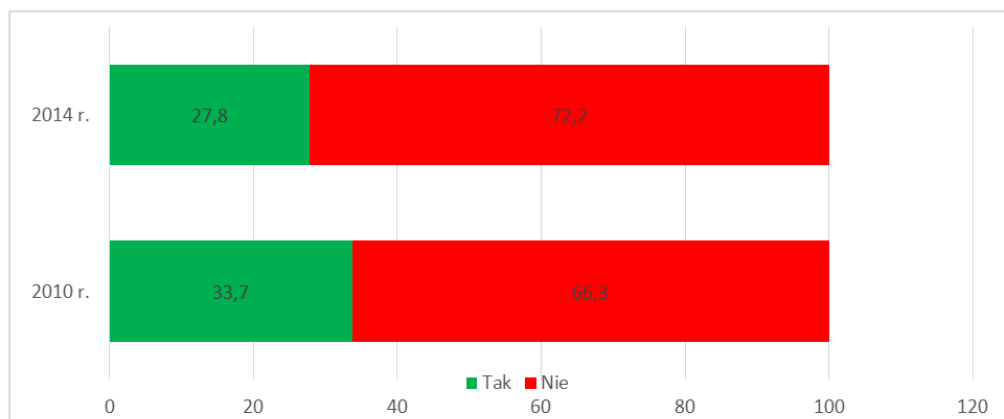
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Jak pokazały wyniki badania z 2014 r. wystąpienie w tych dwóch latach zadeklarowało 7,2% ankietowanych. Jest to liczba znacząco mniejsza w porównaniu do liczby respondentów z 2010 r., których było 12,1%. Można zatem na tej podstawie wysnuć przypuszczenie, że nie istnieje zależność pomiędzy doświadczeniem przemocy w rodzinie, a następnie jej stosowaniem – wykres 9.

Całkowity brak kontaktu z przemocą w rodzinie

Wśród ankietowanych z 2014 r. dużą grupę osób stanowiły osoby, które nigdy nie zetknęły się z żadnym rodzajem przemocy. Takiej odpowiedzi udzieliło 33,7% osób. Dla porównania liczba identycznych deklaracji z roku 2010 była znacznie mniejsza i wyniosła 27,8% - wykres 10.

Można przypuszczać, że powody, dla których nastąpiła tak wyraźna zmiana wśród ankietowanych są tożsame z tymi związanymi chociażby ze spadkiem liczby świadków bezpośrednich, tj. brak rozeznania co do rodzajów czy kwalifikacja zachowań noszących znamiona przemocy jako nieistotne, błahe.

Wykres 10. Czy zetknąłeś się kiedykolwiek z jakimkolwiek rodzajem przemocy?

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Wpływ alkoholu na występowanie przemocy w rodzinie

Analiza tego, czy dany sprawca w chwili dokonywania przemocy znajdował się pod wpływem alkoholu jest o tyle zasadna, że alkohol jest czynnikiem mogącym doprowadzić do utraty panowania nad sobą, zaników kontroli zachowania i samoświadomości, a także przyczyniać się do uwalniania skumulowanej w człowieku agresji. Badania pokazały, że alkohol jest związany z występowaniem każdego rodzaju przemocy i spośród czynników skorelowanych z występowaniem przemocy w rodzinie zajmuje pierwsze miejsce. Według relacji ankietowanych ofiar z 2014 r. alkohol miał wpływ na zaistnienie aktów przemocy domowej: psychicznej – 28,8% (45% w 2010 r.), ekonomicznej – 37,2% (49% w 2010 r.), seksualnej – 37,5% (50% w 2010 r.) i ekonomicznej – 19,3% (36% w 2010 r.). Jak wynika z powyższych danych liczba aktów przemocy, na których zaistnienie mógł wpłynąć alkohol, w opinii respondentów, którzy doświadczyli przemocy uległa znacznemu zmniejszeniu – tabela 3.

Tabela 3. Procentowy udział liczby przypadków przemocy, którym towarzyszyło występowanie alkoholu

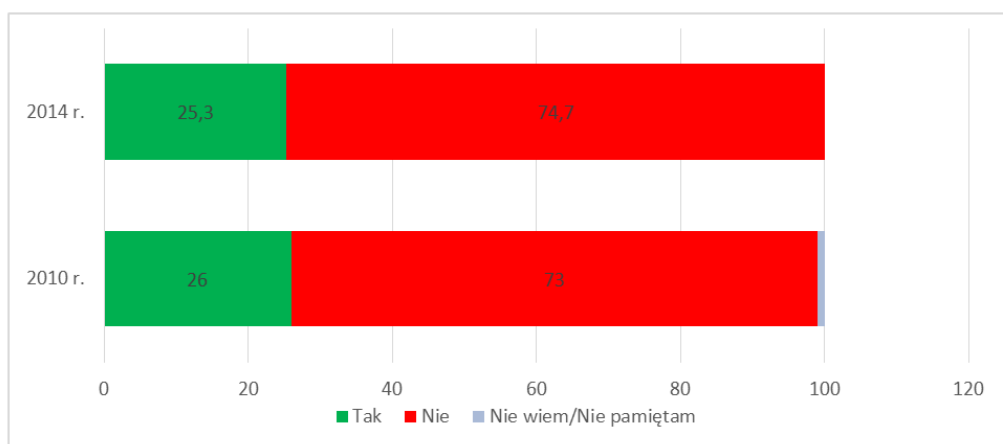
Procent przypadków przemocy, którym towarzyszyło występowanie alkoholu		
rodzaj przemocy	2010 r.	2014 r.
przemoc psychiczna	45%	28,8%
przemoc fizyczna	49%	37,2%
przemoc seksualna	50%	37,5%
przemoc ekonomiczna	36%	19,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Warto również zauważyć, że dla przeciwdziałania przemocy w rodzinie niebagatelne znaczenie ma również ustawa o wychowaniu w trzeźwości i zwalczaniu alkoholizmu³², której mechanizmy mają przyczynić się do zmniejszenia skali występowania zjawiska przemocy domowej.

Postawy wobec oferowanej pomocy oraz ocena jej skuteczności

W przypadku rozważania zagadnienia wpływu prawa na problem przemocy domowej warto przyjrzeć się danym dotyczącym skorzystania z instytucjonalnych form pomocy. W 2014 r. prawie trzy czwarte respondentów – bezpośrednich uczestników zdarzenia (a zatem ofiar, sprawców lub bezpośrednich świadków przemocy wobec innych członków rodziny) przyznało, że w przypadku wystąpienia przemocy domowej nigdy nie zwróciło się o pomoc. Co więcej, liczba ta w zasadzie nie różni się od danych z roku 2010 r., gdzie identycznej odpowiedzi udzieliło 73% ankietowanych – wykres 11.

Wykres 11. Czy w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie skorzystałaś z jakiegokolwiek formy pomocy?

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Z powyższych informacji wynika wniosek, że osoby uczestniczące w badaniu w zdecydowanej większości nie korzystają z form wsparcia zapewnionych przez zewnętrzne podmioty. Jakże są tego przyczyny? Wydaje się, że ofiary, a z pewnością sprawcy wolą nie ujawniać aktów przemocy wobec innych osób. Ofiary – być może ze względu na poczucie wstydu, niechęć do bycia postrzeganym jako bezradna jednostka, która pozwala na

³² Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 487.

naruszenie własnej integralności: psychicznej, fizycznej czy seksualnej. Sprawcy - z powodu zamiaru uniknięcia kary, uniknięcia postąpienia ze strony innych osób.

Odczucia respondentów dotyczące skuteczności pomocy, z której skorzystali różnią się w sposób nieznaczny, jeśli porówna się wyniki badań z 2010 i 2014 roku. Pomoc jako całkowicie skuteczną oceniło 32% w 2010 r. i 32,6% w 2014 r. O tym, że pomoc była częściowo skuteczna, a częściowo nieskuteczna wspominało odpowiednio 45% i 44,6% ankietowanych. Na odpowiedź, że pomoc była całkowicie nieskuteczna, wskazało 20% osób, które z niej skorzystały w 2010 r. i 22,8% w 2014 r. W 2010 r. 3% wyniósł odsetek osób, które wybrały wariant „trudno powiedzieć”. Zaledwie co trzecia osoba zwracająca się o pomoc uznała skuteczność proponowanych jej rozwiązań – tabela 4. Nie jest to imponująca liczba, tym bardziej, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że prawie co piąta osoba była rozczarowana skutecznością udzielonego wsparcia.

Tabela 4. Ocena skuteczności udzielonej pomocy

Ocena skuteczności udzielonej pomocy		
pomoc była...	2010 r.	2014 r.
całkowicie skuteczna	32%	32,6%
częściowo skuteczna, częściowo nieskuteczna	45%	44,6%
całkowicie nieskuteczna	20%	22,8%
trudno powiedzieć	3%	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mpips.gov.pl/>

Z tego względu nie dziwi fakt, że tak niewielka liczba osób (trochę ponad 25%) korzysta z pomocy - możliwe, że jest to związane z obawą, że mimo poświęcenia własnego czasu, ewentualnych problemów z dojazdem do danej placówki, a zwłaszcza przewyciężenia własnych barier związanych z podzieleniem się własnym cierpieniem z obcą osobą – otrzymana pomoc nie będzie satysfakcjonująca.

Podsumowanie

Analiza porównawcza badań zrealizowanych na przestrzeni ostatnich lat pozwala na dokonanie pewnych spostrzeżeń dotyczących stanu świadomości społeczeństwa w zakresie wiedzy o zjawisku przemocy, a jej wynik pozwala na wyciągnięcie pewnych wniosków na przyszłość. Z przeprowadzonej diagnozy wynika, że wiedza badanych Polaków dotycząca przemocy nie charakteryzowała się szczególną obszernością. Udzielane odpowiedzi

potwierdziły raczej stereotyp, że w większości przypadków pomimo ogólnego, zdecydowanie negatywnego stosunku do przemocy, w bezpośredniej konfrontacji świadomości i pytań do poruszanej tematyki, ankietowani Polacy nie wykazali się znajomością kwestii dotyczących przemocy w rodzinie, co może częściowo tłumaczyć rodzaje odpowiedzi, jakich udzielali podczas badań.

**ROZDZIAŁ 3.
USTAWODAWSTWO
W POLSCE A KWESTIA
PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY W RODZINIE**

Uwagi ogólne

Przed przedstawieniem podstawowych aktów prawnych dotyczących zwalczania i zapobiegania przemocy w rodzinie, zasadne jest krótkie wprowadzenie do tematyki polskiego systemu źródeł prawa. Warto zacząć od tego, czym w ogóle jest prawo. Leszek Garlicki definiuje je jako *zespół reguł i norm ustanowionych przez powołane do tego organy, wiążących wszystkich swych adresatów i egzekwowanych przez władze publiczne, nawet przez zastosowanie środków przymusu*³³. Autor dodaje, że współcześnie prawie w każdym przypadku zakres pojęcia prawo rozumiany jest jako prawo stanowione, tzn. reguły i normy ujęte w formę aktów normatywnych, syntetycznie zebrane, spisane i ogłoszone przez uprawnione do tego organy. W kontrze do tego prawa istnieje prawo naturalne, tj. zasady, które nie muszą być spisane, ponieważ ich obowiązywanie wynika *per se*.

Polski system źródeł prawa ma dualistyczny charakter, gdyż dzieli się go na:

- przepisy prawa powszechnie obowiązującego – ich katalog jest zamknięty (zarówno pod względem podmiotowym – podmioty mogące wydawać akty są wyraźnie wymienione, jak i przedmiotowym – formy aktów są wyliczone i niedopuszczalna jest sytuacja wydania aktu innego niż pochodzący z katalogu),
- przepisy prawa o charakterze wewnętrznym – ich katalog jest otwarty (podmiotowo – dowolne podmioty mogą wydawać akty prawne i przedmiotowo – nie jest określona forma, w jakiej to wydanie powinno nastąpić).

Przepisy prawa powszechnie obowiązującego charakteryzują się tym, że mają hierarchiczny charakter oraz wiążą wszystkie podmioty, do których są adresowane. Rodzaje aktów prawa powszechnie obowiązującego zostały wymienione przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej³⁴ i należą do nich:

- Konstytucja,
- ustawy,
- ratyfikowane umowy międzynarodowe,
- rozporządzenia (które mogą wydawać następujące podmioty: Prezydent RP, Rada Ministrów, Prezes Rady Ministrów, ministrowie kierujący działami administracji rządowej, przewodniczący komite-

---

³³ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Lexis Nexis, Warszawa 2014, s. 118.

³⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483; sprost.: Dz.U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319; zm.: Dz.U. z 2006 r. Nr 200, poz. 1472 oraz z 2009 r. Nr 114, poz. 946).

tów, o których mowa w art. 147 ust. 4 K.RP. [ich powołanie wynika z ustaw szczegółowych; obecnie nie jest powołany żaden przewodniczący – przy. Aut.], Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji),

- akty prawa miejscowego obowiązujące na obszarze działania organów, które je ustanowiły.

Do powyższego katalogu można zaliczyć również rozporządzenia Prezydenta RP z mocą ustawy oraz przepisy wydane przez organizację międzynarodową, do której należy RP, jeśli ratyfikowana umowa międzynarodowa łączy z nimi takie skutki (w praktyce jest to wtórne prawo Unii Europejskiej – stanowione przez organy unijne rozporządzenia oraz dyrektywy)³⁵.

Hierarchiczny charakter systemu prawnego jest powodem, dla którego akty rangi niższej muszą być zgodne z aktami rangi wyższej. W przypadku ewentualnej niezgodności przepisów przewidziane są pewne reguły kolizyjne pozwalające na określenie, który akt ma pierwszeństwo w zastosowaniu. Do podstawowych reguł kolizyjnych należą³⁶:

- *Lex specialis derogat legi generali* – przepis szczególny uchyla przepis ogólny,
- *Lex superior derogat legi inferiori* – norma wyższego rzędu uchyla normę niższego rzędu,
- *Lex posterior derogat legi priori* – norma późniejsza uchyla normę wcześniejszą,
- *Lex posterior generali non derogat legi priori speciali* – norma późniejsza ogólna nie uchyla normy wcześniejszej szczególnej.

Przepisy prawa wewnętrznego to akty, które wiążą wyłącznie jednostki hierarchicznie podporządkowane organom, które je wydały. W praktyce oznacza to, że nie mogą być one skierowane do obywateli i przyznawać im żadnych praw ani nakładać na nich obowiązków. Do przykładów takich aktów można zaliczyć uchwały Rady Ministrów, zarządzenia Prezesa Rady Ministrów oraz poszczególnych ministrów działowych, ale również rekomendacje Komisji Nadzoru Finansowego, czy zarządzenia Komendanta Głównego Policji.

Akty prawne zajmujące się zagadnieniem przeciwdziałania przemocy w rodzinie mogą mieć charakter zarówno przepisów prawa powszechnie obowiązującego – w tym przypadku głównie:

- przyznają one pewne uprawnienia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie,

---

³⁵ L. Garlicki, *Polskie... op. cit.*, s. 104.

³⁶ T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 135-136.

- nakładają pewne zobowiązania na osoby stosujące przemoc w rodzinie,
- stanowią podstawę do zastosowania pewnych środków przez upoważnione do tego organy, instytucje czy służby,
- są bazą do realizacji obowiązków nałożonych na organy administracji rządowej i samorządowej.

Z kolei akty prawa wewnętrznego dotyczące przemocy domowej przede wszystkim:

- skupiają się na opracowaniu i usprawnieniu pewnych procedur i trybów, które przyczynią się do jak najszybszego i najskuteczniejszego rozwiązania problemu przemocy,
- dostarczają wskazówek dla pracowników organów, instytucji i służb, jak postępować z ofiarami, sprawcami i świadkami przemocy,
- mogą stanowić źródło wiedzy dotyczące przysługujących praw dla osób doświadczających przemocy,
- porządkują i doprecyzowują podział zadań (w granicach określonych prawem – nie wchodząc w zakres ustawowo przyznaných kompetencji innych organów),
- są wynikiem monitoringu i ewaluacji przeprowadzanych programów.

Najważniejsze akty prawne dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Akty prawa powszechnie obowiązującego:

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³⁷,
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego³⁸,
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny³⁹,
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny wykonawczy⁴⁰,
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych⁴¹,
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁴²,

---

³⁷ Tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 2082, z późn. zm.

³⁸ Dz.U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.

³⁹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 1137.

⁴⁰ Dz.U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.

⁴¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r. poz. 795, z późn. zm.

⁴² Tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 1390.

- Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw⁴³,
- Ustawa z dnia 12 marca 2014 roku o pomocy społecznej⁴⁴,
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁴⁵,
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych⁴⁶,
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 roku w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego⁴⁷,
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 roku w sprawie Zespołu Monitorującego⁴⁸,
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczególnych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne⁴⁹,
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 roku w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny⁵⁰,
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁵¹,
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie Procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta⁵².

---

⁴³ Dz.U. Nr 125, poz. 842.

⁴⁴ Tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 163, z późn. zm.

⁴⁵ Tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 332, z późn. zm.

⁴⁶ Dz.U. poz. 335.

⁴⁷ Dz.U. Nr 201 poz. 1334.

⁴⁸ Dz.U. Nr 28 poz. 146.

⁴⁹ Dz.U. Nr 50 poz. 259.

⁵⁰ Dz.U. Nr 81 poz. 448.

⁵¹ Dz.U. Nr 126 poz. 718.

⁵² Dz.U. Nr 209 poz. 1245.

Akty prawa wewnętrznego:

- Uchwała Nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020⁵³,
- Porozumienie o współpracy na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie zawarte w dniu 15 września 2011 r w Warszawie między Ministrem Sprawiedliwości a Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej⁵⁴,
- Porozumienie dotyczące funkcjonowania telefonu interwencyjno-informacyjnego dla osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie stosowaną przez osoby uprzednio skazane za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny działającego w ramach Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” zawarte w dniu 29 listopada 2010 roku pomiędzy Ministrem Sprawiedliwości, Komendantem Głównym Policji oraz Dyrektorem Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych⁵⁵,
- „Procedury współpracy służby kuratorskiej oraz funkcjonariuszy Policji w stosunku do osób, wobec których wykonywane jest orzeczenie sądu w związku z popełnieniem czynów karalnych polegających na stosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej” podpisane w dniu 29 listopada 2010 roku przez Ministra Sprawiedliwości, Komendanta Głównego Policji oraz przedstawicieli Krajowej Rady Kuratorów⁵⁶,
- Wytyczne Prokuratora Generalnego z 1 kwietnia 2014 r. dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁵⁷

---

⁵³ M.P. poz. 445.

⁵⁴ <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/ogolne/wspolpraca-miedzyresortowa-na-rzecz-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie/wspolpraca-z-ministerstwem-pracy-i-polityki-spolecznej/> (dostęp *online* na 22.09.2016).

⁵⁵ <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/ogolne/wspolpraca-miedzyresortowa-na-rzecz-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie/wspolpraca-z-komenda-glowna-policji-i-panstwowa-agencja-rozwiazywania-problemow-alkoholowych/> (dostęp *online* na 22.09.2016).

⁵⁶ <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/ogolne/wspolpraca-miedzyresortowa-na-rzecz-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie/wspolpraca-funkcjonariuszy-policji-z-kuratorami-sadowymi/> (dostęp *online* na 22.09.2016).

⁵⁷ http://www.niebieskalinia.info/files/Artykuly/Wytyczne_Prokuratora_Generalnego_z_1_kwietnia_2014_r.pdf (dostęp *online* na 22.09.2016).

- Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury Niebieskie Karty⁵⁸,
- Wytyczne do prowadzenia szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁵⁹.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Uwagi ogólne

Uchwalenie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie miało bardzo duże znaczenie dla całego systemu zapobiegania i zwalczania przemocy domowej. O randze wspomnianego aktu prawnego oraz jego doniosłości również dla polskiego ustawodawcy niech świadczy fakt, że część normatywna została poprzedzona preambułą. Według definicji zawartej w Słowniku współczesnego języka polskiego preambuła to *wstęp wyjaśniający okoliczności i cele wydania jakiegoś aktu prawnego, najczęściej ważnego politycznie*⁶⁰. Co do tego, że u.p.p.r. jest aktem o szczególnym społecznym znaczeniu nie ma wątpliwości, nie dziwi zatem chęć poprzedzenia części normatywnej uroczystym wprowadzeniem w tematykę podejmowanych zagadnień⁶¹. Podobnie ustawą mającą znaczenie w kontekście przeciwdziałania przemocy w rodzinie, której właściwa treść została poprzedzona preambułą jest ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁶². Warty zaznaczenia jest fakt, że przypadku ujęcia zadań, jakie ma do spełnienia preambuła, nie powinno się ograniczać do niepełnej - w przekonaniu Autorki - słownikowej definicji. Rozbudowany wstęp do ustawy stanowi nie tylko bazę do przedstawienia celów, dla których dany akt został uchwalony, ale może

---

⁵⁸http://niebieskalinia.info/pliki/dokumenty/Wa%C5%BCne%20dokumenty/wytyczne_nr_2_komendanta-1.pdf (dostęp *online* na 22.09.2016.).

⁵⁹ <http://niebieskalinia.info/pliki/dokumenty/Wa%C5%BCne%20dokumenty/wytyczne-do-szkolen.pdf> (dostęp *online* na 22.09.2016.).

⁶⁰ *Słownik... op. cit.*, s. 144.

⁶¹ W Środowisku prawniczym opinie co do tego, czy preambuła na znaczenie normatywne, czy jest go pozbawiona są podzielone. Na brak jednolitości co do jednej przyjętej koncepcji odzwierciedla również orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego - zob. przeciwko normatywnemu charakterowi preambuły - Wyrok TK z dnia 11 maja 2005 r., sygn. akt K 18/04; za normatywnym charakterem preambuły - Wyrok TK z 11 maja 2007 r., sygn. akt K 2/07.

⁶² Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 487.

także wyznaczać pewien kierunek interpretacyjny dotyczący zawartych w niej przepisów.

Obecna treść preambuły została ustalona przez ustawę z dnia 10 czerwca o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw⁶³, a jej treść brzmi następująco: *Uznając, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności, a także w celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie stanowi się, co następuje (...).* Powyższa preambuła kładzie nacisk przede wszystkim na aspekt ochrony podstawowych praw człowieka, które w niezaprzeczalny sposób zostają naruszone w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie. Doniosłe znaczenie całej ustawie nadaje także szczególne zwrócenie uwagi na kwestię godności człowieka „stanowiącej źródło wolności i praw człowieka i obywatela”. Godność według art. 30 Konstytucji ma przymiot przyrodzonej, niezbywalnej i nienaruszalnej, a także – co kluczowe w kontekście ww. ustawy – podlega obowiązkowi ochrony przez władze publiczne.

Porównując obowiązującą treść preambuły z jej pierwotną wersją można dojść do konkluzji, że podejmowała ona zupełnie inną tematykę. Pierwotna wersja brzmiała: *W celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie stanowi się, co następuje (...).* Wydaje się, że w roku 2005 r. jednym z najważniejszych celów była nie ochrona ofiar przemocy, ale zwiększanie świadomości społecznej. Warto podkreślić, że sama preambuła już na etapie prac w sejmowej komisji podlegała kontrowersjom. W opinii prawnej sporządzonej przez E. Zielińską⁶⁴ autorka odniosła się krytycznie do ww. brzmienia, składając propozycję poprawki, gdyż jak uzasadniała: *Projekt w obecnym brzmieniu sugeruje, że dotychczas żadne działania zmierzające do przeciwdziałania przemocy nie były podejmowane, co nie odpowiada prawdzie.* Negatywnie o poprzedniej preambule wypowiedziała się również S. Spurek, która zarzucała jej zbyt ogólny charakter⁶⁵. Można zatem stwierdzić, że zmiana preambuły nie tylko rozszerzyła zakres znaczenia samego aktu przenosząc jego ciężar na ochronę praw i wolności

---

⁶³ Dz. U. Nr 125 poz. 842 - zgodnie z art. 13 ustawa weszła w życie dnia 1 sierpnia 2010 r.

⁶⁴ *Opinia prawna do propozycji zmian do rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (dr 3639) zaproponowanych na posiedzeniu podkomisji nadzwyczajnej*, <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk4.nsf/Opwsdr?OpenForm&3639> (dostęp online na 22.09.2016).

⁶⁵ S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2012, s. 73.

jednostki, ale również wpłynęła na bardziej prawidłowe odzwierciedlenie rzeczywistych działań podejmowanych w kontekście przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Ustawa weszła w życie z dniem 21 listopada 2005 r., z wyjątkiem art. 6 ust. 4 i 5, który obowiązuje od dnia 1 stycznia 2006 r.⁶⁶. Dnia 15 września 2015 r. zgodnie z realizacją art. 16 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych⁶⁷ ogłoszono Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 sierpnia 2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁶⁸.

Nowelizacje ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2005 r. została poddana następującym nowelizacjom:

- Ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Kodeks karny wykonawczy, ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw⁶⁹,
- Ustawą z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw⁷⁰,
- Ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw⁷¹,
- Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁷² - tabela 5.

---

⁶⁶ Przepisy te dotyczyły zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat (np. tworzenia specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także zapewnienia przez budżet państwa środków na ich realizację i obsługę.

⁶⁷ tekst jedn.; Dz. U. z 2016 r. poz. 296.

⁶⁸ Dz.U. poz. 1390.

⁶⁹ Dz.U. Nr 206, poz. 1589.

⁷⁰ Dz.U. Nr 28, poz. 146.

⁷¹ Dz.U. Nr 125, poz. 842.

⁷² Dz.U. Nr 149, poz. 887.

Tabela 5. Zakres zmian wprowadzonych do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przez jej poszczególne nowelizacje

Zakres szczegółowych zmian wprowadzonych przez poszczególne nowelizacje	
nowelizacja z 2009 r.	uchylenie art. 14 u.p.p.r. dotyczącego możliwości zastosowania dozoru Policijnego zamiast tymczasowego aresztowania w przypadku oskarżenia o przestępstwo z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny pod warunkiem opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, w wyznaczonym przez sąd terminie i przy określeniu miejsca pobytu weszła w życie: 9 czerwca 2009 r.
nowelizacja ze stycznia 2010 r.	zmiana brzmienia art. 9 ust. 2 u.p.p.r. - od tej pory organy administracji rządowej lub samorządowej mogą zlecać realizację zadań określonych w ustawie w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.), a nie jak dotychczas również na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej weszła w życie: 12 marca 2010 r. z wyjątkiem: 1) art. 1 pkt 27, który wszedł w życie z dniem 1 września 2010 r.; 2) art. 3 pkt 2 i art. 11, które weszły w życie z dniem 1 stycznia 2011 r. uchylona: 12 marca 2011 r.
nowelizacja z czerwca 2010 r.	• zmiana preambuły • zmiana brzmienia art. 3 – od tej pory udzielana pomoc jest bezpłatna, wymieniono więcej jej form oraz nałożono obowiązek wydania rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zdrowia dot. wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie • zmiana brzmienia art. 5 – rozszerzenie zakresu przedmiotowego delegacji ustawowej do wydania rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego • zmiana brzmienia art. 6: ○ zmiana zakresu zadań własnych gminy (nałożenie obowiązku tworzenia zespołów interdyscyplinarnych), ○ rozszerzenie zakresu zadań własnych powiatu (o opracowywanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy), ○ rozszerzenie zakresu zadań własnych województwa (o opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie). • dodanie art. 6a – wymóg spełniania określonych kwalifikacji przez osoby kierujące specjalistycznymi ośrodkami wsparcia dla ofiar • zmiana brzmienia art. 7 – rozszerzenie zakresu zadań wojewody m.in. o: ○ obowiązek powoływania i odwoływania Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie; ○ nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez samorząd gminny, powiatowy i województwa; ○ kontrolę realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej. • zmiana brzmienia art. 7 – rozszerzenie zakresu zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego m.in. o: ○ powoływanie i odwoływanie Krajowego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w randze sekretarza lub podsekretarza stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego

Zakres szczegółowych zmian wprowadzonych przez poszczególne nowelizacje	
nowelizacja z czerwca 2010 r.	○ opracowanie oraz wydawanie co najmniej raz na dwa lata wytycznych do prowadzenia szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie ○ finansowe wspieranie programów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie • dodanie art. 8a – nałożenie na Prokuratora Generalnego obowiązku opracowywania i wydawania co najmniej raz na dwa lata wytycznych dotyczących zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie • dodanie art. 9a-9d – przepisy dotyczące procedury „Niebieskiej Karty” oraz zespołu interdyscyplinarnego: ○ zespół interdyscyplinarny funkcjonuje w ramach obowiązkowych działań gminy na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie ○ określenie zadań ZI (m.in. diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie) ○ obowiązki ciążące na członkach zespołów interdyscyplinarnych oraz grup roboczych w zakresie zachowania poufności ○ nałożenie na Radę Ministrów obowiązku wydania rozporządzenia tworzącego procedurę „Niebieskiej Karty” oraz wzory formularzy „Niebieska Karta” • zmiana brzmienia art. 10 – nałożenie obowiązku realizowania Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na szczeblu: ○ centralnym – przez Krajowego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie ○ wojewódzkim – przez Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie • dodanie art. 10a-10f – utworzenie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (oraz określenie m.in. jego składu, czasu trwania kadencji, zadań) • zmiana brzmienia art. 11 – zmiana dotycząca składania sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie odtąd sprawozdanie ma być przedkładane Sejmowi i Senatowi do 30.09. • dodanie art. 11a – przyznanie uprawnienia osobie doświadczonej przemocy do wniesienia żądania do sądu w sprawie zobowiązania sprawcy przemocy do opuszczenia mieszkania ○ przesłanka: wspólne zamieszkiwanie jest szczególnie uciążliwe ○ termin do wyznaczenia i przeprowadzenia rozprawy – 1 miesiąc od wpływu wniosku • zmiana brzmienia art. 12: ○ obowiązek zawiadomienia (Policji/prokuratora) o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych – odtąd dotyczy to przestępstw ściganych z urzędu ○ powinność zawiadomienia (Policji/prokuratora/innego podmiotu działającego na rzecz p.p.r.) o przemocy w rodzinie przez świadków • dodanie art. 121-12d – uprawnienie pracownika socjalnego do odebrania dziecka z rodziny i umieszczenia go: u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rozumieniu art. 115 § 11 k.k. w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej ○ przesłanka: bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia ○ obowiązek niezwłocznego powiadomienia sąd o odebraniu dziecka (do 24 h) ○ prawo do złożenia zażalenia do sądu na odebranie dziecka • uchylene art. 13 – uprawnienie sądu w przypadku zastosowania środka karnego wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny do określenia sposobu kontaktu skazanego z pokrzywdzonym lub możliwości nałożenia zakazu zbliżania się skazanego do pokrzywdzonego (w określonych okolicznościach) w przypadku: ○ warunkowego umorzenia postępowania karnego ○ zawieszenia wykonania kary

Zakres szczegółowych zmian wprowadzonych przez poszczególne nowelizacje	
nowelizacja z czerwca 2010 r.	nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego • dodanie art. 96¹ – zakaz stosowania kar cielesnych wobec małoletnich nałożony na osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawujące opiekę lub pieczę nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego • dodanie par. 1a do art. 579¹ – nakładającego obowiązek wydania przez są niezwołcznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin, orzeczenia o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, albo orzeczenie o powrocie dziecka do rodziny (w przypadku zastosowania art. 12a u.p.p.r) nowelizacja ustawy o Policji • dodanie art. 15a – prawo Funkcjonariusza Policji do prawo zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego nowelizacja Kodeksu karnego • zmiana brzmienia art. 39 pkt 2b – określenie środków karnych możliwych do zastosowania wobec sprawcy przemocy w rodzinie: ○ obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, ○ zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, ○ zakaz zbliżania się do określonych osób lub ○ zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu • dodanie pkt 2e do art. 39 – środka karnego w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym zmiana brzmienia art. 41a – środki karne z art. 39 pkt 2b i 2e a przypadek skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego oraz skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym przemocy przeciwko osobie najbliższej - sąd: 1) może zastosować środki karne 2) stosuje środki karne – w przypadku skazania bez warunkowego zawieszenia wykonania kary 3) możliwość zastosowania środków karnych na zawsze w razie ponownego skazania sprawcy uprzednio skazanego bez warunkowego zawieszenia kary dodatkowo w przypadku 1 i 2 obowiązek lub zakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu • zmiana brzmienia art. 43 par. 1 – ustalenie czasu, na jaki można orzec zastosowanie środków karnych: ○ pkt 2 b – od roku do 15 lat ○ pkt 2 e – od roku do 10 lat • zmiana brzmienia art. 67 par. 3 – obowiązek sądu do określenia sposobu kontaktu sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej w przypadku warunkowego umorzenia kary lub zawieszenia wykonania kary, gdy nałożono na sprawcę środek karny w postaci nakazu opuszczenia lokalu wspólnie zajmowanego z pokrzywdzonym • zmiana brzmienia par. 1 w art. 72 – środków karnych możliwych do zastosowania wobec sprawcy przestępstwa: ○ poddanie się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym ○ uczestniczenie w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych ○ powstrzymanie się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób • dodanie par. 1a w art. 72 – nałożenie na sąd obowiązku określenia sposobu kontaktu sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej z pokrzywdzonym w przypadku orzeczenia środka karnego w postaci nakazu opuszczenia lokalu wspólnie zajmowanego z pokrzywdzonym

Zakres szczegółowych zmian wprowadzonych przez poszczególne nowelizacje	
nowelizacja z czerwca 2010 r.	• dodanie par. 1a w art. 75 – obowiązek sądu do zarządzenia wykonania kary w przypadku, gdy skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą • zmiana brzmienia art. 157 par. 4 i 5 – wnioskowy tryb ścigania przestępstw naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia innego niż określonego w art. 156 par. 1 [ciężki uszczerbek na zdrowiu – przyp. Aut.], gdy pokrzywdzonym jest osoba najbliższa • zmiana brzmienia art. 244 – zagrożenie karą pozbawienia wolności do lat 3 w przypadku niezastosowania się do orzeczonego przez sąd środka karnego nowelizacja Kodeksu postępowania karnego: • dodanie par. 1a i 1b do art. 244 – kompetencji Policji do zatrzymania osoby podejrzanej: ○ fakultatywnie – w przypadku, gdy istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi ○ obligatoryjnie – gdy sprawca popełni ww. przestępstwo przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu i zaszyły przesłanki do fakultatywnego zatrzymania • dodanie art.275a – możliwość zastosowania wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym środka zapobiegawczego w postaci nakazu opuszczenia lokalu w przypadku, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził (określenie trybu zastosowania ww. środka, czasu na wystąpienie z wnioskiem, czasu trwania) nowelizacja Kodeksu karnego wykonawczego • dodanie par. 1a do art. 160 – obowiązek odwołania warunkowego zwolnienia przez sąd penitencjarny w przypadku, gdy zwolniony, skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą • zmiana brzmienia art. 181a – przepisy dotyczące obowiązków określonych organów oraz służb w przypadku zastosowania środków karnych wobec m.in. sprawców przemocy w rodzinie ○ obowiązek sądu do przesłania odpisu wyroku jednostce Policji, a także odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca pobytu skazanego w przypadku zastosowania wobec sprawców przemocy środków karnych (np. nakazu opuszczenia lokalu) ○ obowiązek nadzoru nad sprawcą przez zawodowego kuratora sądowego nowelizacja ustawy o pomocy społecznej • zmiana brzmienia art. 22 pkt 4 – określającego obowiązek wojewody do prowadzenia rejestru m.in. domów opieki społecznej, jednostek specjalistycznego poradnictwa itp. • dodanie art. 46a i art. 48a – nałożenie na wojewodę obowiązku prowadzenia rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa oraz rejestru placówek zapewniających miejsca noclegowe (określenie miejsca publikacji rejestru, jego trybu) • zmiana brzmienia ust. 6 w art. 107 – zmiana delegacji ustawowej do wydania rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego

Zakres szczegółowych zmian wprowadzonych przez poszczególne nowelizacje	
nowelizacja z czerwca 2010 r.	nowelizacja ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych - zmiana brzmienia art. 16 ust. 1 pkt 1 – przyznanie świadczeniobiorcy prawa do orzeczeń dotyczących ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy dodatkowe obowiązki nałożone przez nowelizację: - obowiązek spełnienia wymogów przez osoby kierujące specjalistycznymi ośrodkami wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie najpóźniej do dnia 31 grudnia 2015 r. - obowiązek przedstawienia przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego oraz Rzecznika Praw Dziecka Sejmowi i Senatowi informacji o skutkach obowiązywania ustawy nowelizującej po upływie roku od dnia jej wejścia w życie, najpóźniej do dnia 31 października 2011 r.⁷³ weszła w życie: 1 sierpnia 2010 r.
nowelizacja z 2011 r.	zmiana brzmienia art. 12a ust. 1-2 oraz 4-5 u.p.p.r. – po odebraniu dziecka jego umieszczenie może nastąpić w placówce opiekuńczo-wychowawczej (usunięty został epitet całodobowa) na zasadach określonych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, a nie jak dotychczas ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej weszła w życie: 1 stycznia 2012 r. z wyjątkiem: - art. 77 ust. 1, który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2015 r., - art. 241, który wszedł w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia (tj. 15 stycznia 2012 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dz.U. z 2010 r. Nr 206 poz. 1589, Dz.U. z 2010 r. Nr 28 poz. 146, Dz.U. z 2010 r. Nr 125 poz. 842 oraz Dz.U. z 2011 r. Nr 149 poz. 887.

Akty wykonawcze do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Ustawa nakłada liczne obowiązki w zakresie wydania rozporządzeń mających za zadanie doprecyzowanie przepisów u.p.p.r. Do aktów wykonawczych należą:

- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 roku w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego⁷⁴
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 roku w sprawie Zespołu Monitorującego⁷⁵
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegóło-

⁷³ Obowiązek ten został spełniony poprzez wydanie Informacji o skutkach obowiązywania ustawy z 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 125, poz. 842).

⁷⁴ Dz.U. Nr 201 poz. 1334.

⁷⁵ Dz.U. Nr 28 poz. 146.

wych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne⁷⁶

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 roku w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny⁷⁷
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁷⁸
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie Procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta⁷⁹
- Uchwała Nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020⁸⁰

Zakres podmiotowy i przedmiotowy ustawy oraz użyte definicje

Zakres ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie został określony w jej pierwszym artykule. Jak słusznie wskazuje S. Spurek, powołując się na § 21 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”⁸¹, obowiązkiem ustawodawcy jest zamieszczenie przepisu określającego zakres przedmiotowy⁸².

Treść wspomnianego przepisu brzmi następująco:

Art. 1. Ustawa określa:

zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;

2) zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie;

3) zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Powyższy przepis określa zakres podejmowanej materii zarówno pod względem podmiotowym – gdyż dotyczy osób dotkniętych przemocą w rodzinie (ofiar) oraz osób stosujących taki rodzaj przemocy (sprawców), jak i przedmiotowym – ponieważ podejmuje problematykę przeciwdziałania

---

⁷⁶ Dz.U. Nr 50 poz. 259.

⁷⁷ Dz.U. Nr 81 poz. 448.

⁷⁸ Dz.U. Nr 126 poz. 718.

⁷⁹ Dz.U. Nr 209 poz. 1245.

⁸⁰ M.P. poz. 445.

⁸¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 283 .

⁸² S. Spurek, *Przeciwdziałanie... op. cit.*, s. 74.

nia przemocy w rodzinie. Kwestią, na którą warto zwrócić uwagę jest to, że ustawa całkowicie pomija zagadnienie rozróżnienia rodzajów przemocy (tzn. fizycznej, psychicznej, seksualnej, ekonomicznej i zaniedbania) oraz kategorii osób, które tej przemocy doświadczają (kobiet, mężczyzn, dzieci, osób starszych czy niepełnosprawnych). Z jednej strony powoduje to niedyskryminacyjne podejście do tematyki przemocy w rodzinie, z drugiej natomiast zupełnie nie uwzględnia wyników badań przeprowadzonych na zlecenie MPiPS chociażby w 2014 r., które wyraźnie wskazują na to, kto i jaki sposób najczęściej podlega przemocy.

Przepisem niezwykle istotnym w świetle całego aktu jest art. 2 u.p.p.r., który pełni funkcję słowniczka. Podstawą prawną do zamieszczenia definicji pojęć: „członek rodziny” oraz „przemoc w rodzinie” był § 146 ust. 1 ZTP, który stanowi: W ustawie lub innym akcie normatywnym formułuje się definicję danego określenia, jeżeli:

- 1) dane określenie jest wieloznaczne;
- 2) dane określenie jest nieostre, a jest pożądane ograniczenie jego nieostrości;
- 3) znaczenie danego określenia nie jest powszechnie zrozumiałe;
- 4) ze względu na dziedzinę regulowanych spraw istnieje potrzeba ustalenia nowego znaczenia danego określenia.

Wydaje się, że w przypadku ww. definicji znaczenie miał pkt 2. Nieostrość związana z uchwyceniem najważniejszych elementów przemocy rodzinnej musiała być ograniczona przez takie sformułowanie definicji, które uniemożliwiłoby zbyt szerokie zastosowanie terminu. Z całą pewnością można stwierdzić, że problematyka z odpowiednim ujęciem „przemocy w rodzinie” ma charakter analogiczny do próby zdefiniowania w literaturze „przemocy” w ogólności.

Według art. 2 u.p.p.r.: Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) członku rodziny – należy przez to rozumieć osobę najbliższą w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), a także inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą;
- 2) przemocy w rodzinie – należy przez to rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Na definicję członka rodziny składa się:

- 1) osoba najbliższa w rozumieniu k.k., tzn.:

- małżonek,
  - wstępny,
  - zstępny,
  - rodzeństwo,
  - powinowaty w tej samej linii lub stopniu,
  - osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek,
  - osoba pozostająca we wspólnym pożyciu;
- 2) inna osoba wspólnie zamieszkująca lub gospodarująca.

Katalog osób, które spełniają warunki „osoby najbliższej” jest zamknięty. Niemożliwe jest zatem zakwalifikowanie do kręgu osób stosujących przemoc w rodzinie jednostek spoza ww. grona, nawet jeśli w powszechnym odczuciu społecznym (np. ze względu na częstotliwość kontaktów czy łączącą je zażyłość) zostałyby określone tym mianem. Przykładowo poza kategorią osób dla siebie najbliższych w rozumieniu k.k. pozostają wujek i siostrzenica, kuzynostwo, ale także narzeczeni, jeśli nie mieszkają razem. Na co słusznie zwraca uwagę S. Spurek relacje, które pozwalają na zaistnienie przemocy w rodzinie, dają się podzielić ze względu na cztery różne rodzaje więzów zachodzące między ofiarą a sprawcą:

- 1) więzy małżeństwa
- 2) więzy krwi
- 3) stosunek powinowactwa lub przysposobienia
- 4) wspólne pożycie⁸³.

Podział kategorii najbliższych osób ze względu na rodzaj więzów oraz przykłady osób wchodzących w ich skład przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Podział i przykłady „najbliższych osób” ze względu na rodzaj więzów

więzy małżeństwa	• żona • mąż
więzy krwi	• wstępny (córka, syn, wnuczka, wnuczek, prawnuczka, prawnuczek) • zstępny (matka, ojciec, babcia, dziadek, prababcia, pradziadek) • rodzeństwo (siostra, brat, siostra przyrodnia, brat przyrodni)
stosunek powinowactwa lub przysposobienia	• wstępni małżonka (rodzice, dziadkowie) • zstępni małżonka pochodzący z innych związków (pasierbica i pasierb oraz ich dzieci) • rodzeństwo żony/męża • małżonkowie rodzeństwa żony/męża • przysposobiony • małżonek i zstępni przysposobionego • małżonek przysposabiającego
wspólne pożycie	• osoby pozostające w trwałym związku nieformalnym (konkubenci) → osoby hetero- i homoseksualne

Źródło: opracowanie własne na podstawie S. Spurek, *Przeciwdziałanie...*, s. 78-79.

⁸³ S. Spurek, *Przeciwdziałanie... op. cit.*, s. 77.

Odnośnie do sposobu rozumienia „innej osoby wspólnie zamieszkującej lub gospodarującej”, Autorka zwraca uwagę na trzy możliwości, których dopuszczalne jest zakwalifikowanie danej osoby do tej kategorii, a co za tym idzie określenie jej mianem „członka rodziny” w rozumieniu u.p.p.r.:

1. osoba wspólnie z kimś mieszka, ale nie gospodaruje,
2. osoba wspólnie z kimś gospodaruje, ale nie mieszka,
3. osoba wspólnie z kimś mieszka i gospodaruje⁸⁴.

Podział kategorii innych osób zamieszkujących i gospodarujących oraz przykłady osób wchodzących w ich skład przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Podział i przykłady „innych osób zamieszkujących i gospodarujących” ze względu na możliwe konfiguracje

wspólne mieszkanie i oddzielne gospodarowanie	• rozwiedzeni małżonkowie • dzieci i inni krewni konkubiny/konkubenta • studenci mieszkający wspólnie w wynajętym mieszkaniu⁸⁵
wspólne gospodarowanie i oddzielne mieszkanie	
wspólne mieszkanie i wspólne gospodarowanie	

Źródło: opracowanie własne na podstawie S. Spurek, *Przeciwdziałanie...*, s. 79-81.

Należy nadmienić, że w bardzo wielu przypadkach treść wspomnianych wyżej określeń – „członka rodziny” z k.k. oraz „innej osoby wspólnie zamieszkującej lub gospodarującej” jest badana, a w wyniku przeprowadzonej analizy i wyводу wypełniana przez sądy i ich orzecznictwo.

Na marginesie warto dodać, że ustawa o pomocy społecznej w art. 6 pkt 14 definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące”. Jest to definicja zdecydowanie węższa od tej, jaką posługuje się u.p.p.r. Przede wszystkim w porównaniu do art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w powyższej definicji zamiast spójnika „lub” charakterystycznego dla alternatywy zwykłej użyto spójnika „i” przypisanego koniunkcji, który wymaga jednoczesnego spełnienia warunku zamieszkania i gospodarowania. Jak słusznie zauważa S. Spurek takie ujęcie jest spowodowane przede wszystkim różnymi celami do jakich mają przysłużyć się te dwie ustawy i ich definicje. Zawarta w u.p.s. niejednokrotnie wykorzystywana jest przy ocenie posiadania uprawnienia do pewnych świadczeń, dlatego zasadne jest, by zakres zawartej w niej definicji był możliwie najbar-

⁸⁴ S. Spurek, *Przeciwdziałanie... op. cit.*, s. 79-81.

⁸⁵ K. Dudka, *Środki zapobiegawcze stosowane wobec sprawców przemocy w rodzinie*, WPP 2006, nr 2, s. 44 i n.

dziej precyzyjny. Z kolei termin z u.p.p.r. nastawiony jest na ochronę jednostek, więc nie powinno dziwić, że ustawodawca zdecydował się na szerszy krąg podmiotów spełniających warunki przypisania do kategorii „członka rodziny”.

Jak wydaje się jednym z najważniejszych przepisów nie tylko dla samej u.p.p.r., ale dla całego systemu aktów prawnych związanych z zapobieganiem i zwalczaniem przemocy w rodzinie jest art. 2 pkt 2, w którym ustawodawca zdefiniował pojęcie przemocy w rodzinie. Zgodnie z brzmieniem wspomnianego artykułu „przemoc w rodzinie” to „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1 [tzn. członków rodziny w znaczeniu u.p.p.r. – przyp. Aut.], w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”. Definicja ta w żaden sposób nie została jednak wprowadzona do prawa karnego materialnego, a zatem z jego perspektywy przemoc w rodzinie w sytuacji, w której nie wypełnia znamion jednego z przestępstw opisanego w k.k. (przede wszystkich, chociaż możliwe jest też występowanie pojedynczych przepisów penalizujących zachowania na gruncie innych ustaw), nie może zostać zakwalifikowana jako samoistny rodzaj przestępstwa. Jak słusznie podkreśla G. Wrona do stwierdzenia zaistnienia przemocy w rodzinie nie jest jednak konieczne, aby zostały naruszone przepisy prawa karnego – zajście takie może mieć miejsce również w przypadku złamania reguł ustanowionych np. prawem cywilnym czy rodzinnym⁸⁶.

Z powyższego wynika, że na pojęcie „przemocy w rodzinie” składają się:

1. zachowania sprawcy o charakterze jednostkowym, cyklicznym czy stałym – takie szerokie ujęcie zasługuje na aprobatę biorąc pod uwagę, że nawet jednorazowy przypadek zastosowania przemocy wobec drugiej osoby (np. w przypadku gwałtu czy pobicia) może spowodować wystąpienie bardzo poważnych skutków, do których należą m.in. uraz psychiczny, trauma czy zespół stresu pourazowego.
2. umyślność w zachowaniu sprawcy – zawarcie w definicji elementu intencjonalności koresponduje ze sposobem, w jaki przemoc w ro-

---

⁸⁶ G. Wrona, *Przemoc w rodzinie jako przestępstwo*, [w:] Lekarzu, reaguj na przemoc! Przewodnik dla pracowników ochrony zdrowia (red. S. Kluczyńska, G. Wrona), Instytut Łukasiewicza na zlecenie Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa – Kraków 2013, s. 52-53.

dzinie określana jest przykładowo w dokumentach i materiałach Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”. Zespół „Niebieskiej Linii” intencjonalność przemocy w rodzinie doprecyzowuje słusznym z punktu widzenia logiki stwierdzeniem, że *Przemoc jest zamierzonym działaniem człowieka i ma na celu kontrolowanie i podporządkowanie ofiary*.⁸⁷

3. działanie lub zaniechanie – taki wyczerpujący podział nawiązuje do możliwości wyróżnienia wśród przemocy zachowań o charakterze aktywnym i biernym [o czym była mowa w rozdziale poświęconym charakterystyce przemocy– przyp. Aut.]
4. przynależność osoby doświadczającej przemocy do kategorii „członka rodziny” z art. 2 pkt 1 – nie jest zatem przemocą w rodzinie wspominania już sytuacja, gdy aktów przemocy opuszcza się, np. wujek wobec siostrzenicy czy siostrzeńca.
5. naruszenie praw i dóbr osobistych – to sformułowanie odnosi się do skutków działania sprawcy. Niemożliwe jest zatem stwierdzenie zaistnienia przemocy w sytuacji, gdy powyższe nie nastąpią. Naruszenie praw może oznaczać w szczególności naruszenie prawa do netykalności cielesnej, prawa do wolności osobistej, prawa do własności czy stosowanie kar fizycznych. Naruszenie dóbr osobistych może dotyczyć, np. zdrowia (poprzez doprowadzenie do jego rozstroju) czy integralności seksualnej (poprzez zmuszenie do odbycia stosunku seksualnego).
6. wywołanie cierpienia i krzywd moralnych u osób doświadczających przemocy – zasadne jest postawienie sobie pytania, czy rzeczywiste uwzględnienie wystąpienia skutku w postaci cierpienia i krzywd jest obligatoryjne. Wydaje się, że sposób i intensywność odbieranych bodźców pochodzących ze świata zewnętrznego jest kwestią na tyle indywidualną, że trudno w sposób zobiektywizowany odnieść się do tej przesłanki. Uważam, że nawet w przypadku, gdy dana osoba nie odczuwa cierpienia i krzywd, np. dlatego że nie pozwala jej na to jej stan psychiczny, w sposób specyficzny odbiera rzeczywistość i nie uznaje danego aktu za akt przemocy lub ze względu na szczególnie silny stosunek emocjonalny wobec sprawcy, ale zachodzą obiektywne przesłanki niepodważalnie świadczące o wystąpieniu przemocy, należałoby uznać zachowanie sprawcy za wypełniające znamiona powyższej definicji (co do ocenienia poziomu obiektywizmu można by zastosować kategorię przeciętnie zorientowanej osoby w sprawach życia społecznego).

---

⁸⁷ <http://www.niebieskalinia.pl/edukacja/podstawowe-informacje-o-przemocy/definicje> (dostęp online na 23.09.2016).

Wyliczenie dotyczące naruszeń praw i dóbr osobistych ma charakter przykładowy, o czym świadczy użycie przez ustawodawcę sformułowania „w szczególności”. Niemniej jednak na uwagę zasługuje fakt, że katalog zaproponowany w art. 2 pkt 2 w świetle obecnie zmieniającego się postrzegania zjawiska przemocy, jest nieprzystający do otaczającej go rzeczywistości. Na pierwszy plan wysuwa się zdecydowana przewaga naruszeń o charakterze przemocy fizycznej. Nie odzwierciedla to obrazu przemocy, jakiej na co dzień doświadczają Polacy. Ze statystyk⁸⁸ wynika bowiem, że zdecydowane największa liczba osób dotkniętych przemocą doświadczyła przemocy psychicznej – to aż 56,3%. Prawie co czwarta osoba (24,3%) przyznała się do bycia ofiarą przemocy fizycznej. Zaledwie 1,1% osób zadeklarowało, że sprawca stosował wobec nich przemoc seksualną. Co niezwykle istotnie w powyższej definicji brak jakiegokolwiek odniesienia do typu przemocy, który został wskazany przez prawie co piątą ankietowaną osobę (18,3%). To przemoc ekonomiczna. Widoczny brak odniesienia do współczesnych rodzajów przemocy w sposób niezaprzeczalny świadczy o nieco archaicznej konstrukcji definicji „przemocy w rodzinie”, a co za tym idzie zasadna byłoby jej zaktualizowanie tak by nie było żadnych wątpliwości przy jej stosowaniu przy współczesnych rodzajach przemocy.

Podsumowanie

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jest aktem mającym doniosłe znaczenie dla całego systemu prawa. Spowodowane jest to podejmowaną problematyką oraz szczególnym przedmiotem ochrony – rodziną i jej członkami. Zmiany dokonywane w u.p.p.r. wpływały na modyfikację innych aktów prawnych, dzięki czemu cel w postaci zapewnienia pełniejszej ochrony osobom dotkniętym przemocą mógł być skuteczniej zrealizowany. Sama ustawa ze względu na podejmowaną tematykę tworzy charakterystyczne dla siebie pojęcia i definicje, które w sposób znaczący obiegają od ogólnie przyjętych na gruncie pozostałych ustaw.

---

⁸⁸ Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców. WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (2014 r.) w ramach Projektu pn. „Rodzina polska wolna od Przemocy” dla Programu Operacyjnego PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014, Warszawa 2014, s. 68.

**ROZDZIAŁ 4.
PRAWO WOBEC OSÓB
DOTKNIĘTYCH
PRZEMOCĄ W RODZINIE**

Uwagi ogólne

Pozycja, jaką zajmuje osoba doświadczająca przemocy, w tym także przemocy w rodzinie, w dużej mierze zależy od systemu prawnego, w którym funkcjonuje. Indywidualne właściwości i cechy charakteru niewątpliwie są istotne, ale w rzeczywistości bez szybkich i skutecznych mechanizmów działania prawa, żadne interesy jednostki nie mogą być uważane za prawidłowo zabezpieczone. W świetle powyższych konkluzji niebagatelne znaczenie dla ofiar przemocy domowej ma kwestia znajomości przysługujących im praw. Polski system prawny nie tylko gwarantuje pewne prawa i wolności, ale również przeciwdziała zachowaniom, które je naruszają.

Przed przedstawieniem i analizą szczegółowych rozwiązań, jakie można zastosować na gruncie obowiązujących przepisów, warto zasygnalizować pewne fundamentalne prawa przyznane przez akt zajmujący najwyższe miejsce w hierarchii źródeł prawa, tzn. Konstytucję RP.

Wydaje się zasadnym zwrócenie uwagi na to, czy i jeżeli tak, to w jaki sposób Konstytucja porusza temat rodziny. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma art. 18 ustawy zasadniczej, który wśród elementów znajdujących się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej wymienia właśnie rodzinę. Stanie na straży tej podstawowej komórki społecznej przez RP podkreśla jej wyjątkowy charakter rodzinnych więzi i ogromną rolę, jaką pełnią w społeczeństwie. Dodatkową doniosłość rodzinie nadaje fakt umieszczenia ww. przepisu w pierwszym rozdziale Konstytucji RP, a zatem w gronie norm o pierwszorzędnym charakterze. Kolejny przepis bezpośrednio odnoszący się do rodziny został zawarty w rozdziale II – art. 71 ust. 1 stanowi, że *Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny (...)*. W tym przypadku nacisk położony jest nie na zachowania ochronne, często dokonywane ex post, ale na czynności, które dopiero mają zaistnieć.

W rozdziale drugim K.RP. zatytułowanym „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela” odnaleźć można podstawowe regulacje, stanowiące niezbędną bazę do wszelakich uprawnień, jakie zostały przyznane jednostkom. Poniższa tabela zawiera spis przepisów najbardziej istotnych w świetle podejmowanego zagadnienia przeciwdziałania przemocy - tabela 8.

Tabela 8. Przepisy Konstytucji RP mające szczególne znaczenie w kontekście uprawnień przysługujących osobom dotkniętym przemocą w rodzinie

art. 30	zasada przyrodzonej godności Art. 30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.
art. 31 ust. 1 i 2	zasada wolności Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej. 2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.
art. 33 ust. 1	zasada równości kobiet i mężczyzn – także w życiu rodzinnym Art. 33. 1. Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym.
art. 40	zakaz stosowania kar fizycznych – także wobec dzieci Art. 40. Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.
art. 41 ust. 1 zdanie 1	nietykalność i wolność osobista Art. 41. 1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. (...)
art. 45 ust. 1	prawo do sądu Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.
art. 47	prawo do ochrony prawnej życia rodzinnego Art. 47. Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.
art. 64 ust. 1 i 2	prawo własności Art. 64. 1. Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia. 2. Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.
art. 65	wolność wyboru i wykonywania zawodu Art. 65. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Wyjątki określa ustawa.
art. 72 ust. 1	ochrona dziecka przed przemocą Art. 72. 1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.).

Warte podkreślenia jest, że poszukiwanie odpowiednich w danej sytuacji form zabezpieczenia interesu osoby dotkniętej przemocą może odbywać się zarówno na gruncie prawa publicznego, jak i prywatnego. *Ius publicum* opiera środki ochrony praw i wolności ofiar na normach należących nie tylko do ww. prawa konstytucyjnego (stanowiących raczej ogólną

podstawę), ale przede wszystkim prawa karnego (materialnego i procesowego) oraz prawa administracyjnego (procesowego – regulującego sposób działania organów w trakcie procedury Niebieskiej Karty). Z kolei w przypadku *ius privatum* kluczowe znaczenie na prawo cywilne (materialne i procesowe) wraz z jego szczególnym działem – prawem rodzinnym. Pobieżny przegląd samych dziedzin prawa oferujących różne narzędzia przeciwdziałania przemocy pozwala na wyciągnięcie pierwszych wniosków – prawo (bez wnikania w szczegóły samych regulacji) daje różnorodne drogi do zabezpieczenia interesów, a niemożność ich wykorzystania w jednej z gałęzi prawa, nie powoduje automatycznego wyłączenia innych w odrębnej.

W oparciu o wyróżniony powyżej podział sensowne jest syntetyczne zaprezentowanie poszczególnych środków możliwych do wykorzystania przez osoby dotknięte przemocą w rodzinie ze względu na kryterium podziału na poszczególne dziedziny prawa. Jednak zanim to nastąpi, celowe jest przywołanie regulacji u.p.p.r., która również określa formy pomocy dostępnej dla ofiar przemocy w rodzinie.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – zakres przepisów dotyczących osób dotkniętych przemocą

Zakres wsparcia udzielanego osobom dotkniętym przemocą został określony w znowelizowanym w 2010 r. art. 3 u.p.p.r.. Ofiary przemocy w rodzinie mają prawo do skorzystania z bezpłatnej pomocy. Katalog czynności, których realizacji mogą domagać się ci, którzy doświadczyli przemocy domowej, ma charakter otwarty. Wśród przykładowych form pomocy należnych ofiarom ustawa wymienia:

1. poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne, socjalne, zawodowe i rodzinne;
2. interwencje kryzysowe i wsparcie;
3. ochronę przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej;
4. zapewnienie osobie dotkniętej przemocą bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;

5. badanie lekarskie wykonane w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie;
6. zapewnienie osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą lokalu, w uzyskaniu mieszkania.

Obowiązki związane z zapewnieniem dostępu do ww. form pomocy zostały nałożone przez u.p.p.r. na organy samorządowe – gminne, powiatowe i wojewódzkie oraz administrację rządową. Szczegółowa analiza podziału zadań i form ich realizacji została dokonana w rozdziale dotyczącym działalności organów, instytucji i służb w kontekście obowiązywania u.p.p.r.

W literaturze podnoszone są zarzuty w stosunku do treści art. 3. S. Spurek krytycznie odnosi się m.in. do sposobu, w jaki oznaczono formy udzielanej pomocy. Autorka uważa, że powyższe wyliczenie stanowi *niejako deklarację podejmowania określonych działań*, bardziej określenie obszarów, w jakich dana pomoc ma zostać udzielona, niż określenie zobowiązań poszczególnych podmiotów⁸⁹. Krytyka ta tylko w części wydaje się słuszna. Owszem w treści artykułu do poszczególnych zadań nie przypisano organów czy instytucji odpowiadających za ich realizację, jednak wydaje się, że cel ustanowienia tego przepisu był inny niż tego rodzaju przyporządkowanie. Można przypuszczać, że art. 3 miał i pełni rolę swoistego rodzaju podręcznej listy form pomocy, z jakiej w sytuacji kryzysowej, jaką niewątpliwie jest akt przemocy w rodzinie, skorzystać może ofiara. W takim przypadku zainteresowana osoba chce mieć możliwość dokonania przeglądu przysługujących jej wariantów ochrony. Przy tym niekoniecznie nastawiona jest na zaczerpnięcie informacji, który z organów odpowiada za zrealizowanie danej formy pomocy. Określenie zadań i odpowiedzialnych za nie podmiotów następuje w dalszych przepisach.

Zupełnie odmiennie należy ocenić negatywną ocenę S. Spurek dotyczącą pewnego terminologicznego zamieszania wprowadzonego przez ustawodawcę⁹⁰. W ramach tej samej jednostki redakcyjnej posługuje się on terminami: „osoba dotknięta przemocą w rodzinie” oraz „ofiara przemocy w rodzinie”. Poddając analizie treść całej ustawy można wywnioskować, że obydwa sformułowania mają identyczne znaczenie. Ustawodawca wprowadził jeszcze jedno określenie na ofiarę przemocy – „osoba pokrzywdzona” (art. 3 pkt 3 u.p.p.r.). Jak trafnie zauważa autorka jest to nieudana próba nawiązania do terminologii karnej, ponieważ w przepisach,

---

⁸⁹ S. Spurek, *Przeciwdziałane...op. cit.*, s. 86.

⁹⁰ S. Spurek, *Izolacja sprawcy od ofiary. Instrumenty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Wolters Kluwer Polska SA, 2013, 116.

np. k.p.k. używane jest sformułowanie „pokrzywdzony”, a nie „osoba pokrzywdzona”. W powyższym przypadku można wysnuć wnioski, iż użycie powyższego określenia wynika raczej z nieuwagi ustawodawcy, chociaż nie można całkowicie wykluczyć intencjonalnego wprowadzenia nowego terminu.

Na kanwie poruszanych rozważań warto nadmienić, że prawo do bezpłatnego badania lekarskiego zostało przyznane na mocy nowelizacji z 2010 r., która zmieniła nie tylko treść art. 3 u.p.p.r., dodając do niego pkt 5, ale również spowodowała modyfikację w brzmieniu art. 16 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, na mocy którego obecnie świadczeniobiorcy na podstawie ustawy przysługują orzeczenia i zaświadczenia lekarskie wydawane na jego życzenie, jeżeli są one związane z ustaleniem przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie⁹¹.

W związku z prawem osoby dotkniętej przemocą do bezpłatnego badania lekarskiego minister właściwy do spraw zdrowia na mocy art. 3 ust. 2 u.p.p.r. został zobowiązany do wydania rozporządzenia określającego wzór zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie. Delegacja ustawowa została wypełniona poprzez wydanie rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 roku w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego⁹². Zaświadczenie zawiera: informacje o osobie badanej (podstawowe dane, takie jak: imię i nazwisko, adres, rodzaj, serię i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość (o ile taka osoba go posiada)), informacje o osobie przeprowadzającej badanie (może to być każdy lekarz dowolnej specjalności) oraz innych obecnych podczas badania osobach. Samo zaświadczenie jest w gruncie rzeczy „opinią o stanie zdrowia osoby badanej, będącą wynikiem przeprowadzonego badania, ze szczególnym uwzględnieniem rodzaju stwierdzonych uszkodzeń ciała oraz możliwych przyczyn i czasu ich powstania”. Może ono stanowić fakt stwierdzenia widocznych obrażeń na ciele osoby, której dotyczy. Nie ma przeszkód, aby takie zaświadczenie wykorzystać jako dowód w postępowaniu karnym, chociaż należy podkreślić, że zaświadczenie nie przesądza o tym, w jaki sposób powstały dane obrażenia (czy stało się to na skutek przemocy w rodzinie, czy na skutek innych zdarzeń).

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na znaczące różnice występujące pomiędzy takim zaświadczeniem a obdukcją lekarską. Obdukcja lekarska w przeciwieństwie do zaświadczenia lekarskiego o przyczynach

---

⁹¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 581.

⁹² Dz.U. Nr 201, poz. 1334.

i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie, stanowi specjalistyczny rodzaj zaświadczenia i może być sporządzona tylko przez lekarzy medycyny sądowej wpisanych na listę biegłych prowadzoną przez Prezesa właściwego Sądu Okręgowego. Obdukcja jest płatna, może być wykonana na żądanie pokrzywdzonego lub zlecenie, np. Policji czy prokuratora. Określa ona m.in. wpływ obrażeń na rozstrój zdrowia, co ma znaczenie, np. przy kwalifikacji prawnej danego czynu. Z tego względu moc dowodowa obdukcji jest większa niż moc wyżej opisanego zaświadczenia⁹³.

Prawo karne a sytuacja osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Uwagi ogólne

Prawo karne pełni w społeczeństwie dwie podstawowe funkcje: sprawiedliwościową i ochronną. Według L. Gardockiego realizowanie tej pierwszej polega na *zaspokojeniu poczucia sprawiedliwości osoby pokrzywdzonej przestępstwem, a także rodziny ofiary i jej grupy społecznej, przez ukaranie sprawcy*, natomiast druga *ma służyć ochronie pewnych dóbr, których istnienie i respektowanie składa się na pewien porządek prawny*⁹⁴. W świetle zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie cały system prawa karnego, a w szczególności te dwie ww. funkcje pełnią niebagatelną rolę. Wśród przepisów prawa karnego mającego znaczenie dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie można dokonać następującego podziału:

1. przepisy prawa karnego materialnego wskazujące na konkretne rodzaje przestępstw, które mogą wystąpić w przypadku przemocy domowej (cześć szczegółowa k.k.)
2. przepisy prawa karnego materialnego dotyczące środków przymusu, kar, środków karnych, środków zabezpieczających, środków probacyjnych możliwych do wymierzenia osobie stosującej przemoc w rodzinie (cel zastosowania przepisów - izolacja sprawcy od pokrzywdzonego)
3. przepisy prawa karnego procesowego przyznające pokrzywdzonym (tzn. osobom doświadczającym przemocy w rodzinie) pewne uprawnienia w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym

---

⁹³ <http://www.prawnikwpomocyspolescnej.pl/Obdukcja-vs-zaswiadczenie-lekarskie.html> (dostęp online na 24.09.2016).

⁹⁴ L. Gardocki, *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, 2013, s. 7.

Jak widać na podstawie samego podziału, rodzajów przepisów mogących mieć zastosowanie w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie jest kilka i przy ich odpowiednim wyborze i wykorzystaniu mogą przyczynić się one do całkowitego wyeliminowania albo chociaż ograniczenia rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie. Trzeba podkreślić, że wybór stosowanych przepisów, a zwłaszcza kar i środków karnych stosowanych wobec sprawcy, przede wszystkim zależy od danej sprawy i niemożliwe jest ich arbitralne wyznaczenie. Wydaje się, że kluczową trudnością związaną ze stosowaniem prawa karnego w przypadkach przemocy w rodzinie jest przede wszystkim niechęć ofiar do zgłaszania przypadków przemocy odpowiednim służbom, np. Policji, a zwłaszcza obawa przed reakcją sprawcy przemocy. Taki strach z reguły nasila się, gdy ofiara nie ma pewności co do tego, czy w przypadku gdy z różnych przyczyn sprawca ostatecznie nie zostanie skazany lub wprost przeciwnie wymierzona kara będzie surowa, osoba stosująca przemoc nie będzie miała zamiaru się zemścić. Ponadto wśród społeczeństwa nadal pokutuje przekonanie, że pewne problemy powinny zostać rozwiązane w rodzinnym gronie. Wykorzeńnienie tego typu przekonań nie jest zadaniem łatwym, ale jak najbardziej możliwym do wykonania. Z tego powodu bardzo istotne jest prowadzenie możliwie najszerszej akcji informacyjnej dotyczącej sposobów ochrony praw i wolności osób dotkniętych przemocą, aby upowszechnić wiedzę na ten temat oraz zachęcić ofiary do korzystania z dostępnych środków.

Rodzaje przestępstw mogących wystąpić w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie

Przemoc w rodzinie z punktu widzenia prawa karnego nie stanowi odrębnego przestępstwa [problem został wyjaśniony w rozdziale o ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – przyp. Aut.]. Aby w postępowaniu karnym móc skazać sprawcę jego zachowanie (działanie lub zaniechanie) musi stanowić przestępstwo – tzn. *czyn człowieka zabroniony przez ustawę pod groźbą kary jako zbrodnia albo występki, bezprawny, zawiniony i społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy*.⁹⁵ Listę przestępstw możliwych do popełnienia w ramach przemocy w rodzinie przedstawia tabela 9.

---

⁹⁵ L. Gardocki..., *op. cit.*, s. 50.

Tabela 9. Rodzaje przestępstw możliwych do zakwalifikowania jako przemoc w rodzinie

artykuł	przestępstwo
art. 148 § 1-4 k.k.	zabójstwo Art. 148. § 1. Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności. § 2. Kto zabija człowieka: 1) ze szczególnym okrucieństwem, 2) w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, 3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, 4) z użyciem materiałów wybuchowych, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności. § 3. Karze określonej w § 2 podlega, kto jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo oraz sprawca zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego. § 4. Kto zabija człowieka pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
art. 156 § 1-3 k.k.	spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka Art. 156. § 1. Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci: 1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, 2) innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zespecenia lub zniekształcenia ciała, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.
art. 157 § 1-2 k.k.	spowodowanie średniego i lekkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka Art. 157. § 1. Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia, inny niż określony w art. 156 § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż 7 dni, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
art. 189 k.k.	pozbawienie wolności Art. 189. § 1. Kto pozbawia człowieka wolności, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Jeżeli pozbawienie wolności trwało dłużej niż 7 dni, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 3. Jeżeli pozbawienie wolności, o którym mowa w § 1 lub 2, łączyło się ze szczególnym udęrczeniem, sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.
art. 190 k.k.	groźba bezprawna Art. 190. § 1. Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.
art. 190a § 1-4 k.k.	stalking, podszywanie się i wykorzystywanie wizerunku lub danych Art. 190a. § 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej.

artykuł	przestępstwo
art. 190a § 1-4 k.k.	§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.
art. 191 k.k.	przemoc lub groźba bezprawna w celu zmuszenia do określonego zachowania Art. 191. § 1. Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 1a. Tej samej karze podlega, kto w celu określonym w § 1 stosuje przemoc innego rodzaju uporczywie lub w sposób istotnie utrudniający innej osobie korzystanie z zajmowanego lokalu mieszkalnego. § 2. Jeżeli sprawca działa w sposób określony w § 1 w celu wymuszenia zwrotu wierzytelności, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 3. Ściganie przestępstwa określonego w § 1a następuje na wniosek pokrzywdzonego.
art. 191a k.k.	utrwalanie i rozpowszechnianie wizerunku nagiej osoby Art. 191a. § 1. Kto utrwała wizerunek nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej, używając w tym celu wobec niej przemocy, groźby bezprawnej lub podstępów, albo wizerunek nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej bez jej zgody rozpowszechnia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.
art. 197 § 1-4 k.k.	zwałcenie Art. 197. § 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. § 2. Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. § 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zwałcenia: 1) wspólnie z inną osobą, 2) wobec małoletniego poniżej lat 15, 3) wobec wstępnego, zstępного, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. § 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w §1-3 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5.
art. 198 k.k.	współżycie płciowe z osobą w stanie ograniczonej poczytalności Art. 198. Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikającą z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
art. 199 k.k.	wymuszenie współżycia płciowego na osobie podległej, w krytycznym położeniu Art. 199. § 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 3. Karze określonej w § 2 podlega, kto obcuje płciowo z małoletnim lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej albo doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, nadużywając zaufania lub udzielając w zamian korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy.
art. 200 § 1 i 3-4 k.k.	pedofilia - uprawianie, prezentowanie treści Art. 200. § 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. § 2. (uchylony).

artykuł	przestępstwo
art. 200 § 1 i 3-4 k.k.	§ 3. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępni mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.
art. 201 k.k.	kazirodztwo Art. 201. Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
art. 202 § 1 i 3-4b k.k.	prezentowanie treści pornograficznych Art. 202. § 1. Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. (uchylony). § 3. Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwała lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. § 4. Kto utrwała treści pornograficzne z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 4a. Kto przechowuje, posiada lub uzyskuje dostęp do treści pornograficznych z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 4b. Kto produkuje, rozpowszechnia, prezentuje, przechowuje lub posiada treści pornograficzne przedstawiające wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 4c. Karze określonej w § 4b podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego uczestniczy w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego. § 5. Sąd może orzec przepadek narzędzi lub innych przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw określonych w § 1–4b, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.
art. 203 k.k.	doprowadzenie przemocą innej osoby do uprawiania prostytucji Art. 203. Kto, przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
art. 207 § 1-3 k.k.	znęcanie się nad osobą najbliższą Art. 207. § 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.
art. 208 k.k.	rozpijanie małoletnich Art. 208. Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
art. 209 § 1-3 k.k.	uchylanie się od alimentacji Art. 209. § 1. Kto uporczywie uchyla się od wykonania ciążącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

artykuł	przestępstwo
art. 209 § 1-3 k.k.	§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego. § 3. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie odbywa się z urzędu.
art. 210 § 1-2 k.k.	porzucenie małoletniego poniżej 15 roku życia albo osoby nieporadnej Art. 210. § 1. Kto wbrew obowiązкови troszczenia się o małoletniego poniżej lat 15 albo o osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny osobę tę porzuca, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Jeżeli następstwem czynu jest śmierć osoby określonej w § 1, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
art. 211 k.k.	uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego poniżej 15 roku życia albo osoby nieporadnej Art. 211. Kto, wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru, uprowadza lub zatrzymuje małoletniego poniżej lat 15 albo osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.
art. 216 § 1-2 k.k.	zniewaga Art. 216. § 1. Kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. § 2. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. § 3. Jeżeli zniewagę wywołało zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności cielesnej lub zniewagą wzajemną, sąd może odstąpić od wymierzenia kary. § 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, Polskiego Czerwonego Krzyża albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego. § 5. Ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego.
art. 217 k.k.	naruszenie nietykalności cielesnej Art. 217. § 1. Kto uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. § 2. Jeżeli naruszenie nietykalności wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności, sąd może odstąpić od wymierzenia kary. § 3. Ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego.
art. 278 § 1-5 k.k.	kradzież Art. 278. § 1. Kto zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto bez zgody osoby uprawnionej uzyskuje cudzy program komputerowy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. § 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. § 4. Jeżeli kradzież popełniono na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego. § 5. Przepisy § 1, 3 i 4 stosuje się odpowiednio do kradzieży energii lub karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego.
art. 279 § 1-2 k.k.	kradzież z włamaniem Art. 279. § 1. Kto kradnie z włamaniem, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 2. Jeżeli kradzież z włamaniem popełniono na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.
art. 288 § 1-2 k.k.	zniszczenie, uszkodzenie lub uczynienie niezdatnej do użytku cudzej rzeczy Art. 288. § 1. Kto cudzą rzecz niszczy, uszkadza lub czyni niezdatną do użytku, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

artykuł	przestępstwo
art. 288 § 1-2 k.k.	§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. § 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 1137).

W tabeli 10 zaprezentowane dane w zakresie liczby i płci osób skazanych (oprawców) oraz osób pokrzywdzonych poszczególnymi rodzajami przestępstw (ofiar), kwalifikujących się jako przemoc w rodzinie wg art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Statystyki potwierdzają tezę, że jeśli chodzi o rodzaje przestępstw mogących zostać zakwalifikowanych jako przemoc w rodzinie, w tym zakresie występuje duża różnorodność. Warto jednak zauważyć, że w sposób zdecydowany widać różnicę w liczbie przypadków osób skazanych za przestępstwo znęcania się oraz stosowania gróźb karanych. Powyższe pośrednio świadczą o tym, co zostało wykazane w rozdziale poświęconym diagnozie przemocy w polskich rodzinach, że wśród form przemocy domowej najczęściej dochodzi do przemocy psychicznej.

Jak wynika z tabeli 10 w k.k. występuje wiele rodzajów przestępstw mogących zostać przyporządkowanych do kategorii – przestępstwa dokonywane podczas przemocy w rodzinie. Ze względu na to, że pomiędzy ww. przestępstwami można odnaleźć cechy wspólne, na dokonać pewnych podziałów ze względu na:

1) na tryb wszczęcia postępowania:

a. publicznoskargowe:

- art. 148 § 1-4 k.k. (zabójstwo),
- art. 156 § 1-3 k.k. (ciężki uszczerbek na zdrowiu)
- art. 157 § 1-2 k.k. (średni lub lekki uszczerbek na zdrowiu)
- art. 189 k.k. (pozbawienie wolności)
- art. 191 § 1 k.k. przemoc lub groźba bezprawna w celu zmuszenia do określonego zachowania)
- art. 197 § 1-4 k.k. (zgwałcenie)
- art. 198 k.k. (współzycie płciowe z osobą w stanie ograniczonej poczytalności)
- art. 199 k.k. (wymuszenie współzycia płciowego na osobie podległej, w krytycznym położeniu)
- art. 200 § 1 i 3-4 k.k. (pedofilia)
- art. 201 (kazirodztwo)
- art. 202 § 1 i 3-4b k.k. (prezentowanie treści pornograficznych)
- art. 203 k.k. (doprowadzenie przemocą innej osoby do uprawiania prostytucji)

Tabela 10. Dane w zakresie liczby i płci osób skazanych oraz osób pokrzywdzonych poszczególnymi rodzajami przestępstw, kwalifikujących się jako przemoc w rodzinie wg art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Rodzaje przestępstw z Kodeksu karnego	Skazani:		Poszkodowane osoby:				
	kobiety	mężczyźni	małoletni			kobiety	mężczyźni
			razem	dziewczynki	chłopcy		
Ogółem, w tym z art.:	700 (4,9%)	13 615 (95,1%)	5 112 (20,1%)	2 512 (49,1%)	2 605 (50,9%)	15 630 (64,2%)	3 602 (14,8%)
148 § 1	21	44	9	2	7	33	31
148 § 2	1	0	0	0	0	4	0
148 § 3	0	0	0	0	0	0	0
148 § 4	1	0	0	0	0	0	1
156	13	29	4	1	3	18	31
156 § 1 i 3	4	11	0	0	0	10	6
157 § 1	19	260	23	10	13	216	106
157 § 2 w zw. z § 4	12	170	27	11	16	178	51
189	2	5	0	0	0	1	1
190	46	853	84	47	37	944	404
190a § 1	8	119	7	5	2	146	24
190a § 2	0	0	0	0	0	0	0
190a § 3	2	1	0	0	0	2	0
191	1	41	4	2	2	23	16
191a	0	5	0	0	0	10	1
197 § 1	0	121	26	16	10	116	5
197 § 2	0	7	1	1	0	7	0
197 § 3	0	21	14	13	2	10	1
197 § 4	0	1	1	1	0	0	0
198	0	6	3	1	2	10	0
199	0	4	3	3	0	1	0
200 § 1	3	89	140	116	24	9	1
200 § 2	0	0	0	0	0	0	0
201	3	3	0	0	0	1	2
202 § 1	0	1	2	2	0	0	0
202 § 2	0	3	10	1	9	0	0
202 § 3	0	2	0	0	0	0	0
202 § 4	0	1	0	0	0	0	0
202 § 4a	0	2	1	1	0	0	0
202 § 4b	0	0	0	0	0	0	0
203	0	4	0	0	0	2	1
207 § 1	377	10 218	3 616	1 695	1 921	13 086	2 625
207 § 2	2	18	9	5	4	18	4
207 § 3	2	30	12	8	4	39	8
208	0	3	10	2	8	0	0
inne	183	1 543	1 102	569	541	746	283

Źródło: Sprawozdanie z realizacji krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r na podstawie danych z MS Sądy Rejonowe - Polska MS-S6 Sprawozdanie w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej za 2014 rok oraz z MS Sądy Okręgowe - Polska MS-S6 Sprawozdanie w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej za rok 2014 bez uwzględnienia danych dotyczących kar dożywotniego pozbawienia wolności, z uwagi na ich śladową ilość ⁹⁶.

⁹⁶ Sprawozdanie z realizacji krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r., Warszawa 2015, s. 113.

- art. 207 § 1-3 k.k. (znęcanie się nad osobą najbliższą)
  - art. 208 k.k. (rozpijanie małoletnich)
  - art. 209 § 1 k.k. (uchylanie się od alimentacji – w pewnych przypadkach)
  - art. 210 § 1-2 k.k. (porzucenie małoletniego poniżej 15 roku życia albo osoby nieporadnej)
  - art. 211 k.k. (uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego poniżej 15 roku życia albo osoby nieporadnej)
- b. prywatnoskargowe:
- art. 216 § 1-2 k.k. (zniewaga)
  - art. 217 k.k. (naruszenie nietykalności cielesnej)
- c. ścigane na wniosek:
- art. 190 k.k. (groźba bezprawna),
  - art. 190a § 1-2 k.k. (stalking, podszywanie się i wykorzystywanie wizerunku lub danych)
  - art. 191 § 1a k.k. (przemoc lub groźba bezprawna w celu zmuszenia do określonego zachowania – utrudnianie korzystania z zajmowanego lokalu)
  - art. 191a § 1 k.k. (utrwalanie i rozpowszechnianie wizerunku nagiej osoby)
  - art. 209 § 1 k.k. (uchylanie się od alimentacji – w pewnych przypadkach)
  - art. 278 § 1-5 k.k. (kradzież)
  - art. 279 § 1-2 k.k. (kradzież z włamaniem)
  - art. 288 § 1-2 k.k. (zniszczenie, uszkodzenie lub uczynienie niezdatnej do użytku cudzej rzeczy)
- 2) na rodzaj przemocy, do której można zakwalifikować dany rodzaj przestępstwa
- a. przemoc fizyczna: np. ciężki uszczerbek na zdrowiu, pozbawienie wolności
  - b. przemoc psychiczna: np. znęcanie się psychiczne, zniewaga
  - c. przemoc seksualna: np. zgwałcenie, pedofilia
  - d. przemoc ekonomiczna: np. zniszczenie, uszkodzenie lub uczynienie niezdatnej do użytku cudzej rzeczy
  - e. zaniedbanie: np. porzucenie małoletniego poniżej 15 roku życia albo osoby nieporadnej
- 3) wagę przestępstwa:
- a. zbrodnie: np. zabójstwo
  - b. występki: np. uchylanie się od alimentacji.

Nie jest celem tego opracowania analiza znamion ww. przestępstw, jednak ze względu na szczególne znaczenie art. 207 k.k. w kontekście wy-

stępowania przemocy w rodzinie, zasadne jest zasygnalizowanie pewnych kwestii z nim związanych. Przede wszystkim ww. artykuł dotyczy przestępstwa znęcania się – zarówno w wymiarze fizycznym, jak i psychicznym – mogącym wystąpić w trzech typach – jednym podstawowym (art. 207 § 1 – zagrożenie karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 3 lat) i dwóch kwalifikowanych (art. 207 § 2 i 3; §2 – zagrożenie karą pozbawienia wolności od 1 roku do 10 lat; § 3 – zagrożenie karą pozbawienia wolności od 2 do 12 lat). Art. 207 § 2 wśród znamion przestępstwa wymienia stosowanie szczególnego okrucieństwa, natomiast § 3 skutek w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie. Zakres podmiotowy przepisu obejmuje 3 kategorie osób: 1) osobę najbliższą; 2) inną osobę pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy; 3) małoletniego lub osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny. O tym jak ważne znaczenie w kontekście ochrony rodziny ma przepis penalizujący przestępstwo znęcania się świadczą wytyczne i wyroki Sądu Najwyższego, który jednoznacznie wskazał, że art. 207 ma za zadanie ochronę rodziny⁹⁷. SN określił znęcanie się jako „działanie lub zaniechanie polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzających się w czasie albo jednorazowym, lecz intensywnym i rozciągniętym w czasie”⁹⁸. W tym kontekście wydaje się słuszne twierdzenie, że znęcanie się może nastąpić na skutek działania (np. podduśzania, poniżania), jak i zaniechania (brak wykonywania podstawowych zabiegów higienicznych przy osobie niepełnosprawnej, która sama nie jest w stanie się poruszać). Jak słusznie zauważa A. Bojakowska ten drugi przypadek zgodnie z art. 2 k.k. jest możliwy wyłącznie w sytuacji, gdy na sprawcy przestępstwa ciąży prawny, szczególnie obowiązek⁹⁹. Przestępstwo znęcania się nie obejmuje swoim zakresem tak szerokiego wachlarza zachowań jak przemoc w rodzinie (m.in. ze względu na to, że dotyczy tylko fizycznego i psychicznego aspektu przemocy, poza swoim obszarem pozostawiając np. czynniki ekonomiczne), niemniej jednak w przypadku wystąpienia aktów przemocy w rodzinie to właśnie art. 207 jest jednym z najczęściej wykorzystywanych podczas kwalifikacji prawnej czynu sprawcy. Warto dodać, że z materiałów Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że

---

⁹⁷ Zob. A. Bojakowska, *Wybrane przestępstwa związane z problematyką przemocy w rodzinie*, [w] *Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych*, E. Kowalewska –Borys (red), Difin SA, Warszawa 2012, s. 99.

⁹⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 roku VI KZP 13/75; OSNKW 1976, nr 7-8, poz. 86.

⁹⁹ A. Bojakowska, *Wybrane... op. cit.*, s. 103.

w 2014 r. w Sądach Rejonowych w Polsce osądzono z art. 207 § 1 kk ogółem: 15 001 osób, z czego 12 699 zostało skazanych¹⁰⁰.

Przepisy służące izolacji sprawcy od pokrzywdzonego

Prawo karne materialne oraz procesowe zawiera przepisy, których zastosowanie przyczynia się do odizolowania sprawcy przestępstwa od pokrzywdzonego. Rodzaj instrumentów służących ochronie praw osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, jakie mogą zostać zastosowane przez organ w dużej mierze zależy od etapu, na jakim znajduje się postępowanie. Biorąc pod uwagę powyższe, należy dokonać następującego podziału etapów i możliwych w trakcie ich zastosowania narzędzi służących ochronie pokrzywdzonego – tabela 11.

Tabela 11. Środki przysługujące na gruncie k.k. oraz k.p.k. służące izolacji sprawcy od pokrzywdzonego

postępowanie karne	faza postępowania przygotowawczego:
	zatrzymanie sprawcy przed wszczęciem postępowania 1. zatrzymanie sprawcy na podstawie art. 15a u.o.p. 2. zatrzymanie sprawcy na podstawie art. 244 § 1a k.p.k. 3. zatrzymanie sprawcy na podstawie art. 244 § 1b k.p.k.
	faza postępowania jurysdykcyjnego:
	środki zapobiegawcze 1. tymczasowe aresztowanie (art. 249a § 1 k.p.k.) – stosuje tylko sąd 2. dozór Policji (art. 275 k.p.k.) • dozór Policji z zakazem kontaktowania się z pokrzywdzonym (art. 275 § 2 k.p.k.) • dozór Policji z obowiązkiem opuszczenia lokalu mieszkalnego¹⁰¹ (art. 275 § 3 k.p.k.) 3. nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego przez sprawcę (art. 275a k.p.k.) ewentualnie: 4. zakaz opuszczania przez sprawcę kraju który może być połączony z zatrzymaniem mu paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy albo zakaz wydania takiego dokumentu (art. 277 § 1 k.p.k.)

¹⁰⁰ M. Lewoc, *Przemoc w rodzinie - Działanie prokuratury i orzecznictwo sądów powszechnych oraz działania Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym dotyczące ochrony osoby pokrzywdzonej oraz oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców tego typu przestępstw (prezentacja)*; źródło: <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/ogolne/dzialania-organow-scgiania-ochrony-praworzadnosci-i-wymiaru-sprawiedliwosci/> (dostęp online na 23.09.2016 r.).

¹⁰¹ Stosowany często zamiast środka w postaci tymczasowego aresztowania – zob. *Sprawozdanie z realizacji krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 103.

	środki karne
	1. obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (art. 39 pkt 2b k.k.) 2. zakaz kontaktowania się z określonymi osobami (art. 39 pkt 2b k.k.) 3. zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 39 pkt 2b k.k.) 4. nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 39 pkt 2e k.k.)
po zakończeniu postępowania karnego	środki probacyjne¹⁰²
	w sytuacji: ▪ warunkowego zawieszenia wykonania kary ▪ warunkowego umorzenia postępowania sąd zobowiązuje (przy zawieszeniu wykonania kary) lub może zobowiązać (przy orzeczeniu środka karnego) sprawcę do: 1. informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby (art. 72 § 1 pkt 1) 2. przeproszenia pokrzywdzonego (art. 72 § 1 pkt 2) 3. wykonywania ciężącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby (art. 72 § 1 pkt 3) 4. powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających (art. 72 § 1 pkt 4) 5. poddania się terapii uzależnień (art. 72 § 1 pkt 6) 6. poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji (art. 72 § 1 pkt 6a) 7. uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (art. 72 § 1 pkt 6b) 8. powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (art. 72 § 1 pkt 7) 9. powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób (art. 72 § 1 pkt 7a) 10. zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (art. 72 § 1 pkt 7a) 11. opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 72 § 1 pkt 7b) 12. innego stosownego postępowania w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa
postępowanie wykonawcze	środki probacyjne w trakcie wykonywania kary wolnościowej
	zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (art. 178 k.k.w.)
	odwołanie warunkowego zwolnienia (art. 160 k.k.w.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny ..., *op. cit.*; Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego..., *op. cit.*

¹⁰² Ze statystyk wynika, że w przypadkach przestępstw powiązanych z występowaniem przemocy w rodzinie najczęściej stosowane są środki probacyjne z punktów: 6 oraz 8-11. Por. *Sprawozdanie...*, s. 107.

Uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym

Tabela 12. Przykładowe uprawnienia przysługujące pokrzywdzonemu

Postępowanie przygotowawcze: • prawo do informacji   • prawo odmowy składania zeznań oraz prawo uchylenia się od odpowiedzi na pytanie   • prawo do przesłuchania w odpowiednich warunkach   • prawo składania wniosków dowodowych   • prawo przeglądu akt, sporządzania z nich odpisów i kserokopii oraz uzyskiwania uwierzytelnionych kopii dokumentów   • prawo do pełnomocnika   • prawo do zaskarżania decyzji organów procesowych   • prawo do uzyskania informacji o zwolnieniu sprawcy z aresztu
Postępowanie jurysdykcyjne: • prawo do informacji udzielonej w zrozumiałej formie   • prawo odmowy składania zeznań oraz prawo uchylenia się od odpowiedzi na pytanie   • prawo składania wniosków dowodowych   • prawo przeglądu akt, sporządzania z nich odpisów i kserokopii oraz uzyskiwania uwierzytelnionych kopii dokumentów   • prawo zadawania pytań biegłym, świadkom i oskarżonemu   • prawo do pełnomocnika   • prawo do zaskarżania decyzji organów procesowych
Postępowanie przed sądem: • prawo do informacji o opuszczeniu przez skazanego więzienia   • prawo do wyrażenia zgody na udzielenie skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego   • prawo do informacji o udzieleniu skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego   • prawo do wystąpienia do sądu penitencjarnego o wyposażenie w urządzenie monitorujące orzeczony zakaz zbliżania przy dozorze elektronicznym   • prawo do zawiadamiania odpowiednich organów o naruszeniu przez sprawcę pozostającego na wolności porządku prawnego   • prawo do uzyskania pomocy z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej   • prawo do ubiegania się o kompensatę

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów pochodzących z *Informatora dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie (opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości i Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej)*, Warszawa 2015, s. 30-35, 37-40 oraz 43-48.

Prawo cywilne a sytuacja osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Uwagi ogólne

Prawo cywilne ma ogromne znaczenie dla całego systemu prawa. Nie powinno dziwić zatem, że również na jego gruncie możliwe są instytucje, które zapewniają ochronę osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. Ponadto warto podkreślić, że istnieją zachowania, które w świetle, np. prawa rodzinnego mogą mieć znamiona przemocy w rodzinie. Przykładowo art. 23 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. kodeks rodzinny i opiekuńczy¹⁰³ stanowi, że małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. Z powyższego wynika, że sytuacja, w której jeden z małżonków swoim zachowaniem rażąco narusza ten przepis traktowana może być jako przemoc w rodzinie (np. w sposób dyskryminujący traktując swojego współmałżonka poprzez nakładanie na niego ogromnej liczby zobowiązań i wymagań, np. związanych z pracą i prowadzeniem domu, sam jednak nie podejmuje żadnych czynności o charakterze domowych obowiązków). Charakter podobny do art. 23 k.r.o. w kontekście obowiązków i praw, które w pewnych okolicznościach mogą zostać zakwalifikowane jako przemoc domowa wykazują art. 87 (Rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się.) oraz 281 (Jeżeli prawo do mieszkania przysługuje jednemu małżonkowi, drugi małżonek jest uprawniony do korzystania z tego mieszkania w celu zaspokojenia potrzeb rodziny. Przepis ten stosuje się odpowiednio do przedmiotów urządzenia domowego).

Celem niniejszego rozdziału jest wyłącznie sygnalizacja możliwości skorzystania z niektórych przepisów prawa cywilnego w celu ochrony praw i wolności ofiar¹⁰⁴.

---

¹⁰³ Tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 2082.

¹⁰⁴ Więcej o cywilnych możliwościach ochrony – Zob. A. Olszewska, *Przemoc w rodzinie. Prawo cywilne*, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, 2009 oraz W. Danilewicz-Prokorym, *Prawa ofiar przemocy w rodzinie z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego*, [w:] Problematyka... op. cit.

Przepisy możliwe do wykorzystania

W tabeli 13 zestawiono możliwe sposoby ochrony prawnej ofiar przemocy na gruncie prawa cywilnego.

Tabela 13 Możliwości ochrony prawnej osób dotkniętych przemocą – prawo cywilne

art. 27-28 k.r.o.	art. 27 Oboje małżonkowie obowiązani są, każdy według swych sił oraz swych możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli. Zadosyćczynienie temu obowiązkowi może polegać także, w całości lub w części, na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i na pracy we wspólnym gospodarstwie domowym. art. 28 § 1 Jeżeli jeden z małżonków pozostających we wspólnym pożyciu nie spełnia ciężącego na nim obowiązku przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny, sąd może nakazać, ażeby wynagrodzenie za pracę albo inne należności przypadające temu małżonkowi były w całości lub w części wypłacane do rąk drugiego małżonka. § 2. Nakaz, o którym mowa w paragrafie poprzedzającym, zachowuje moc mimo ustania po jego wydaniu wspólnego pożycia małżonków. Sąd może jednak na wniosek każdego z małżonków nakaz ten zmienić albo uchylić.
eksmisja z lokalu	1. typ podstawowy: podstawa prawna: ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego¹⁰⁵ art. 13 ust. 2 Współlokator może wytoczyć powództwo o nakazanie przez sąd eksmisji małżonka, rozwiedzionego małżonka lub innego współlokatora tego samego lokalu, jeżeli ten swoim rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie. art. 14 ust. 1 W wyroku nakazującym opróżnienie lokalu sąd orzeka o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego bądź o braku takiego uprawnienia wobec osób, których nakaz dotyczy. Obowiązek zapewnienia lokalu socjalnego ciąży na gminie właściwej ze względu na miejsce położenia lokalu podlegającego opróżnieniu. art. 16 Wyroków sądowych nakazujących opróżnienie lokalu nie wykonuje się w okresie od 1 listopada do 31 marca roku następnego włącznie, jeżeli osobie eksmitowanej nie wskazano lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie. art. 17 ust. 1 Przepisów art. 14 i 16 nie stosuje się, gdy powodem opróżnienia lokalu jest stosowanie przemocy w rodzinie (...). 2. przy rozwodzie bądź separacji art. 58 § 2 k.r.o. (...) W wypadkach wyjątkowych, gdy jeden z małżonków swym rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie, sąd może nakazać jego eksmisję na żądanie drugiego małżonka. 3. zobowiązanie sprawcy do opuszczenia lokalu ustawa z dnia 29 lipca 2009 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie art. 11a ust. 1 Jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania.

¹⁰⁵ tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 150, z późn. zm.

eksmisja z lokalu	2. Sąd rozpoznaje sprawę w trybie przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. Postanowienie zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku. Staje się ono wykonalne z chwilą ogłoszenia i może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności. 3. Do wykonania obowiązku orzeczonego na podstawie ust. 1 stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika.
alimenty na rzecz dziecka k.r.o.	art. 133 § 1 Rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania. § 2. Poza powyższym wypadkiem uprawniony do świadczeń alimentacyjnych jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku. art. 135 § 1 Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. § 2 Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego; w takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego. § 3 Na zakres świadczeń alimentacyjnych nie wpływają: 1) świadczenia z pomocy społecznej lub funduszu alimentacyjnego, o którym mowa w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2016r. poz. 169 i 195), podlegające zwrotowi przez zobowiązanego do alimentacji; 2) świadczenia, wydatki i inne smrodki finansowe związane z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; 3) świadczenie wychowawcze, o którym mowa w ustawie z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. poz. 195); 4) świadczenia rodzinne, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 114, z późn. zm.). art. 137 § 1 Roszczenia o świadczenia alimentacyjne przedawniają się z upływem lat trzech. art. 138 W razie zmiany stosunków można zadać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego. art. 141 § 1 Ojciec niebędący meczem matki obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu. Z ważnych powodów matka może zadać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące. Jeżeli wskutek ciąży lub porodu matka poniosła inne konieczne wydatki albo szczególne straty majątkowe, może ona żądać, ażeby ojciec pokrył odpowiednią część tych wydatków lub strat. Roszczenia powyższe przysługują matce także w wypadku, gdy dziecko urodziło się nieżywe.

alimenty na rzecz dziecka k.r.o.	§ 2 Roszczenia matki przewidziane w paragrafie poprzedzającym przedawniają się z upływem lat trzech od dnia porodu. art. 144 § 1 Dziecko może żądać świadczeń alimentacyjnych od męża swojej matki, niebędącego jego ojcem, jeżeli odpowiada to zasadom współżycia społecznego. Takie samo uprawnienie przysługuje dziecku w stosunku do żony swego ojca, niebędącej jego matką. § 2 Mąż matki dziecka, niebędący jego ojcem, może żądać od dziecka świadczeń alimentacyjnych, jeżeli przyczyniał się do wychowania i utrzymania dziecka, a żądanie jego odpowiada zasadom współżycia społecznego. Takie samo uprawnienie przysługuje żonie ojca dziecka, niebędącej matką dziecka. § 3 Do obowiązku świadczeń przewidzianego w poprzedzających paragrafach stosuje się odpowiednio przepisy o obowiązku alimentacyjnym między krewnymi. art. 132 Obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w dalszej kolejności powstaje dopiero wtedy, gdy nie ma osoby zobowiązanej w bliższej kolejności albo gdy osoba ta nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami.
alimenty od małżonka alimenty po ustaniu małżeństwa k.r.o.	art. 60 § 1 Małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzonego dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego. § 2 Jeżeli jeden z małżonków został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a rozwód pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, sąd na żądanie małżonka niewinnego może orzec, że małżonek wyłącznie winny obowiązany jest przyczyniać się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka niewinnego, chociażby ten nie znajdował się w niedostatku. § 3 Obowiązek dostarczania środków utrzymania małżonkowi rozwiedzonemu wygasa w razie zawarcia przez tego małżonka nowego małżeństwa. Jednakże gdy zobowiązanym jest małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obowiązek ten wygasa także z upływem pięciu lat od orzeczenia rozwodu, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na żądanie uprawnionego, przedłuży wymieniony termin pięcioletni. art. 21 Do skutków unieważnienia małżeństwa w zakresie stosunku małżonków do wspólnych dzieci oraz w zakresie stosunków majątkowych między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o rozwodzie, przy czym małżonek, który zawarł małżeństwo w złej wierze, traktowany jest tak, jak małżonek winny rozkładu pożycia małżeńskiego.
ustanowienie rozdzielnosci majątkowej k.r.o.	art. 52 § 1 Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać ustanowienia przez sąd rozdzielnosci majątkowej. § 1a Ustanowienia przez sąd rozdzielnosci majątkowej może żądać także wierzyciel jednego z małżonków, jeżeli uprawdopodobni, że zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga dokonania podziału majątku wspólnego małżonków. § 2 Rozdzielność majątkowa powstaje z dniem oznaczonym w wyroku, który ją ustanawia. W wyjątkowych wypadkach sąd może ustanowić rozdzielność majątkową z dniem wcześniejszym niż dzień wytoczenia powództwa, w szczególności, jeżeli małżonkowie żyli w rozłączeniu.

ustanowienie rozdzielnosci majątkowej k.r.o.	§ 3 Ustanowienie rozdzielnosci majątkowej przez sąd na żądanie jednego z małżonków nie wyłącza zawarcia przez małżonków umowy majątkowej małżeńskiej. Jeżeli rozdzielnosc majątkowa została ustanowiona na żądanie wierzyciela, małżonkowie mogą zawrzeć umowę majątkową małżeńską po dokonaniu podziału majątku wspólnego lub po uzyskaniu przez wierzyciela zabezpieczenia, albo zaspokojenia wierzytelności, lub po upływie trzech lat od ustanowienia rozdzielnosci. art 53 § 1 Rozdzielnosc majątkowa powstaje z mocy prawa, w razie ubezwłasnowolnienia lub ogłoszenia upadłości jednego z małżonków. § 2 W razie uchylenia ubezwłasnowolnienia, a także umorzenia, ukończenia lub uchylenia postępowania upadłościowego, między małżonkami powstaje ustawowy ustrój majątkowy. art. 54 § 1 Orzeczenie separacji powoduje powstanie między małżonkami rozdzielnosci majątkowej. § 2 Z chwilą zniesienia separacji powstaje między małżonkami ustawowy ustrój majątkowy. Na zgodny wniosek małżonków sąd orzeka o utrzymaniu między małżonkami rozdzielnosci majątkowej.
separacja k.r.o.	art. 611 § 1 Jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd orzekł separację. § 2. Jednakże mimo zupełnego rozkładu pożycia orzeczenie separacji nie jest dopuszczalne, jeżeli skutek niej miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. § 3. Jeżeli małżonkowie nie mają wspólnych małoletnich dzieci, sąd może orzec separację na podstawie zgodnego żądania małżonków. art. 612 § 1 Jeżeli jeden z małżonków żąda orzeczenia separacji, a drugi orzeczenia rozwodu i żądanie to jest uzasadnione, sąd orzeka rozwód. § 2 Jeżeli jednak orzeczenie rozwodu nie jest dopuszczalne, a żądanie orzeczenia separacji jest uzasadnione, sąd orzeka separację. art 613 § 1 Przy orzekaniu separacji stosuje się przepisy art. 57 i art. 58. § 2 Orzekając separację na podstawie zgodnego żądania małżonków, sąd nie orzeka o winie rozkładu pożycia. W tym wypadku następują skutki takie, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy. art. 614 § 1 Orzeczenie separacji ma skutki takie jak rozwiązanie małżeństwa przez rozwód, chyba że ustawa stanowi inaczej. § 2 Małżonek pozostający w separacji nie może zawrzeć małżeństwa. § 3 Jeżeli wymagają tego względy słuszności, małżonkowie pozostający w separacji obowiązani są do wzajemnej pomocy. § 4 Do obowiązku dostarczania środków utrzymania przez jednego z małżonków pozostających w separacji drugiemu stosuje się odpowiednio przepisy art. 60, z wyjątkiem § 3. § 5 Przepisu art. 59 nie stosuje się. art. 616 § 1 Na zgodne żądanie małżonków sąd orzeka o zniesieniu separacji. § 2 Z chwilą zniesienia separacji ustają jej skutki. § 3 Znosząc separację, sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem małżonków.
rozwód k.r.o.	art. 56 § 1 Jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód.

rozwód k.r.o.	§ 2 Jednakże mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. § 3 Rozwód nie jest również dopuszczalny, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. art. 57 § 1 Orzekając rozwód sąd orzeka także, czy i który z małżonków ponosi winę rozkładu pożycia. § 2 Jednakże na zgodne żądanie małżonków sąd zaniecha orzekania o winie. W tym wypadku następują skutki takie, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy. art. 58 § 1 W wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków i kontaktach rodziców z dzieckiem oraz orzeka, w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Sąd uwzględni pisemne porozumienie małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia. § 1a W braku porozumienia, o którym mowa w § 1, sąd, uwzględniając prawo dziecka do wychowania przez oboje rodziców, rozstrzyga o sposobie wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, jeżeli dobro dziecka za tym przemawia. § 1b Na zgodny wniosek stron sąd nie orzeka o utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem. § 2 Jeżeli małżonkowie zajmują wspólne mieszkanie, sąd w wyroku rozwodowym orzeka także o sposobie korzystania z tego mieszkania przez czas wspólnego w nim zamieszkiwania rozwiedzionych małżonków. W wypadkach wyjątkowych, gdy jeden z małżonków swym rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie, sąd może nakazać jego eksmisję na żądanie drugiego małżonka. Na zgodny wniosek stron sąd może w wyroku orzekającym rozwód orzec również o podziale wspólnego mieszkania albo o przyznaniu mieszkania jednemu z małżonków, jeżeli drugi małżonek wyraża zgodę na jego opuszczenie bez dostarczenia lokalu zamiennego i pomieszczenia zastępczego, o ile podział bądź jego przyznanie jednemu z małżonków są możliwe. § 3 Na wniosek jednego z małżonków sąd może w wyroku orzekającym rozwód dokonać podziału majątku wspólnego, jeżeli przeprowadzenie tego podziału nie spowoduje nadmiernej zwłoki w postępowaniu. § 4 Orzekając o wspólnym mieszkaniu małżonków sąd uwzględni przede wszystkim potrzeby dzieci i małżonka, któremu powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej. art. 59 W ciągu trzech miesięcy od chwili uprawomocnienia się orzeczenia rozwodu małżonek rozwiedziony, który wskutek zawarcia małżeństwa zmienił swoje dotychczasowe nazwisko, może przez oświadczenie złożone przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego lub konsulem powrócić do nazwiska, które nosił przed zawarciem małżeństwa.

rozwód k.r.o.	art. 60 § 1 Małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzonego dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego. § 2 Jeżeli jeden z małżonków został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a rozwód pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, sąd na żądanie małżonka niewinnego może orzec, że małżonek wyłącznie winny obowiązany jest przyczynić się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka niewinnego, chociażby ten nie znajdował się w niedostatku. § 3 Obowiązek dostarczania środków utrzymania małżonkowi rozwiedzonemu wygasa w razie zawarcia przez tego małżonka nowego małżeństwa. Jednakże gdy zobowiązanym jest małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obowiązek ten wygasa także z upływem pięciu lat od orzeczenia rozwodu, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na żądanie uprawnionego, przedłuży wymieniony termin pięcioletni. art. 61 Z zastrzeżeniem przepisu artykułu poprzedzającego do obowiązku dostarczania środków utrzymania przez jednego z małżonków rozwiedzionych drugiemu stosuje się odpowiednio przepisy o obowiązku alimentacyjnym między krewnymi.
władza rodzicielska k.r.o.	art. 93 § 1 Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. § 2 Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd w wyroku ustalającym pochodzenie dziecka może orzec o zawieszeniu, ograniczeniu lub pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców. Przepisy art. 107 i art. 109–111 stosuje się odpowiednio. art. 94 § 1 Jeżeli jedno z rodziców nie żyje albo nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska przysługuje drugiemu z rodziców. To samo dotyczy wypadku, gdy jedno z rodziców zostało pozbawione władzy rodzicielskiej albo gdy jego władza rodzicielska uległa zawieszeniu. § 2 (uchylony) § 3 Jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo jeżeli rodzice są nieznanymi, ustanawia się dla dziecka opiekę. art. 97. § 1. Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej wykonywania. § 2 Jednakże o istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie; w braku porozumienia między nimi rozstrzyga sąd opiekuńczy. art. 100 § 1 Sąd opiekuńczy i inne organy władzy publicznej są obowiązane udzielać pomocy rodzicom, jeżeli jest ona potrzebna do należytego wykonywania władzy rodzicielskiej. W szczególności każde z rodziców może zwrócić się do opiekuńczego o odebranie dziecka od osoby nieuprawnionej, a także zwrócić się do sądu opiekuńczego lub innego właściwego organu władzy publicznej o zapewnienie dziecku pieczy zastępczej. § 2 W wypadkach, o których mowa w § 1, sąd opiekuńczy lub inne organy władzy publicznej zawiadamiają jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o potrzebie udzielenia rodzinie dziecka odpowiedniej pomocy. Właściwa jednostka organizacyjna wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej jest obowiązana informować sąd o rodzajach udzielanej pomocy i jej rezultatach.

ograniczenie władzy rodzicielskiej k.r.o.	art. 107 § 1 Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom żyjącym w rozłączeniu, sąd opiekuńczy może ze względu na dobro dziecka określić sposób jej wykonywania i utrzymywania kontaktów z dzieckiem. Sąd pozostawia władzę rodzicielską obojgu rodzicom, jeżeli przedstawili zgodne z dobrem dziecka pisemne porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia. § 2 W braku porozumienia, o którym mowa w § 1, sąd, uwzględniając prawo dziecka do wychowania przez oboje rodziców, rozstrzyga o sposobie wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, jeżeli dobro dziecka za tym przemawia. § 3 Na zgodny wniosek stron sąd nie orzeka o utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem.
pozbawienie władzy rodzicielskiej k.r.o.	art. 111 § 1 Jeżeli władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody albo jeżeli rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej lub w sposób rażący zaniedbują swe obowiązki względem dziecka, sąd opiekuńczy pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej. Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców. § 1a Sąd może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej, jeżeli mimo udzielonej pomocy nie ustały przyczyny zastosowania art. 109 § 2 pkt 5, a w szczególności gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. § 2. W razie ustania przyczyny, która była podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd opiekuńczy może władzę rodzicielską przywrócić. art. 112 Pozbawienie władzy rodzicielskiej lub jej zawieszenie może być orzeczone także w wyroku orzekającym rozwód, separację albo unieważnienie małżeństwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 2082, z późn. zm.); Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2014 r., poz. 150, z późn. zm.); Ustawa z dnia 29 lipca 2009 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie..., *op. cit.*; Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego..., *op. cit.*; Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2016 r. poz. 169 i 195); Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. poz. 195); Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 114, z późn. zm.);

W tabeli 14 szczegółowo omówiono art. 12a u.p.p.r. regulujący kwestię odebrania dziecka w sytuacji przemocy w rodzinie.

Tabela 14. Szczególna regulacja dotycząca możliwości odebrania dziecka – art. 12a u.p.p.r.

odebranie dziecka u.p.p.r.	Ustawa z dnia 29 lipca 2009 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie art. 12a ust. 1 W razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. 2. Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887). 3. Decyzję, o której mowa w ust. 1, pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, lub ratownikiem medycznym, lub pielęgniarką. Przepisy art. 598¹⁰, art. 598¹¹ § 3 i art. 598¹² § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego stosuje się odpowiednio. 4. Pracownik socjalny ma obowiązek niezwłocznego powiadomienia sądu opiekuńczego, nie później niż w ciągu 24 godzin, o odebraniu dziecka z rodziny i umieszczeniu go u niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. 5. Do umieszczenia dziecka u osoby najbliższej niezamieszkującej wspólnie stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. art. 12b ust. 1 Rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym przysługuje zażalenie do sądu opiekuńczego na odebranie dziecka, o którym mowa w art. 12a. W zażaleniu można domagać się zbadania zasadności i legalności odebrania dziecka oraz prawidłowości jego dokonania. 2. Zażalenie może być wniesione za pośrednictwem pracownika socjalnego lub funkcjonariusza Policji, którzy dokonali odebrania dziecka. W takim przypadku zażalenie podlega niezwłocznemu przekazaniu do sądu opiekuńczego. 3. Sąd rozpatruje zażalenie niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności odebrania dziecka sąd zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym, od których dziecko zostało odebrane. 4. W przypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości odebrania dziecka sąd zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały odebrania. art. 12c O prawie do złożenia zażalenia, wraz ze wskazaniem sądu opiekuńczego właściwego miejscowo do jego rozpatrzenia, pracownik socjalny lub funkcjonariusz Policji poucza rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka. Pouczenie to należy wręczyć na piśmie.

odebranie dziecka u.p.p.r.	art. 12d ust.1 W przypadku gdy wniosek kuratora zawodowego o zarządzenie wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności lub odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia dotyczy skazanego za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, który w okresie próby rażąco naruszył porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, sąd właściwy do rozpoznania wniosku zarządza zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie skazanego na posiedzenie w przedmiocie rozpoznania wniosku. 2 Zatrzymanemu, na jego żądanie, należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem, a także bezpośrednią z nim rozmowę. 3. Wydane przez sąd postanowienie o zarządzeniu wykonania kary albo o odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia podlega wykonaniu z chwilą jego wydania; sąd, który wydał postanowienie, albo sąd właściwy do rozpoznania zażalenia może wstrzymać wykonanie postanowienia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dz.U. z 2015 r., poz. 2082, z późn. zm. oraz Dz.U. z 2015 r. poz. 1390.

Na marginesie warto dodać, że w 2010 r. nastąpiła nowelizacja, w wyniku której do k.r.o. dodano art. 96¹ zakazujący stosowania kar cielesnych wobec dzieci (Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych.).

ROZDZIAŁ 5.
PRAWO WOBEC OSÓB
STOSUJĄCYCH PRZEMOC
W RODZINIE

Uwagi ogólne

Polski system prawa w kręgu swoich zainteresowań stawia nie tylko osoby dotknięte przemocą w rodzinie, ale również jej sprawców. Regulacje, które ich dotyczą w głównej mierze powiązane są z realizacją środków ochrony prawnej przysługujących ofiarom. Przepisy, które w sposób wyłączny odnoszą się do jednostek stosujących akty przemocy to z reguły normy dotyczące sposobów wykonania orzeczonych kar czy środków karnych, ale nie tylko. Część aktów nakierowanych jest na wychowanie sprawców, wskazanie im ich błędów i resocjalizację. Na aprobatę zasługuje fakt, iż nie zostają oni pozostawieni sami sobie, ale stosując odpowiednie akty prawne i przewidziane w nich środki, system prawny otacza ich wsparciem, chociaż zdecydowanie różni się ono od pomocy oferowanej ofiarom.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – zakres przepisów dotyczących osób stosujących przemoc

Art. 4 u.p.p.r. ma charakter analogiczny do art. 3 dotyczącego osób dotkniętych przemocą. Podobnie, jak w przypadku regulacji nawiązującej do ofiar przemocy, określony został obszar tematyczny odnoszący się do danej grupy podmiotów – w tym przypadku osób stosujących przemoc w rodzinie. Treść przepisu, który brzmi: *Wobec osób stosujących przemoc w rodzinie stosuje się przewidziane w niniejszej ustawie środki mające na celu zapobieganie ich kontaktowaniu się z osobami pokrzywdzonymi oraz oddziaływania korekcyjno-edukacyjne*. jednoznacznie rozróżnia dwa obszary, których mają dotyczyć przepisy: po pierwsze są to środki będące formą zabezpieczenia praw i wolności ofiar, po drugie działania nastawione na cel wychowawczy, resocjalizacyjny sprawców.

Podobnie, jak w przypadku art. 3, także i przeciwko art. 4 można skierować paralelne zarzuty. Tak jak miało to miejsce przy okazji analizy poprzedniego artykułu S. Spurek negatywnie wypowiada się na temat zbyt ogólnego charakteru przepisu. Ponadto konsekwentnie zwraca uwagę na brak precyzyjności definicyjnej ustawodawcy, który zamiast określeniem pochodzącym z prawa karnego – „pokrzywdzony”, posługuje się terminem „osoba pokrzywdzona”¹⁰⁶.

Ze względu na bardzo ogólnikowe i niejasne sformułowanie „środki mające na celu zapobieganie ich kontaktowaniu się z osobami pokrzywdzonymi” trzeba wprost zaznaczyć, że powyższa treść nabiera sensu jedy-

---

¹⁰⁶ S. Spurek, *Przeciwdziałanie... op. cit.*, s. 89-91.

nie, gdy zestawia się ją z art. 3 ust. 1 pkt 3 mówiącym o ochronie przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej oraz razem ze zmianami dokonanymi przez nowelizację k.k. z 2010 r. dokonaną przez zm.u.p.p.r. Ustawa nowelizująca zmieniła brzmienie art. 39, który określał możliwe do zastosowania wobec sprawcy przemocy w rodzinie środki karne. Wprowadzone zmiany obejmowały modyfikację treści w pkt 2b oraz dodanie pkt 2e.

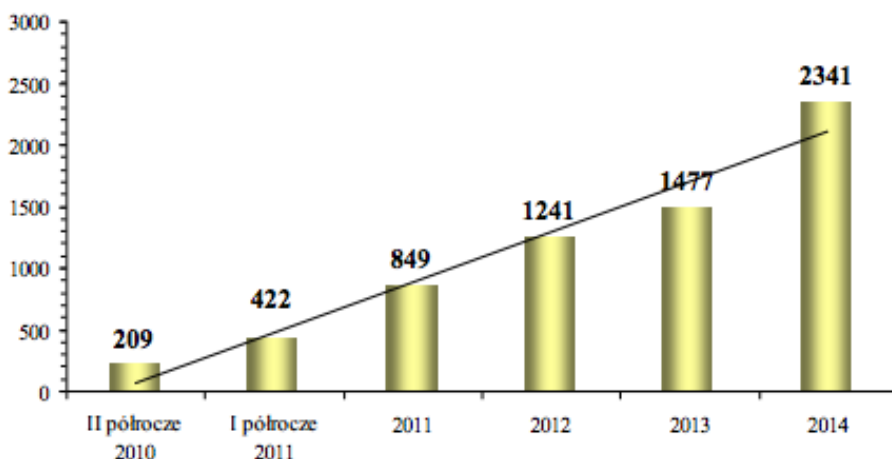
W skutek wprowadzonych reform katalog środków karnych ukształtowany ww. zmianami prezentuje się następująco:

- obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach,
- zakaz kontaktowania się z określonymi osobami,
- zakaz zbliżania się do określonych osób lub
- zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
- nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Nie podlega dyskusji, że dopiero uzupełnienie art. 3 o wspomniane wyżej elementy pozwala dostrzeżenie właściwego kształtu ustanowionego przepisu. Co więcej można stwierdzić, że wprowadzone zmiany przyczyniają się poprawy ochrony ofiar. Jak wynika ze sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r. z roku na rok zwiększa się liczba wydanych postanowień dotyczących środków zapobiegawczych, w tym zwłaszcza nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Coraz większa liczba postanowień dotyczy zastosowania ww. środka ochrony (a co za tym idzie świadczy to o zwiększeniu liczby prokuratorów, którzy go stosują), co pozwala na wysnucie wniosków, iż nakaz ten okazał się skutecznym orężem w walce z przemocą w rodzinie – wykres 12.

Odnośnie do oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych niezbędne jest wspomnienie o delegacji ustawowej wyznaczonej przez art. 5, na podstawie którego minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) standard podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- 2) kwalifikacje osób zatrudnionych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- 3) szczegółowe kierunki prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- 4) kwalifikacje osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne.

Wykres 12. Liczba podejrzanych, wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkanego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w latach 2010-2014

Źródło: Sprawozdanie z realizacji krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r. na podstawie danych uzyskanych z Prokuratury Generalnej (z Wydziału Organizacji Pracy Prokuratury, Departamentu Organizacji Pracy, Wizytacji i Systemów Informatycznych Prokuratury)¹⁰⁷.

uwzględniając konieczność dostosowania zakresu pomocy do sytuacji oraz potrzeb osób dotkniętych przemocą w rodzinie, a także efektywność usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie i skuteczność oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Powyższe upoważnienie zostało wypełnione poprzez wydanie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne¹⁰⁸.

Zgodnie z ustawową delegacją § 2 rozporządzenia w sposób precyzyjny reguluje, jakie dokładnie kwalifikacje mają spełnić: pedagog, psycholog, pracownik socjalny, terapeuta oraz prawnik, aby móc znaleźć zatrudnienie w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

¹⁰⁷ *Sprawozdanie...op. cit.*, s. 103.

¹⁰⁸ Dz.U. Nr 50, poz. 259.

Warto zwrócić uwagę na szczegółowo wyznaczone cele podejmowanych oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, które zostały przedstawione w § 4. Z założenia mają one prowadzić do:

- 1) powstrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy;
- 2) rozwijania umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie;
- 3) kształtowania umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie;
- 4) uznania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy;
- 5) zdobycia i poszerzenia wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie;
- 6) zdobycia umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy;
- 7) uzyskania informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

Wśród powyższych celów bez trudu można odnaleźć działania dotyczące sfery psychiki (np. nauka sposobów samokontroli, uświadomienie sobie swojego niewłaściwego zachowania i podjęcie refleksji, która go dotyczy), sfery wiedzy (nauka prowadzenia życia bez używania przemocy, np. w procesie wychowania dzieci) oraz sfery praktycznych umiejętności (np. poszukiwania potrzebnych danych przydatnych z punktu widzenia terapii). Wielopłaszczyznowe podejście do problemu, z jakim zmagają się sprawcy przemocy, dające im możliwość samodzielnej analizy i diagnozy własnego zachowania w oparciu o nowo nabyte umiejętności, zwiększa szanse na to, że po odbyciu terapii sprawca przemocy nie powróci więcej do stosowania przemocy.

Katalog uczestników biorących udział w oddziaływaniach korygująco-edukacyjnych jest otwarty, a § 5 przykładowo wylicza, że oferta może być skierowana do osób:

- odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych
- stosujących przemoc w rodzinie
- które same się zgłosiły.

Jak stanowi § 6 rozporządzenia MPiPS, osobę stosującą przemoc w rodzinie, u której zostało rozpoznane uzależnienie od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, kieruje się w pierwszej kolejności na terapię uzależnienia. Takie działanie jest o tyle zasadne, że wydaje się niemożliwe poddanie programowi edukacyjnemu osób, które zmagają się z pewnymi

wewnętrzny problemami, gdyż można przypuszczać, że takie działanie w większości przypadków okaże się nieskuteczne. Bez uprzedniego rozwiązania kwestii uzależnień tak destrukcyjnie wpływających na sferę psychiki jednostki pełne uczestnictwo w programie nie byłoby możliwe. Ponadto udział osób uzależnionych mógłby stanowić zagrożenie dla tych członków grupy, którzy w przeszłości doświadczyli podobnych zniewoleń.

Ważnym przepisem jest § 7, zgodnie z którym niedopuszczalne jest prowadzenie zajęć oraz poradnictwa i pomocy w jednym miejscu zarówno dla osób dotkniętych przemocą domową, jak i sprawców. Taki rozdział wydaje się być celowy. Możliwość spotkania swojego oprawcy w miejscu, w którym ofiara szuka wsparcia, niejednokrotnie po bardzo dramatycznych doświadczeniach, mógłby tylko przyczynić się do pogorszenia jej stanu psychicznego, a nawet do podjęcia decyzji o zaprzestaniu z korzystania z pomocy danego ośrodka.

Przegląd praktycznych informacji o programach korygująco-edukacyjnych w oparciu o dane Ministerstwa Sprawiedliwości¹⁰⁹

Programy korygująco-edukacyjne są prowadzone przez organy powiatu oraz Centralny Zarząd Służby Więziennej, przy czym istnieje możliwość współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Całość oddziaływań korygująco-edukacyjnych jest poddawana monitoringowi i ewaluacji. Jak wynika z danych dostępnych na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości odbywają się one w kilku formach:

- 1) wypełnienia przez sprawcę ankiety ewaluacyjnej;
- 2) osobistego kontaktu osób prowadzących program i rejestracji zmian zachodzących w zachowaniu sprawcy dokonywanej przez sprawcę;
- 3) informacji uzyskanych od środowiska rodzinnego sprawcy, w tym od pokrzywdzonego;
- 4) kontaktu z pracownikami instytucji współpracującymi ze sprawcą po zakończeniu programu, np. kuratorami sądowymi, pracownikami socjalnymi, policją, pedagogami szkolnymi.

Co ciekawe czas trwania takiej obserwacji po zakończeniu programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnego jest zróżnicowany i wynosi od dwóch miesięcy do trzech lat¹¹⁰.

---

¹⁰⁹ <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/osoby-stosujace-przemoc-w-rodzinie/programy-oddzialywan/> (dostęp online na 24.09.2016).

Zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na fakt, że obok rozporządzenia funkcjonują jeszcze „Wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie¹¹¹”. Według ich wskazówek oddziaływanie powinny zawierać nie tylko treści merytoryczne, ale również *praktyczne ćwiczenia dostarczające korekcyjnych doświadczeń osobistych zmieniających zachowania i postawy związane z przemocą oraz rozwijające umiejętności samokontroli i konstruktywnego współżycia. Zajęcia wchodzące w skład programu powinny być prowadzone w małych grupach (od 10 do 15 osób). Łączny czas programu powinien obejmować nie mniej niż 60-120 godzin zajęć, a przerwy między kolejnymi zajęciami nie powinny być dłuższe niż tydzień¹¹²*. W rzeczywistości taki czas trwania jest różny (od 1 miesiąca do roku), a programy prowadzone są w cyklach: trzy-, sześć- albo dwunastomiesięcznych) Wśród proponowanych rozwiązań podnosi się również pomysł prowadzenia takich zajęć przez dwie osoby różnej płci.

Dobłą praktyką jest tworzenie pewnych reguł uczestnictwa, których akceptacja odbywa się poprzez ich podpisanie. Wspomniane reguły powinny zawierać m.in.

1. formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach;
2. obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach;
3. zobowiązanie do powstrzymywania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi;
4. wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie.

Z danych MS wynika, że najbardziej powszechne są zajęcia indywidualne i grupowe. Z kolei do najbardziej preferowanych rodzajów prowadzenia programów należą: zajęcia warsztatowe; ćwiczenia, dyskusje, wykłady; wizualizacje, psychodrama, odgrywanie scenek; treningi asertywności; zajęcia psychoedukacyjne; projekcje filmów edukacyjnych; spotkania z przedstawicielami organów ścigania; autodiagnoza na bazie psychotestów; analiza indywidualnych przypadków; diagnostyka osobowości; porady rodzinno-wychowawcze; elementy psychoterapii indywidualnej; me-

---

¹¹⁰ <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/osoby-stosujace-przemoc-w-rodzinie/programy-oddzialywan/news,5572,formy-sposoby-i-czas-prowadzenia-programu.html> (dostęp online na 24.09.2016).

¹¹¹ Załącznik nr 2 do Krajowego Programu Przeciwdziałania w Rodzinie <https://www.niebieskalinia.pl/attachments/article/4132/zalacznik2-do-kpppw.pdf> (dostęp online na 24.09.2016).

¹¹² *Ibidem*, s. 11.

tody aktywizujące. Tabela 15 ilustruje zdecydowany wzrost w liczbie uczestników programów korekcyjno-edukacyjnych.

Tabela 15. Liczba osób uczestniczących w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w latach 2007-2014

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
2 922	4 214	4 403	4 791	4 475	4 533	4 618	8 598

* * W 2014 r. w statystykach oprócz danych z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej uwzględniono dane również z Ministerstwa Sprawiedliwości przekazane przez Centralny Zarząd Służby Więziennej, dlatego też nastąpił znaczny wzrost osób, które wzięły udział w programach.

Źródło: *Sprawozdanie... op. cit.*, s. 132.

W roku 2014 r. sprawców przemocy biorących udział w takich zajęciach było prawie trzykrotnie więcej niż 7 lat wcześniej. To może świadczyć o tym, że coraz większe znaczenie kładzie się nie tylko na samo usunięcie skutków przemocy w rodzinie, ale również na podejmowanie działań mających na celu zmianę sprawcy przemocy. Warto podkreślić, że programy ukończyło 6 375 osób, co stanowi prawie 75% rozpoczynających. Można polemizować, czy jest to liczba duża czy nie.

Podsumowanie

Bezsporny jest fakt przydatności podjęcia uregulowań dotyczących sprawców przemocy w rodzinie. Jak wynika z zaprezentowanych powyżej rozważań polski ustawodawca dokonał rozdziału przepisów odnoszących się do sprawców na przepisy mające charakter represyjny (zamieszczone głównie w ustawach prawa karnego) oraz przepisy o charakterze ogólnym nakierowane na pewne resocjalizacyjne. Wydaje się być to działaniem uzasadnionym. Warto zaznaczyć, że poza przypadkami, gdy wzięcie udziału w takim programie zostało nałożone przez sąd, samo uczestnictwo nie jest obowiązkowe. Cieszy wzrost liczby osób biorących udział w oddziaływaniach korygująco-edukacyjnych, chociaż mając w pamięci, że co czwarta osoba deklaruje się jako osoba dotknięta przemocą, liczba potencjalnych osób-sprawców przemocy domowej jest przytłaczająco większa niż osób uczestników.

ROZDZIAŁ 6.
DZIAŁALNOŚĆ ADMINISTRACJI
RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ
W ŚWIETLE
USTAWY O PRZECIWDZIAŁANIU
PRZEMOCY W RODZINIE

Uwagi ogólne

U.p.p.r. w art. 6 oraz 7-8 a określa zadania poszczególnych organów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zadania te korespondują z art. 3 i 4, wskazującymi zakres działań odnoszących się do osób dotkniętych oraz osób stosujących przemoc. Zgodnie z treścią ww. przepisów do podjęcia pewnych czynności zostały wskazane:

1. gmina – w ramach zadań własnych,
2. powiat – w ramach własnych oraz zleconych przez administrację rządową,
3. województwo – w ramach zadań własnych,
4. wojewoda,
5. minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego,
6. Prokurator Generalny.

Art. 6 w ust. 1 u.p.p.r. stanowi, że zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie są realizowane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.) lub ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473, z późn. zm.), chyba że przepisy niniejszej ustawy stanowią inaczej. Warto nadmienić, że zakres zadań został ostatecznie ustalony przez nowelizację z 2010 r. Biorąc pod uwagę treść tego przepisu oraz redakcję poszczególnych ustępów art. 6 można dokonać następujących podziałów zadań:

- realizowanych przez administrację samorządową - tzn. gminę, powiat, województwo oraz rządową - tradycyjnie dzieloną na centralną i terenową, wśród której dokonany jest dalszy podział na zespoloną (podległą wojewodzie) i niezespoloną

W przypadku u.p.p.r. zadania z zakresu administracji samorządowej będą realizować odpowiednie organy gmin, powiatów oraz województwa, natomiast zadania z zakresu administracji rządowej – wojewoda oraz minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego.

- własnych administracji samorządowej (tzn. finansowanych ze środków własnych lub subwencji ogólnych pochodzących z budżetu państwa) oraz zleconych administracji samorządowej przez administrację rządową (tzn. finansowanych z dotacji celowych pochodzących z budżetu państwa)

Zadania własne zostały przypisane gminie, powiatowi oraz województwu, natomiast zadania zlecone administracja rządowa powierzyła do wykonywania tylko powiatowi.

Zadania poszczególnych podmiotów

Syntetyczne ujęcie podmioty oraz zadań, do których realizacji są zobowiązane, prezentuje tabela 16.

Tabela 16. Podmioty i odpowiadające im obowiązki ustalone na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

zadania własne gminy	art. 6 ust. 2 Do zadań własnych gminy należy w szczególności tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym: 1) opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie; 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie; 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; 4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.
zadania własne powiatu	art. 6 ust. 3 Do zadań własnych powiatu należy w szczególności: 1) opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie; 2) opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie; 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej.
zadania zlecone powiatu	art. 6 ust. 4 Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy w szczególności: 1) tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie; 2) opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.
zadania własne województwa	art. 6 ust. 6 Do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności: 1) opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 2) inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 3) opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie; 4) organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.
zadania wojewody	art. 7 ust. 1 Do zadań wojewody należy w szczególności: 1) opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla osób realizujących te zadania; 2) monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie; 3) powoływanie i odwoływanie Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie; 4) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie; 5) nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez samorząd gminny, powiatowy i województwa;

zadania wojewody	6) kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej.
zadania ministra	art. 8. Do zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego należy w szczególności: 1) zlecenie i finansowanie badań, ekspertyz i analiz dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie; 2) prowadzenie działań promujących podnoszenie świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie; 3) powoływanie i odwoływanie Krajowego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w randze sekretarza lub podsekretarza stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego; 4) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy koordynatora, o którym mowa w pkt 3; 5) opracowanie oraz wydawanie co najmniej raz na dwa lata wytycznych do prowadzenia szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 6) opracowywanie i finansowanie programów ostonowych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 7) finansowe wspieranie programów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez: a. jednostki samorządu terytorialnego, b. organizacje pozarządowe działające na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, c. jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
zadania Prokuratora Generalnego	art. 8a. Do zadań Prokuratora Generalnego należy opracowywanie i wydawanie co najmniej raz na dwa lata wytycznych dotyczących zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dz.U. z 2015 r. poz. 1380.

Katalogi zadań, do jakich zostały zobowiązane poszczególne podmioty (nie licząc obowiązków Prokuratora Generalnego z art. 8a), są katalogami otwartymi (świadczy o tym użycie sformułowania „w szczególności”. S. Spurek podkreśla jednak, że ustawodawca m.in. poprzez zmiany wprowadzone w brzmieniu art. 6 zm.u.p.p.r. z 2010 r., położył szczególny nacisk na realizację zadań o charakterze profilaktycznym, zwłaszcza poprzez nałożenie obowiązku opracowania i realizacji programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie¹¹³. Stwierdzenie takie w pełni zasługuje na aprobatę. Warto dodać, że w zależności od pozycji, jaką dany podmiot pełni w systemie prawa, odpowiednio do jego roli zostały dopasowane zdania, jakie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie powinien pełnić. Widoczne jest to np. w art. 6 ust. 6 określającym zadania województwa. Jak trafnie zauważa Autorka obszar, jakim ma zająć się województwo w postaci inspirowania i tworzenia nowych rozwiązań czy opracowywania ramowych strategii ochrony ofiar koresponduje z jego ogólnym zadaniem

¹¹³ S. Spurek, *Przeciwdziałanie... op. cit.*, s. 106.

do tworzenia planów i programów rozwoju województwa¹¹⁴. Analogiczne zależności można odnaleźć w art. 9 traktującym o współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz kościołami i związkami wyznaniowymi, która może odbywać się na obszarze udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą, oddziaływania na osoby stosujące przemoc oraz podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie. Poza bardzo praktycznym aspektem rzeczywistej przydatności tego typu działań (w dodatku nie tylko w postaci konsultacji czy wspólnej pracy, ale nawet możliwości zlecenia realizacji pewnych zadań w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹¹⁵), w ogólności odnosi się to m.in. do sposobu realizacji zadań przez organy samorządowe, które powinny realizować zadania w sposób możliwie najbliższy ich członkom. Konsultowanie podejmowanych działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie z ww. grupami pozwala na realny kontakt organów z ludźmi i ich propozycjami, poglądami, wizjami.

Jak się wydaje zadania zlecone podmiotom zarówno administracji rządowej, jak i samorządowej mają wymiar m.in.:

- profilaktyczny,
- ochronny,
- interdyscyplinarny.

Odnosnie do wytycznych, do których wydania zostały zobowiązane niektóre z podmiotów, ich realizacja nastąpił poprzez wydanie:

1. Wytycznych ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego z dnia 17 października 2014 r. do prowadzenia szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014-2015 na podstawie art. 8, pkt 5 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr. 180. poz. 1493, z późn. zm.)¹¹⁶
2. Wytycznych Prokuratora Generalnego z dnia 1.04.2014 r. dotyczących zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie¹¹⁷

---

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 110.

¹¹⁵ Tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 239, z późn. zm.

¹¹⁶ <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/ogolne/akty-prawne-i-inne-dokumenty/> (dostęp *online* na 24.09.2016 r.).

¹¹⁷ *Ibidem*.

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

U.p.p.r. przyjmując za główny cel tworzenie warunków skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie w art. 10 nakłada na Radę Ministrów dwa obowiązki. Pierwszy z nich dotyczy przyjęcia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, określającego szczegółowe działania w zakresie:

- 1) zapewnienia ochrony i udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie;
- 2) oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie;
- 3) podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie oraz promowania metod wychowawczych bez użycia przemocy;
- 4) upowszechniania informacji o możliwościach i formach udzielania pomocy zarówno osobom dotkniętym przemocą, jak i stosującym przemoc w rodzinie.

Drugi obowiązek jest z nim skorelowany – nakłada zobowiązanie do złożenia corocznie Sejmowi i Senatowi, w terminie do dnia 30 września, sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Jednocześnie ze stworzeniem ww. Programu został nałożony obowiązek jego realizacji, który na szczeblu centralnym ma za zadanie realizować Krajowy Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, natomiast na szczeblu województwa Wojewódzki Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Dotychczas zostały przyjęte dwa Programy Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie:

1. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2006-2016 (jako załącznik do uchwały nr 162/2006 Rady Ministrów z dnia 25 września 2006 r. w sprawie Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.
2. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (jako załącznik do uchwały nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 (M.P. poz. 445).

Ustawodawca nie przesądził o formie, w jakiej powinien zostać uchwalony Krajowy Program. Decyzja o przyjęciu go jako załącznika do uchwały Rady Ministrów spowodowała, że jest on aktem prawa wewnętrznego, a zatem wiąże jedynie jednostki organizacyjne podporządko-

wane Radzie Ministrów. Mimo to osoby, które stworzyły projekt przyjęty następnie przez Radę Ministrów, uzasadniały, że nie ma potrzeby uchwalania Programu w formie, np. rozporządzenia (czyli aktu prawa powszechnie obowiązującego), gdyż realizacja Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie będzie się odbywała poprzez ustawy, np. k.k., k.r.o. czy u.o.p.¹¹⁸.

Warte z punktu widzenia zapoznania się z polityką państwa wobec przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest przytoczenie celów, dla których realizacji powstał ww. program. Składają się na niego cel główny w postaci zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenia skali tego zjawiska w Polsce oraz cele szczegółowe: zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie, zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług. Trzeba przyznać, że obszary, kierunki i działania PPPwR, do których należą:

1. profilaktyka i edukacja społeczna,
2. ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie,
3. oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie,
4. podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,

nie tylko odpowiadają obszarom zagadnienia przemocy w rodzinie, jakie zostały wyznaczone przez u.p.p.r., ale również należą do obszarów szczególnie istotnych, dlatego za celowe należy uznać ich wyróżnienie w Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, gdyż w ten sposób została zachowana pewna ciągłość i konsekwencja w sposobie walki z przemocą domową.

Zespół Monitorujący do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Zespół Monitorujący został powołany na podstawie art. 10a zm. u.p.p.r. jako organ opiniodawczo-doradczy ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Jego kadencja trwa 3 lata. Katalog zadań, dla których realizacji został powołany Zespół, jest otwarty, natomiast ustawodawca wskazał w szczególności na następujące obszary: inicjowanie

---

¹¹⁸ S. Spurek, *Przeciwdziałanie... op. cit.*, s.157.

i wspieranie działań mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie; monitorowanie działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; wyrażanie opinii w sprawach dotyczących stosowania ustawy oraz inicjowanie zmian przepisów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; wyrażanie opinii w przypadku sporów między organami administracji publicznej a organizacjami pozarządowymi realizującymi zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; wyrażanie opinii w sprawach zadań publicznych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz w sprawach zlecenia tych zadań do realizacji przez zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze; opracowanie standardów pomocy ofiarom przemocy w rodzinie i pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie; tworzenie, we współpracy zespołami interdyscyplinarnymi i grupami roboczymi, mechanizmów informowania o standardach udzielania pomocy ofiarom przemocy w rodzinie i pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie; upowszechnianie wyników monitoringu działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Członków Zespołu, którego przewodniczącym jest Krajowy Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, powołuje minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. W skład zespołu wchodzi:

- 1) Krajowy Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- 2) siedmiu przedstawicieli organów administracji rządowej i jednostek im podległych lub przez nie nadzorowanych powołanych spośród osób zgłoszonych przez te organy i osób kierujących tymi jednostkami;
- 3) pięciu przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego powołanych spośród osób zgłoszonych przez stronę samorządową w Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego;
- 4) dziesięciu przedstawicieli organizacji pozarządowych, związków i porozumień organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych powołanych spośród osób zgłoszonych przez te podmioty.

Aby zapewnić możliwość skutecznego i sprawnego działania słuźnie ustawodawca w u.p.p.r. umieścił art. 10d, na mocy którego organy administracji rządowej oraz podległe im państwowe jednostki organizacyjne, na wniosek przewodniczącego, udzielają Zespołowi wszechstronnej pomocy przy wykonywaniu jego zadań, a w szczególności przedstawiają niezbędne informacje lub dokumenty.

Zespół interdyscyplinarny i grupa robocza

W ramach nowelizacji z 2010 r. do u.p.p.r. wprowadzono przepisy dotyczące zespołów interdyscyplinarnych oraz procedury Niebieskiej Karty.

Jedną z form realizowania przez gminę zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest możliwość pracy w zespole interdyscyplinarnym. Według definicji stworzonej na potrzeby informacji z wyników kontroli przeprowadzonej przez Najwyższą Izbę Kontroli „Pomoc osobom dotkniętym przemocą domową” zespół interdyscyplinarny to grupa specjalistów podejmująca współpracę w celu udzielenia pomocy osobom lub rodzinom znajdującym się w kryzysie i dotkniętym problemem przemocy. Celem głównym zespołu interdyscyplinarnego jest efektywna współpraca instytucji i organizacji na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy domowej poprzez:

- diagnozowanie problemu przemocy domowej,
- podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą domową mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku,
- inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą domową,
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym,
- inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc domową oraz
- realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie¹¹⁹.

Tryb i sposób powoływania i odwoływania członków zespołu interdyscyplinarnego oraz szczegółowe warunki jego funkcjonowania są określone przez radę gminy w uchwale. Skład zespołu interdyscyplinarnego prezentują tabela 17.

---

¹¹⁹ Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli. *Pomoc osobom dotkniętym przemocą domową*, Warszawa 2016, s. 5.

Tabela 17. Skład zespołu interdyscyplinarnego

Skład zespołu interdyscyplinarnego		
członkowie obligatoryjni		członkowie fakultatywni
powoływani przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta przedstawiciele:	kuratorzy sądowi	1. prokuratorzy 2. przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie
1. jednostek organizacyjnych pomocy społecznej 2. gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych 3. Policji 4. oświaty 5. ochrony zdrowia 6. organizacji pozarządowych		

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dz.U. z 2015 r. poz. 1380.

W skład zespołów interdyscyplinarnych jako przedstawiciele z ramienia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej wchodzi osoby delegowane przez ośrodek pomocy społecznej (w przypadku gminy), powiatowe centrum pomocy rodzinie (w przypadku powiatu) oraz regionalny ośrodek polityki społecznej (w przypadku województwa). Ze względu na mało precyzyjne określenia „przedstawiciel oświaty” oraz „przedstawiciel ochrony zdrowia” mogą pojawić się pewne wątpliwości, kogo należałoby rozumieć po tych pojęciach. Jak wyjaśnia S. Spurek - co do zakresu oświaty – pod tym terminem należy rozumieć wszelkie placówki publiczne i niepubliczne składające się na polski system szkolnictwa (począwszy od przedszkoli przez gimnazja, placówki artystyczne, młodzieżowe ośrodki wychowawcze aż po biblioteki pedagogiczna i kolegia pracowników służb społecznych). Trafne wydaje się być spostrzeżenie o tym, że za przedstawiciela można uważać nauczyciela czy wychowawcę. Natomiast odnośnie do zakresu ochrony zdrowia Autorka stawia tezę, że u.p.p.r. nie stoi na przeszkodzie powołania w skład zespołu interdyscyplinarnego kogoś innego niż lekarz, pielęgniarka czy pielęgniarka środowiskowa¹²⁰. Także i taki pogląd zasługuje na aprobatę, zwłaszcza, gdy weźmie się pod uwagę, że w skład zespołu mogą wejść, np. ratownicy medyczni, którzy w przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie związanej z brutalną formą przemocy fizycznej, mogą zostać wezwani na miejsce. Uczestnictwo ratowników byłoby cenne dla prac zespołu, jeśli opierałoby się na posiadanej wiedzy medycznej oraz doświadczeniu.

¹²⁰ S. Spurek, *Przeciwdziałanie... op. cit.*, s. 137-138.

By doprowadzić do sprawnego działania zespołu jego posiedzenia odbywają się w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na trzy miesiące, a za obsługę organizacyjno-techniczną odpowiada ośrodek pomocy społecznej. Słusznym posunięciem ustawodawcy było nadanie zespołowi uprawnień do tworzenia grup roboczych w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że w żaden sposób nie dokonano wyznaczenia podziału, jaki rodzaj czynności powinien wykonywać zespół, a jaka grupa robocza, co może prowadzić do wystąpienia dwóch rodzajów sytuacji: nałożenia się na siebie działań podjętych przez zespół i grupę (spór kompetencyjny pozytywny) albo niepodjęcia żadnych działań z powodu przekonania, że inny organ/instytucja/służba powinna się tym zagadnieniem zająć (spór kompetencyjny negatywny) – tabela 18.

Tabela 18. Skład grupy roboczej

Skład grupy roboczej	
członkowie obligatoryjni	członkowie fakultatywni
1. jednostek organizacyjnych pomocy społecznej 2. gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych 3. Policji 4. oświaty 5. ochrony zdrowia	1. kuratorzy sądowi prokuratorzy 2. przedstawiciele innych podmiotów 3. specjaliści w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dz.U. z 2015 r. poz. 1380.

Wykonywanie zadań przez członków zespołu interdyscyplinarnego oraz grup roboczych odbywa się w ramach obowiązków służbowych lub zawodowych. Prace toczące się w ramach grup roboczych są prowadzone w zależności od potrzeb dwojakiemu rodzaju: po pierwsze zgłaszanych przez zespół interdyscyplinarny, po drugie wynikających z problemów występujących w indywidualnych przypadkach. Do obowiązków zespołu interdyscyplinarnego należy realizacja działań określonych w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie – tabela 19.

Tabela 19. Rodzaje zadań wykonywanych przez zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze

zadania zespołu interdyscyplinarnego w szczególności	zadania grupy roboczej w szczególności
integrowanie i koordynowanie działań obligatoryjnych i fakultatywnych członków zespołu interdyscyplinarnego, np. przez: 1) diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie; 2) podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku; 3) inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie; 4) rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym; 5) inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.	1) opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie; 2) monitorowanie sytuacji rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz rodzin zagrożonych wystąpieniem przemocy; 3) dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz efektów tych działań.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dz.U. z 2015 r. poz. 1380.

Zasadne jest zwrócenie uwagi na to, że wśród podmiotów, których działania powinien integrować i koordynować zespół interdyscyplinarny nie zostali wymienieni kuratorzy sądowi. Wydaje się, że brakuje podstaw, dla których mieliby oni zostać wyłączeni z ww. grona. Kontrowersje budzi uprawnienie członków zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych do przetwarzania danych ofiar i sprawców dotyczących stanu zdrowia, nałogów, skazań, orzeczeń o ukaraniu, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, dokonywane bez ich zgody i wiedzy. Z tego względu u.p.p.r. nakłada na członków obowiązek zachowania poufności wszelkich informacji i danych (w tym także po ustaniu członkostwa w zespole czy grupie) oraz zobowiązuje do złożenia odpowiedniego oświadczenia dotyczącego zachowania tych danych w poufności oraz znajomości przepisów o odpowiedzialności karnej za udostępnienie danych osobowych lub umożliwienie do nich dostępu osobom nieuprawnionym. Takie oświadczenie zostaje odebrane przed dopuszczeniem danej osoby do wykonywania czynności. Podkreślenia wymaga, że jest to uprawnienie o ogromnym zakresie (nie tylko ze względu na liczbę osób mających realny dostęp do ww. informacji, ale przede wszystkim z powodu rodzaju danych, które dotyczą wrażliwych kwestii w postaci, np. stanu zdrowia), to jednak w kontekście możliwości zebrania wiadomo-

ści, które mogą przyczynić się do skuteczniejszego przeciwdziałania przemocy, można postawić tezę, że takie szerokie podmiotowo i przedmiotowo prawo jest proporcjonalne do zamierzonego celu.

Procedura „Niebieskie Karty”

U.p.p.r. ustanowiła przepis, na mocy którego podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”. Co istotne do jej wszczęcia nie jest wymagana zgoda osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Trzeba uznać to za właściwe rozwiązanie, biorąc pod uwagę, że niejednokrotnie ofiara przemocy na skutek strachu przed zemstą sprawcy przemocy w rodzinie, próby bagatelizowania aktu przemocy czy innych okoliczności, nie sama nie zgłaszałyby chęci wszczęcia postępowania lub też byłaby przeciwna, gdyby inna osoba chciałaby to zrobić. Procedurę „Niebieskie Karty” należy rozumieć jako ogół czynności podejmowanych i realizowanych w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Art. 9d u.p.p.r. ustala, że powinny być one inicjowane przez przedstawicieli:

- 1) jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- 2) gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- 3) Policji,
- 4) Oświaty,
- 5) ochrony zdrowia.

Ustawa przesądza o trzech drogach wszczęcia postępowania: pierwszej w przypadku powzięcia przez jednego z ww. przedstawicieli, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny, drugiej w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub trzeciej w wyniku zgłoszenia dokonanego przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie. Każdorazowo wszczęcie procedury następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta”.

Realizacja procedury „Niebieskie Karty” jest możliwa dzięki oparciu funkcjonowania biorących w niej udział podmiotów o zasadę współpracy. Wśród jednego z kluczowych jej przejawów wskazać można na przekazywanie informacji przez przedstawicieli o podjętych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego. Z jednej strony na pochwałę zasługuje, że zapewnia to większą przejrzystość i interdyscyplinarne podejście do zagadnienia przemocy. Zasadniczą jednak wadą takiego podejścia jest nadmierne wydłużenie czasu wykonania pewnych czynności oraz nadmierne obciążenie obowiązkami przewodniczącego ZI.

W ust. 5 art. 9d Rada Ministrów została zobligowana do wydania rozporządzenia, w którym miała określić procedurę „Niebieskie Karty” oraz wzory formularzy „Niebieska Karta” wykorzystywanych przez przedstawicieli w jej trakcie. Wytyczne ustawowe zwracały przy tym szczególną uwagę na skuteczność działań i dobro osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Delegacja ustawowa została wypełniona przez rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”¹²¹.

Rozporządzenie określa poszczególne etapy procedury, na które składają się¹²²:

1. wszczęcie procedury,
2. opracowanie indywidualnego planu pomocy,
3. oddziaływanie na sprawcę przemocy w rodzinie,
4. realizacja indywidualnego planu pomocy,
5. ewentualne zdarzenia niebezpieczne w trakcie procedury „Niebieskie Karty”,
6. zakończenie procedury – rysunek 1.

Przepisy wskazują również obowiązki ciążące na przedstawicielach organów, instytucji i służb. Jako załączniki dołączone zostały wzory formularzy „Niebieska Karta” – tabela 20.

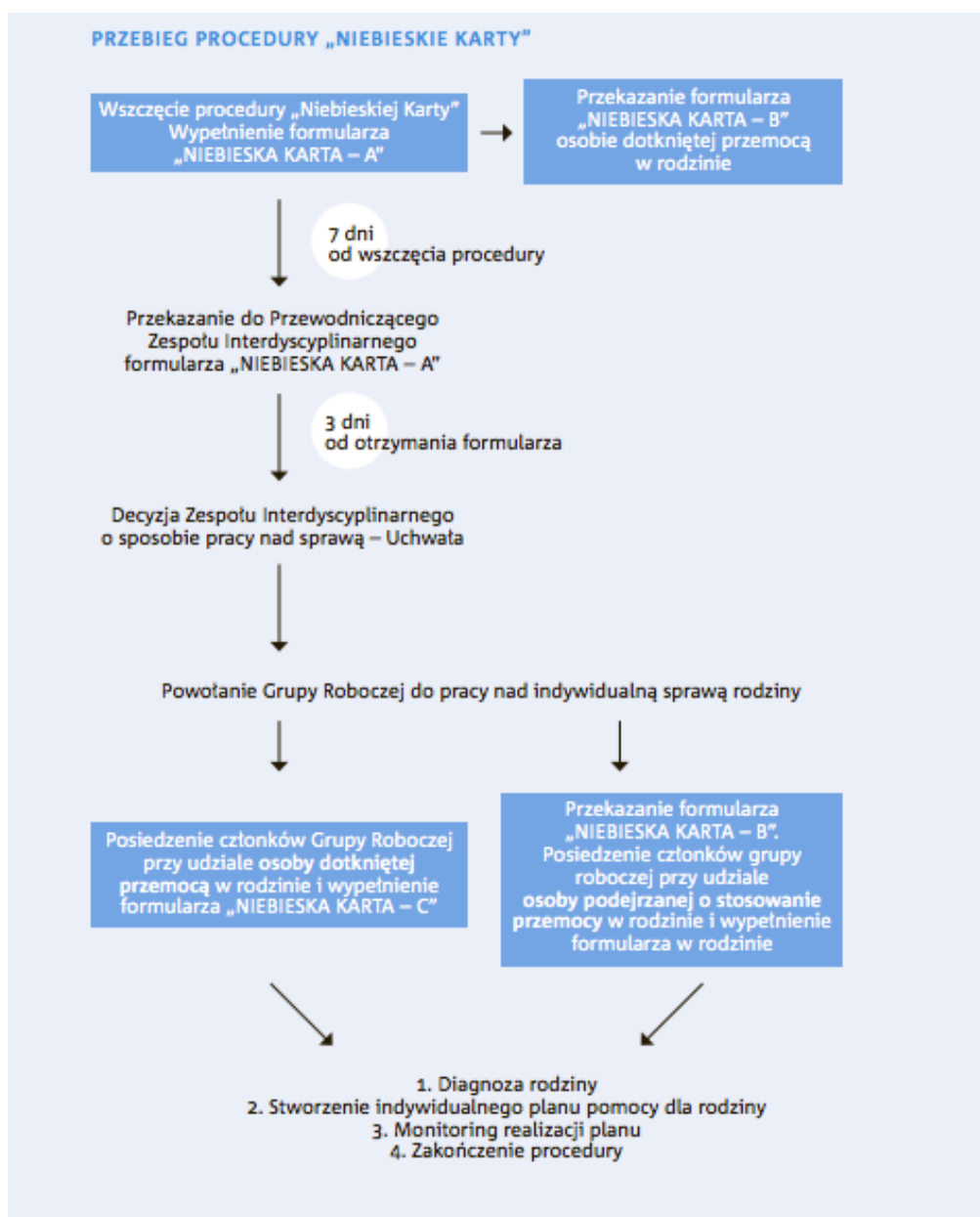
Tabela 20. Rodzaje formularzy „Niebieskiej Karty”

Niebieska Karta A	Karta wszczynająca procedurę NK, zawierająca informacje o sytuacji osoby/ rodziny dotkniętej przemocą. Kartę może wypełnić: przedstawiciel pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia
Niebieska Karta B	Zawiera informacje prawne i praktyczne przydatne dla osoby doznającej przemocy domowej. Przekazywana osobie pokrzywdzonej przez wszczynającego procedurę.
Niebieska Karta C	Zawiera diagnozę sytuacji oraz indywidualny plan pomocy dla osoby krzywdzonej. Karta jest wypełniana przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą.
Niebieska Karta D	Zawiera diagnozę sytuacji osoby stosującej przemoc, działania w stosunku do tej osoby oraz zobowiązania przez nią podjęte. Karta jest wypełniana przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacja... op. cit.*, s. 4.

¹²¹ Dz.U. Nr 209, poz. 1245.

¹²² Pogotowie Niebieska Linia oraz Instytut Psychologii Zdrowia PTP na zlecenie i we współpracy z Najwyższą Izbą Kontroli, *Co warto wiedzieć o procedurze „Niebieskie Karty”*, Warszawa 2015, s. 6.

Rysunek 1. Przebieg procedury „Niebieskie Karty”

Źródło: J. Podlewska, *Uwaga dziecko! Realizacja procedury „Niebieskie Karty” w sytuacji przemocy w rodzinie wobec dziecka. Poradnik dla członków zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych*, Fundacja Dzieci Niczyje, 2013, s. 17.

Dane zestawione w tabeli 21 wskazują, że z roku na rok zwiększa się liczba wszczętych procedur „Niebieskiej Karty”. Powodem takiego stanu rzeczy może być m.in. większa świadomość ofiar w zakresie przysługujących im praw, większa wiedza dotycząca form przemocy zachodzącej

w rodzinie wśród przedstawicieli instytucji/służb przekładająca się na wszczynanie procedur ukierunkowanych na ochronę ofiar czy wreszcie wyższy stopień uwrażliwienia na problemy innych osób.

Tabela 21. Liczba sporządzonych „Niebieskich Kart – A” przez przedstawicieli poszczególnych podmiotów wszczynających procedurę w latach 2011-2014

Lata	2011*	2012	2013	2014
Jednostki organizacyjne pomocy społecznej		10 800	12 114	13 606
Policja		50 236	57 902	77 808
Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych		820	813	694
Oświata		1 473	1 671	6 358
Ochrona zdrowia		491	627	627
Razem	18 857	63 820	73 119	99 093

*W roku 2011 dane dotyczące „Niebieskiej Karty-A” były wypełnione tylko przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

Źródło: *Sprawozdanie... op. cit.*, s.100.

Zdecydowaną przewagę w liczbie zakładanych Kart ma Policja (79%). Prawdopodobnie wynika to z faktu, iż po pierwsze to policjanci interweniują w trakcie zdarzeń mających znamiona przemocy w rodzinie i oni często jako ich naoczni świadkowie decydują o wszczęciu postępowania, a po drugie ofiary w przypadku, gdy chcą uzyskać pomoc w większości decydują się udać na Policję i tam złożyć zeznania i opowiedzieć o swoich cierpieniach. Nie dziwi również relatywnie duża liczba procedur wszczętych w ośrodkach pomocy społecznej (14%) oraz oświacie (6%).

Podsumowanie

Działania podejmowane przez organy administracji samorządowej i rządowej ukierunkowane na przeciwdziałanie przemocy występującej w rodzinie wynikają z u.p.p.r. Na podstawie analizy przepisów można wysnuć wnioski, że na poszczególne podmioty nałożone zostały obowiązki w głównej mierze skupiające się na działaniach profilaktycznych oraz zapewniających możliwie jak najlepszą ochronę ofiarom. Bez wątpienia jedynym z instrumentów mających przyczynić się do zwiększenia opieki nad osobami doświadczającymi przemocy jest procedura „Niebieskie Karty”, która zakłada interdyscyplinarne podejście do próby rozwiązania problemu przemocy poprzez zapewnienie udziału w zespołach przedstawicieli różnych organów, instytucji i służb.

ZAKOŃCZENIE

Zjawisko przemocy w rodzinie stanowi pod wieloma względami skomplikowane zagadnienie. Począwszy od problemów z ustaleniem definicji przemocy, która w najbardziej adekwatny sposób odpowiadałaby na potrzeby osób i organów ją stosujących, przez kłopoty z ocenieniem, czy dane zjawisko spełnia kryteria pozwalające je zakwalifikować do przemocy domowej, zawłości związane diagnozowaniem oraz często sprzecznymi odczuciami opinii społecznej, kończąc na systemie prawnym, który niejednokrotnie nie przystaje do otaczającej go rzeczywistości.

Mimo tego, to właśnie przepisy prawne oraz zawarte w nich normy stanowią instrument zabezpieczający prawa i interesy osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Polski ustawodawca zdając sobie sprawę jak ważne jest podejmowanie czynności ukierunkowanych na zapobieganie i zwalczanie przemocy nie tylko wprowadził pojedyncze przepisy służące ochronie ofiar przemocy domowej do kodeksu karnego czy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, ale również poświęcił tej materii specjalnie dedykowany akt prawny w postaci *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. By móc sprostać oczekiwaniom ustawa ta też była poddawana nowelizacjom.

W powszechnej opinii panuje przekonanie, że polskie prawo dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie w ogólnym rozrachunku może zostać ocenione jako dobre. Jak podkreślają liczne opracowania, np. przygotowywane przez Fundacje Centrum Praw Kobiet problem związany z przemocą domową dotyczy nie rozwiązań prawnych, ale sposobu ich realizacji¹²³. Rzeczywiście w powyższej tezie można odnaleźć nieco racji. Podejmując się próby analizy zagadnień prawnych dotyczących przemocy można stwierdzić, że w ujęciu czysto teoretycznym regulacje zawarte w obowiązujących aktach prawnych – chociaż niedoskonałe – w niektórych przypadkach mogą stanowić podstawę do skutecznej walki z przemocą w rodzinie.

Niestety realia w znaczny sposób odbiegają od wizji wytworzonej przez sam system prawa. Dowodem na to niech będzie *Informacja o wynikach kontroli. Pomoc osobom dotkniętym przemocą domową* pochodząca z 2016 r. Dokument jako główną wadę niepowodzeń związanych z walką z przemocą w rodzinie wskazuje małą skuteczność dostępnych środków ochrony. Wśród licznych ułomności na pierwszy plan wysuwają się:

- ograniczone możliwości odizolowania sprawców przemocy od pokrzywdzonych,

---

¹²³ *Przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci*, Fundacja Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2000, s. 13.

- niewystarczająca pomoc specjalistyczna,
- zbyt duże obciążenie pracą zespołów interdyscyplinarnych, które dodatkowo mają niejasny charakter prawny,
- mała ilość szkoleń dla pracowników jednostek zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy,
- brak doświadczenia osób pracujących w miejscach pomocy¹²⁴,
- niedostosowanie procedur (zwłaszcza formularzy „Niebieskie Karty”) do potrzeb,
- niedochowywanie terminów wyznaczonych do realizacji czynności (co ma o tyle negatywny charakter, że w przypadku przemocy pożądane jest jak najszybsze interweniowanie w celu niedopuszczenia do wystąpienia trudnych/niemożliwych do odwrócenia skutków),
- niepełna pomoc w sytuacjach kryzysowych – zbyt mała liczba ośrodków wsparcia, specjalistycznych ośrodków wsparcia czy ośrodków interwencji kryzysowej (często jest to związane z niewystarczającymi środkami finansowymi),
- niepełne poradnictwo,
- źle funkcjonujące oddziaływania korekcyjno-edukacyjne oraz problemy z prowadzeniem zajęć, odpowiednią liczbą cykli i terminów,
- duża uznaniowość grup roboczych przy zakończeniu procedury „Niebieska Karta”,
- brak obowiązku monitorowania dalszych losów ofiar i sprawców po zakończeniu procedury NK,
- niepełne gminne programy przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- brak przeprowadzania ewaluacji w świetle celów programów,
- niepodejmowanie działań na rzecz rozbudowy systemu wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- brak wystarczających środków (brak wsparcia ze strony budżetu państwa)¹²⁵.

Wymienione wyżej mankamenty to tylko część nieprawidłowości stwierdzonych przez Najwyższą Izbę Kontroli. Niestety, ale przedstawionym zarzutom nie można odmówić słuszności. Niezwykle cenne jest również zwrócenie uwagi na opinie na temat prawa i jego wad wyrażone przez osoby zawodowo stykające się z problemem przemocy w rodzinie (np. funkcjonariuszy Policji, pracowników ośrodków pomocy społecznej itp.). Według 43% badanych obecny kształt u.p.p.r. powinien zostać poddany modyfikacji, 21% osób stwierdziło, że ustawa nie wymaga zmian,

---

¹²⁴ Wg *Informacji*, aż 36% osób pracujących w zespołach interdyscyplinarnych i grupach roboczych nie miało wcześniej kontaktu z tematyką przemocy, *Informacja... op. cit.*, s. 14.

¹²⁵ *Informacja...*, s. 10-27.

a 36% wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”¹²⁶. Osoby, które zwróciły uwagę na potrzebę wprowadzenia zmian, wskazywały, że:

- „należy doprecyzować, iż grupa robocza powinna być powoływana w składzie adekwatnym do problemów zdiagnozowanych w danej rodzinie” (49%);
- „należy rozszerzyć katalog osób, u których można umieścić dziecko, jeśli musi być odebrane z rodziny, o osoby zaprzyjaźnione, np. dalszych sąsiadów czy dalszą rodzinę” (31%);
- „należy rozszerzyć katalog osób uprawnionych do wszczynania procedury „Niebieskie Karty” (11%);
- należy „doprecyzować, iż organizacja pozarządowa, wchodząca w skład zespołu interdyscyplinarnego, powinna w swoich statutowych zadaniach mieć uwzględnioną działalność na rzecz rodzin” (9%)¹²⁷.

W sposób nieco mniej krytyczny ankietowani odnosili się do prawa karnego, gdyż 33% respondentów stwierdziło, że należy poddać nowelizacji kodeks karny/kodeks postępowania karnego. 18% uważa takie działanie za niepotrzebne, a 49 % nie ma zdania na ten temat¹²⁸.

Wśród propozycji zmian k.k. znalazły się:

- izolacja sprawcy przemocy,
- wyższe kary dla sprawców przemocy w formie odrobienia prac społecznych na rzecz państwa,
- większe uprawnienia dla grup roboczych - powinny stać się stroną w postępowaniu,
- egzekwowanie postanowień sądu dot. przymusowego udziału w programach korekcyjno – edukacyjnych,
- surowsze kary dla osób podejrzanych o stosowanie przemocy w rodzinie¹²⁹.

Ostatnią kwestią, jaką zdecydowanie warto podkreślić stosunek społeczeństwa do zagadnienia korzystania z pomocy. Wydaje się, że można mówić o skutecznym i wartościowym systemie środków prawnych chroniących ofiarę, gdy w sytuacji wystąpienia przemocy, osoba, która jej doświadczyła nie ma obaw przed skorzystaniem ze wsparcia instytucjonalnego. Jak wynika badań z przeprowadzonych w 2014 r. trzech na czterech

---

¹²⁶ *Raport. Ocena efektywności systemu przeciwdziałania przemocy przez profesjonalistów. Wyniki badań: WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (2014 r.) w ramach Projektu pn. „Rodzina polska wolna od Przemocy” dla Programu Operacyjnego PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014, 2014, s. 110.*

¹²⁷ *Ibidem*, s. 111.

¹²⁸ *Ibidem*, s. 111.

¹²⁹ *Ibidem*, s. 116.

(73,4%) badanych odpowiedziało (odpowiedzi ofiar, sprawców i świadków), że w przypadku wystąpienia przemocy fizycznej nie skorzystało z żadnej formy pomocy. Pozostali ankietowani (26,6%) korzystali z różnych form, przy czym najwięcej osób z pomocy Policji – 18,1% wskazań¹³⁰. W przypadku przemocy psychicznej 74,7% osób zaprzeczyło, jakoby miało skorzystać z pomocy, z pozostałych korzystających 13% po pomoc zwróciło się na Policję. W obydwu przypadkach liczba osób, która nie zdecydowała się na zasięgnięcie pomocy jest zdecydowanie wyższa. Przyczyn takiego stanu rzeczy może być kilka, np. strach, wstyd, obawa przed wyśmianiem. Wskazówkę w tym, dlaczego respondenci nie chcieli skorzystać z pomocy można znaleźć w odpowiedziach dotyczących skuteczności udzielanej pomocy – problem został całkowicie rozwiązany w 32,7% przypadkach przemocy fizycznej i 32,6% przemocy psychicznej. Z kolei na częściowe rozwiązanie problemu wskazało odpowiednio 35,3% i 44,5%, a całkowity brak skuteczności – 32,0% i 22,8%. A zatem bardzo prawdopodobne jest, że osoby, które doświadczyły przemocy nie chcą zwracać się z prośbą o pomoc, ponieważ nie wierzą w jej skuteczność.

Jak wynika z powyższych rozważań - konieczność wprowadzenia pewnych, przynajmniej częściowych zmian w obecnym systemie prawnym zdaje się być nieunikniona. Aby doprowadzić do zapewnienia możliwie najpełniejszego rodzaju ochrony potrzebne są:

- 1) gruntowna analiza zjawiska przemocy w odniesieniu do aktualnych problemów występujących w polskim społeczeństwie (szczególnie w kontekście opisywania nowych rodzajów przemocy, np. ekonomicznej, a wkrótce być może i elektronicznej);
- 2) poddanie dokładnemu przeglądowi przepisów najczęściej stosowanych w przypadku wystąpienia przemocy w rodzinie i próba ich aktualizacji
- 3) podjęcie niezbędnych działań legislacyjnych (w tym zwłaszcza wprowadzenie do części szczegółowej kodeksu karnego przestępstwa przemocy w rodzinie);
- 4) usprawnienie obecnie funkcjonujących procedur i programów;
- 5) zabezpieczenie większej ilości środków finansowych na badanie, zapobieganie i zwalczanie przemocy w rodzinie¹³¹;

---

¹³⁰ Diagnoza i porównanie skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz ocena efektywności działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie – Raport z badań ogólnopolskich. Wyniki badań PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, 2014 r., s. 109.

¹³¹ Zgodnie z danymi z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2016 przeznaczone na ten cel środki wyniosą 135 503 000 zł - Zob. *Krajowy... op. cit.*, s. 44.

6) dokładna ewaluacja będąca podstawą do wprowadzania koniecznych zmian.

Tylko w następstwie wielowymiarowych zmian i kompleksowego podejścia do tematyki przemocy domowej wskutek interdyscyplinarnych działań obejmujących również działania z zakresu prawa można faktycznie zmniejszyć występowanie przemocy w rodzinie.

Bibliografia

Literatura

- Bojakowska A., *Wybrane przestępstwa związane z problematyką przemocy w rodzinie*, [w:] *Problematyka przemocy w rodzinie. podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych*, E. Kowalewska –Borys (red), Difin SA, Warszawa 2012.
- Browne K., Herbert M., *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, PARPA, Warszawa 1999.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Czarkowska M., *Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji*, LexisNexis, Warszawa 2014.
- Danilewicz-Prokorym W., *Prawa ofiar przemocy w rodzinie z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego*, [w:] *Problematyka przemocy w rodzinie. podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych*, E. Kowalewska –Borys (red), Difin SA, Warszawa 2012.
- Dudka K., *Środki zapobiegawcze stosowane wobec sprawców przemocy w rodzinie*, WPP 2006, nr 2.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, 2013.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Lexis Nexis, Warszawa 2014.
- Herzberger S., *Przemoc domowa. Perspektywa psychologii społecznej*, PARPA, Warszawa 2002.
- Kowalewska-Borys E., *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, Difin SA, Warszawa 2015.
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie. Teoria a rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002.
- Mazur M., *Procedury prawne ochrony praw kobiet oraz dzieci przed przemocą domową. Poradnik dla pracowników socjalnych*, Wydawnictwo Verlag Dashofer Sp. z o.o., 2013.
- Olechnicki K., Załęcki P., *Słownik socjologiczny*, Wydawnictwo Graffiti BC, Toruń 1988.
- Olszewska A., *Przemoc w rodzinie. Prawo cywilne*, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, 2009.
- Podlewska J., *Uwaga dziecko! Realizacja procedury „Niebieskie Karty” w sytuacji przemocy w rodzinie wobec dziecka. Poradnik dla człon-*

- ków zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych*, Fundacja Dzieci Niczyje, 2013.
- Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994.
- Przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci*, Fundacja Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2000.
- Słownik współczesnego języka polskiego, t. 2, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1998.
- Spurek S., *Izolacja sprawcy od ofiary. Instrumenty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Wolters Kluwer Polska SA, 2013.
- Spurek S., *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2012.
- Stożek M., *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Instytut Psychologii Zdrowia. Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 2009.
- Wrona G., *Przemoc w rodzinie jako przestępstwo*, [w:] *Lekarzu, reaguj na przemoc! Przewodnik dla pracowników ochrony zdrowia*, red. S. Kluczyńska, G. Wrona, Instytut Łukasiewicza na zlecenie Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa – Kraków 2013.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483; sprost.: Dz.U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319; zm.: Dz.U. z 2006 r. Nr 200, poz. 1472 oraz z 2009 r. Nr 114, poz. 946).
- Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 961).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 2082, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 380, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r. poz. 101, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 355, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 1137)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.)

- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 930).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 1390).
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 28, poz. 146) .
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 283).
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 roku w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjnych (Dz.U. Nr 50, poz. 259).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. Nr 209, poz. 1245).
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (jako załącznik do uchwały nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 (M.P. poz. 445).

Orzeczenia i uchwały

- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 roku VI KZP 13/75.
- Wyrok TK z dnia 11 maja 2005 r., sygn. akt K 18/04.
- Wyrok TK z 11 maja 2007 r., sygn. akt K 2/07.

Źródła internetowe

Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców . WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (2014 r.) w ramach Projektu pn. „Rodzina polska wolna od Przemocy” dla Programu Operacyjnego PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014.

Badanie dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci. Raport z badania TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej

http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/dzieci_spol.pdf

Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce wobec kobiet i wobec mężczyzn. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1-2010_%20Raport-ogolnopolski_K-M_01-03-11.pdf

<http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>

http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Pomoc%20spoleczna/przemoc%20w%20rodzinie/RC1-3.pdf

<http://www.mpips.gov.pl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie-nowa/ogolne/diagnoza-zjawiska-przemocy-w-rodzinie-w-polsce/>

<http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/7-przemoc-a-agresja>

<http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy>

<http://www.niebieskalinia.pl/edukacja/podstawowe-informacje-o-przemocy/definicje>

<http://www.prawnikwpomocyspolecznej.pl/Obdukcja-vs-zaswiadczenie-lekarskie.html>

<https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/osoby-dotkniete-przemoca-w-rodzinie/materialy-informacyjne/informator-dla-osob-dotknietych-przemoca-w-rodzinie/>

<https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/osoby-stosujace-przemoc-w-rodzinie/programy-oddzialywan/>

<https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/osoby-stosujace-przemoc-w-rodzinie/programy-oddzialywan/news,5572,formy-sposoby-i-czas-prowadzenia-programu.html>

<https://www.niebieskalinia.pl/attachments/article/4132/zalacznik2-dokpppwr.pdf>

<https://www.nik.gov.pl/plik/id,10943,vp,13290.pdf>

Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli. Pomoc osobom dotkniętym przemocą domową, Warszawa 2016

Informator dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie (opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości i Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej), Warszawa 2015,

Lewoc M., *Przemoc w rodzinie - Działanie prokuratury i orzecznictwo sądów powszechnych oraz działania Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym dotyczące ochrony osoby pokrzywdzonej oraz oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców tego typu przestępstw (prezentacja)*

Opinia prawna do propozycji zmian do rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (dr 3639) zaproponowanych na posiedzeniu podkomisji nadzwyczajnej,
<http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk4.nsf/Opwsdr?OpenForm&3639>

Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej,
http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/wyniki_badan_13.11.07.pdf

Raport. Ocena efektywności systemu przeciwdziałania przemocy przez profesjonalistów. Wyniki badań: WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (2014 r.) w ramach Projektu pn. „Rodzina polska wolna od Przemocy” dla Programu Operacyjnego PL 14 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014, 2014,
https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Pomoc%20spoleczna/przemoc%20w%20rodzinie/RC3.pdf

Słyk J., Odbieranie dzieci rodzicom na podstawie art. 12a ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Warszawa 2015,
https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_S%C5%82yk%20J._Odbieranie%20dzieci%20rodzicom%20na%20podstawie%20art%2012a%20ustawy%20z%20dn.29%20lipca%202005%20r.%20o%20przeciwdzia%C5%82aniu%20przemocy%20w%20rodzinie.pdf

Sprawozdanie z realizacji krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r., Warszawa 2015

Załącznik nr 2 do Krajowego Programu Przeciwdziałania w Rodzinie,
<https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/ogolne/dzialania-organow-scgiania-ochrony-praworzadnosci-i-wymiaru-sprawiedliwosci/>

Przydatne materiały

Informatory, broszury, karty informacyjne

Informator dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie

(opracowanie: Ministerstwo Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, 2015 r.)

Informator dla sędziów, prokuratorów i kuratorów sądowych dotyczący przeciwdziałania przemocy w rodzinie

(opracowanie: Ministerstwo Sprawiedliwości, 2014 r.)

Karta informacyjna dla osoby stosującej przemoc w rodzinie

(opracowanie: Ministerstwo Sprawiedliwości wraz z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej oraz Komendą Główną Policji, 2013 r.)

Karta informacyjna dla dozorowanego sprawcy przemocy w rodzinie

(opracowanie: Ministerstwo Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, 2014 r.)

Karta informacyjna dla osoby skazanej za przemoc w rodzinie

(opracowanie: Ministerstwo Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej oraz Centralnym Zarządem Służby Więziennej, 2014 r.)

Co warto wiedzieć o procedurze „Niebieskie Karty”

(opracowanie: Pogotowie Niebieska Linia oraz Instytut Psychologii Zdrowia PTP na zlecenie i we współpracy z Najwyższą Izbą Kontroli, 2015 r.)

Strony internetowe

- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie-nowa/
- Ministerstwo Sprawiedliwości, www.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/
- Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, niebieskalinia.pl
- pokrzywdzeni.gov.pl

Pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie

- Telefoniczna Poradnia Prawna i Psychologiczna dla Pokrzywdzonych Przepięstwem 22 668-70-00
- Poradnia e-mail dla Pokrzywdzonych Przepięstwem:

- prawna - prawnicy@niebieskalinia.pl
- psychologiczna - poradnia@niebieskalinia.pl
- Konsultacje *online* (przez komunikator internetowy)
- Termin konsultacji ustalany jest indywidualnie
- przez sekretariat Pogotowia Niebieska Linia, tel.: 22 824-25-01

Spis rysunków

Rysunek 1. Przebieg procedury „Niebieskie Karty”	113

Spis tabel

Tabela 1. Rodzaje przemocy i ich przykładowe formy	17
Tabela 2. Badania wykonane na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki w latach 2007-2015, których przedmiotem była analiza zjawiska przemocy w rodzinie.....	24
Tabela 3. Procentowy udział liczby przypadków przemocy, którym towarzyszyło występowanie alkoholu.....	34
Tabela 4. Ocena skuteczności udzielonej pomocy	36
Tabela 5. Zakres zmian wprowadzonych do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przez jej poszczególne nowelizacje	48
Tabela 6. Podział i przykłady „najbliższych osób” ze względu na rodzaj więzów	55
Tabela 7. Podział i przykłady „innych osób zamieszkujących i gospodarujących” ze względu na możliwe konfiguracje.....	56
Tabela 8. Przepisy Konstytucji RP mające szczególne znaczenie w kontekście uprawnień przysługujących osobom dotkniętym przemocą w rodzinie.....	63
Tabela 9. Rodzaje przestępstw możliwych do zakwalifikowania jako przemoc w rodzinie	69
Tabela 10. Dane w zakresie liczby i płci osób skazanych oraz osób pokrzywdzonych poszczególnymi rodzajami przestępstw, kwalifikujących się jako przemoc w rodzinie wg art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.....	74
Tabela 11. Środki przysługujące na gruncie k.k. oraz k.p.k. służące izolacji sprawcy od pokrzywdzonego	77
Tabela 12. Przykładowe uprawnienia przysługujące pokrzywdzonemu... 79	
Tabela 13. Możliwości ochrony prawnej osób dotkniętych przemocą – prawo cywilne.....	81
Tabela 14. Szczególna regulacja dotycząca możliwości odebrania dziecka – art. 12a u.p.p.r.	88
Tabela 15. Liczba osób uczestniczących w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w latach 2007-2014	98
Tabela 16. Podmioty i odpowiadające im obowiązki ustalone na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	101
Tabela 17. Skład zespołu interdyscyplinarnego.....	108
Tabela 18. Skład grupy roboczej.....	109

Tabela 19. Rodzaje zadań wykonywanych przez zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze	110
Tabela 20. Rodzaje formularzy „Niebieskiej Karty”	112
Tabela 21. Liczba sporządzonych „Niebieskich Kart – A” przez przedstawicieli poszczególnych podmiotów wszczynających procedurę w latach 2011-2014.....	114

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ofiar przemocy objętych procedurą „Niebieskiej Karty” w latach 2012-2014.....	22
Wykres 2. Liczba ofiar przemocy objętych procedurą „Niebieskiej Karty” w latach 1999-2011.....	23
Wykres 3. Czy możliwe są sytuacje, w których przemoc jest usprawiedliwiona?.....	27
Wykres 4. Czy o przemocy można mówić tylko wtedy, gdy na ciele ofiary widać wyraźne ślady, np. siniaki?	28
Wykres 5. Czy Pan/i osobiście zna - w swoim otoczeniu, sąsiedztwie - takie rodziny, o których Pan/i słyszała lub wie, że dochodzi w nich do różnych form przemocy?	29
Wykres 6. Z tego co Pan/i wie lub przypuszcza – czy zdarzyło się kiedykolwiek, że inny członek lub inni członkowie gospodarstwa domowego, w którym Pan/i mieszka lub mieszkał/a byli traktowani w ten sposób? – niezależnie od formy przemocy	30
Wykres 7. Czy w swoim życiu doświadczyłeś jakiegokolwiek rodzaju przemocy w rodzinie?.....	31
Wykres 8. Czy w swoim życiu byłeś sprawcą jakiegokolwiek rodzaju przemocy w rodzinie?.....	32
Wykres 9. Czy byłeś zarówno ofiarą, jak i sprawcą jakiegokolwiek rodzaju przemocy w rodzinie?.....	33
Wykres 10. Czy zetknąłeś się kiedykolwiek z jakimkolwiek rodzajem przemocy?	34
Wykres 11. Czy w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie skorzystałeś z jakiegokolwiek formy pomocy?	35
Wykres 12. Liczba podejrzanych, wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w latach 2010-2014.....	94

(...) Trzeba głębokiej znajomości przedmiotu rozważań, by podjąć się tego rodzaju opracowania. Trzeba też mieć zdolność w szacowaniu podstawowych elementów i naświetlaniu ich według przyjętego porządku. A porządek w przedstawianiu elementów składowych książki jest super logiczny (...)

Imponujący jest wykaz najważniejszych aktów prawnych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie, z którymi Autorka była zmuszona zapoznać się, by przedstawić je wraz z licznymi nowelizacjami. Wnikliwa analiza prawa cywilnego oraz prawa karnego, dotyczącego osób dotkniętych przemocą w rodzinie, stanowi zasadniczą część omawianego dzieła. Ujęcie tabelaryczne tych zagadnień znacznie ułatwia czytelnikowi odbiór treści. Sporo miejsca przeznaczono też na analizę założeń *Ustawy o Przeciwdziałaniu Przemocy w Rodzinie*; wyszczególniono obowiązki spoczywające w tym zakresie na takich podmiotach, jak: gmina, powiat, województwo, ministerstwo i prokuratura generalna. Szczegółowo przedstawiono pomoc rodzinie dotkniętej przemocą, która odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty” (...)

(...) Głęboka znajomość tematu, logiczne rozumowanie oraz zmysł krytyczny Autorki pozwoliły na sformułowanie licznych wniosków wskazujących na: małą skuteczność dostępnych środków ochrony rodzin przed przemocą, niewłaściwy stosunek społeczeństwa do zagadnienia przemocy w rodzinie; konieczność wprowadzenia pewnych zmian w obecnym systemie prawnym.

Zawarte w książce informacje zostały dobrze ustrukturyzowane, opisane jasno, a zarazem interesująco, w sposób motywujący Czytelnika do aktywnego, refleksyjnego studiowania. Cytowana literatura odsyła do wielu ciekawych pozycji wydawniczych (...)

dr hab. Jadwiga Hanisz